



**POSTGRAU EN ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA
TREBALL FINAL**

**HISTÒRIA DEL COOPERATIVISME
A TERRASSA**

Rosana Ruiz Núñez

José Javier Domínguez Sagredo

05/07/2018

TUTOR/A DEL TREBALL: Rosa García Hernández



*A totes les nenes, nens, dones i homes treballadors
que amb el seu esforç i compromís han lluitat
al llarg de la història per a deixar-nos un món més solidari*

ÍNDEX

1. Introducció: objectius i motivacions.....	pag. 3
2. Marc històric on es desenvolupen les primeres cooperatives terrassenques.Els moviments obrers en la industrialització	pag. 4
2.1. El segle XIX. Del naixement d'una nova classe social als moviments obrers..	pag. 4
2.2. Els moviments obrers	pag. 5

PART I

3. De 1860 a 1900. Els inicis del Cooperativisme a Terrassa	pag.7
3.1. De l'associacionisme catòlic	pag.7
3.2. Els inicis del moviment cooperativista.....	pag.8
3.3. Les primeres cooperatives a Terrassa.....	pag.9
4. De 1900 a 1931. De començaments de segle a la Segona República.	pag.11
4.1. Les associacions i les cooperatives.....	pag.12
4.2. Les associacions dirigides per la patronal.....	pag.16
4.3. Cooperatives d'Habitatge. Les cases Barates.....	pag.17
4.3.1. Context social en el qual es desenvolupa la Llei de Cases Barates...	pag.17
4.3.2. L'etapa anterior a la promulgació de la Llei de juny del 1911.....	pag.19
4.3.3. La construcció popular des de la promulgació de la Llei de 1911....	pag.19
4.4. La cooperativa agrícola.....	pag.20
5. 1931-1939. De la República a la Guerra Civil.....	pag.23
5.1. Situació política i social.....	pag.23
5.2. La Guerra Civil.....	pag.26
5.2.1. La vida econòmica.....	pag.26
5.2.2. Les col·lectivitzacions.....	pag.26
5.2.3. L'ocupació franquista. El final de les col·lectivitzacions.....	pag.28
5.3. Les cooperatives de l'època.....	pag.29
5.3.1. Reconstrucció de les cooperatives de Terrassa a l'atles Cooperatiu de Catalunya fins 1936.....	pag.32
6. 1939-1977. Des de la Guerra Civil al canvi polític.....	pag.34
6.1. Algunes dades generals.....	pag.34
6.2. Terrassa.....	pag.36
7. 1977- 2018. Les cooperatives en la democràcia.....	pag.38

PART II

8. Entrevistes i taula rodona	pag.45
8.1. Entrevistes cooperativistes: quatre exemples emblemàtics de cooperativisme a Terrassa.....	pag.45

8.1.1 Cooperativa Popular Els Amics (1929- avui): La Cooperativa més antiga de Terrassa.....	pag.45
8.1.2 Inducar (1969-2001): La Cooperativa Industrial més gran de Catalunya a les dècades 70-80 i 90.....	pag.49
8.1.3 Cooperativa Teixidors (1983-2017): Exemple de l'integració de les persones amb capacitats diverses al món cooperatiu.....	pag.56
8.1.4 L'Eina Cooperativa (2008-avui): La Cooperativa més gran de Terrassa en l'actualitat, exemple d'impuls de una nova economia transformadora...	pag.65

9. Taula rodona: Tertúlia sobre les diverses formes d'entendre i desenvolupar el cooperativisme segon el moment social. Un segle de cooperativisme a Terrassa.....	pag.69
---	--------

10. Conclusions.....	pag.78
----------------------	--------

11. Bibliografia.....	pag.80
-----------------------	--------

12. Agraïments.....	pag. 82
---------------------	---------

1. Introducció: objectius i motivacions.

Si ens preguntem com hem arribat a la nostra època com a éssers humans, hem de trobar la resposta en els mecanismes per a la supervivència que des dels primers homínids hem desenvolupat com a espècie.

No podria entendre's aquesta supervivència sense una consciència col·lectiva que inherent a la mateixa necessitat de perpetuar-se comença a establir-se en les societats primitives, on no existeix la idea de propietat privada, de família o de classe social. La caça com a font d'alimentació, la reproducció com a instint i les relacions que s'estableixen entre aquests primers pobladors, han estat orientades a la comunitat, sense rangs ni divisió entre sexes. Uns cacen, uns altres cuiden, uns altres vigilen, però la fi és comuna.

Podríem parlar d'un treball cooperatiu? Des d'una perspectiva d'economia social i solidària, sí. La fi és el ben comú: sobreviure i perpetuar-se.

Segons van ser desenvolupant-se aquestes societats primitives, l'especialització, el comerç i l'assentament en nuclis estables, creen una nova visió del món on apareixen la propietat privada i la jerarquia de classes que prevalen fins als nostres dies.

Com a espècie, hem descobert, inventat, desenvolupat i evolucionat a través d'engranatges complexos, hem lluitat, perdut i guanyades batalles que per si mateixes tenien com a finalitat interessos creats per uns quants contra el bé de molts.

Què fa que de nou reivindicuem la lluita col·lectiva? La industrialització de segle XIX porta amb si una nova realitat: la classe obrera productora que no és propietària ni dels mitjans ni del que produeix. El món rural subdesenvolupat i analfabet ha de proveir a una població proletària cada vegada més empobrida a les ciutats, que subsisteix amb prou feines amb salaris de misèria en unes condicions laborals de semiesclavitud.

Alguna cosa va deure remoure's en aquest col·lectiu, l'instint primari de cooperació per a la supervivència, que va impulsar a aquestes persones a la creació d'entitats socials amb caràcter solidari, amb la convicció que units eren més capaces i més fortes.

Alguna cosa ha de quedar-nos en el subconscient quan davant economies de capitalisme salvatge, reaccionem amb economies que protegeixen de forma col·lectiva les necessitats de l'individu: l'economia del ben comú.

El moviment obrer de finals del XIX i principis del XX, que va voler afermar als treballadors com a classe social, es va veure picat per uns dirigents propietaris de la riquesa i acomodats terratinents i unes polítiques que mai van tenir en compte els drets dels treballadors, molts dels quals, sense consciència de classe, només volien sobreviure.

El bé d'uns pocs es rebel·la amb la força i el poder que li atorga el seu benestar. El cooperativisme triga a obrir-se pas com a generador de sistemes més solidaris perquè prové de classes socials desprotegides, amb poca instrucció i amb més idees que recursos, i perquè s'oposa de manera frontal al sistema establert.

I en aquest marc desfavorable, assistim als inicis del nou cooperativisme?, més aviat entès com a associacionisme per cobrir aquelles necessitats que per qüestions de naixement els eren negades.

Quina és la nostra finalitat, la nostra motivació i el nostre objectiu.

En enfrontar-nos al repte de buscar, destriar i valorar la transcendència dels moviments socials que van donar lloc al cooperativisme a la ciutat de Terrassa, no sabíem que tal empresa anava a ser un constant treball de bussejar entre arxius incomplets, falta de notícies contrastables i noms que es repeteixen una vegada i una altra i que no sempre corresponen a la mateixa associació.

El segle XIX i els orígens del cooperativisme en aquesta ciutat són tan confusos i tan mancats d'estudis o documentació, que suposem que no hi ha gens més enllà del que els arxius i societats d'estudis visitats ens han ofert en la nostra recerca.

No es tracta de trobar el que no existeix, sinó d'intentar entendre per què aquest període de temps és tan fosc i complex en el seu estudi.

Hem avançat en el temps per trobar les primeres cooperatives com a tal, quan en altres ciutats properes, aquest sistema de producció estava establert i consolidat.

El nostre objectiu inicial, estudiar, analitzar i entendre el moviment cooperatiu, ens ha portat a un altre objectiu no menys important: estudiar, analitzar i entendre que característiques socials i polítiques fan de la nostra ciutat tan diferent quant al naixement de l'associacionisme es refereix i a l'aparició tardana de les cooperatives que d'altra banda, no han arribat a ser, excepte alguna excepció bé entrat el segle i que estudiarem en més profunditat, símbol de progrés i avanç social.

2. Marc històric on es desenvolupen les primeres cooperatives terrassenques. Els moviments obrers en la industrialització.

2.1. El segle XIX. Del naixement d'una nova classe social als moviments obrers.

A principis del segle XIX, Terrassa era un petit nucli de població que amb prou feines arribava als 1000 habitants. De tots ells, una gran part eren llauradors, encara que cal destacar un nombre cada vegada més important de petits artesans dedicats a la producció tèxtil domèstica, per proveir les necessitats de la població rural, però en els quals no havia quallat de forma destacable el moviment gremial desenvolupat en l'Edat Mitjana.

Els gremis de productors i artesans, ben documentats en moltes ciutats, vetllaven per la qualitat i el comerç dels seus productes, lluitaven contra l'intrusisme i plantejaven les seves demandes a les autoritats amb la finalitat de vetllar pels seus interessos. La seva força era un motor important de la societat.

No és el cas de Terrassa. Les petites dimensions de la vila i el desenvolupament una mica tardà de la producció tèxtil, van limitar en gran mesura el desenvolupament i les actuacions d'aquestes associacions gremials, de les quals no es té constància abans del segle XVI.

No obstant això, el procés d'industrialització va canviar aquesta dinàmica, i el pas dels petits tallers artesanals a les grans fàbriques tèxtils serà un dels fets més destacables d'aquest període.

Segons Pere Roca Fabregat, en el seu article «Terrassa abans dels fabriques», *a la Terrassa de l'època medieval i moderna, el tipus de poblament de la vila, els estructures de la societat rural, l'existència d'amplis nexes comercials amb economies relativament allunyades i els canvis en determinades institucions que regien la vida econòmica de la vila podien ser factors determinants en la gestació de condicions que afavorissin l'inici de la revolució industrial.* (Roca Fabregat, 1998)

Però com assenyala més endavant, aquests factors es donen en altres ciutats de l'entorn que no van arribar a aquest grau d'industrialització. Caldria buscar les causes en fenòmens com l'augment demogràfic que atreu artesans amb idees innovadores i l'existència de mercats i fires estables que van tenir un paper fonamental.

Al mateix temps, els camperols que vénen a la vila, no troben la suficient terra per subsistir, amb el que han de convertir part del seu temps en mà d'obra barata de la qual s'aprofita el sector tèxtil, incloent-hi dones, joves i ancians, amb poques oportunitats de treball.

Els grans terratinents veuen una immillorable oportunitat d'augmentar el seu patrimoni. Divideixen la terra en petits lots que lloguen a famílies camperoles, que no garanteixen la seva subsistència, i al seu torn, els ofereixen treballs artesanals que engrosseixen la florent indústria tèxtil de la qual són amos.

Tal com assenyala Josep Puy, «*Les entitats econòmiques creades per la burgesia, apareixen per la lògica necessitat del moment, però sota els maniobris d'un col·lectiu minoritari*». Aquest col·lectiu minoritari d'industrials i propietaris (d'origen agrari) té una reiterada presència en totes i cadascuna d'aquestes institucions econòmiques i polítiques. Com observa Puy i Juanico: «*Les juntes directives i els consells d'administració estan integrats pels mateixos personatges, però amb diferent repartiment de càrrec*» (Puy i Juanico, 1987, pàgs. 313-314)

2.2. Els moviments obrers

El primer conflicte laboral tal com ho coneixem avui dia es planteja a Terrassa a principis de 1841. La patronal no va respectar l'acord sobre la mesura dels ordidors amb els quals es pagava el treball dels teixidors i l'Ajuntament va haver d'intervenir en el conflicte.

En 1842, els propietaris dels telers eren els mateixos obrers que marcaven els seus propis horaris de treball dins de les fàbriques. En intentar els propietaris imposar les seves jornades de treball, es va generar el conflicte, amb manifestacions i crits pels carrers. Els moviments de solidaritat entre els teixidors, que van ajudar econòmicament als vaguistes i la intervenció del governador civil va guanyar la batalla, i es va mantenir la llibertat d'horari.

Fins a 1854 no apareixen símptomes de gran conflictivitat laboral, a causa de les característiques de la industrialització a la ciutat. No obstant això, les autoritats afirmaven que a Terrassa el socialisme envaeix les fàbriques i el temor a les revoltes de Barcelona de 1853 i 1854 és evident.

En 1854 es reprèn l'activitat reivindicativa, però de forma moderada i amb el paternalisme dels fabricants i autoritats, assistim a acords entre patrons i treballadors amb el reconeixement de la Societat de Teixidors de Terrassa en 1854 i l'acceptació de la mateixa per part dels propietaris de les fàbriques.

Encara que en 1855 se signa el conveni de teixidors, el mateix any Governador Civil decreta limitacions que van provocar l'oposició de la classe obrera en defensa dels seus drets. No obstant això solament es van permetre els «montes de piedad» de l'ofici de teixidors.

El conveni entre teixidors i patronal torna a funcionar en 1868 i encara que no es té constància de la presència de representants de Terrassa al Congrés Obrer de Barcelona de 1870, es constitueixen noves societats obreres: La Societat d'Obrers Fusters (1871), la Societat Cooperativa de Teixidors de Llana (1872) i la Federació Local (1873).

Durant la Restauració, la burgesia domina sobre la població treballadora que té dificultats per organitzar-se, a causa d'una legislació desfavorable sobre associacions i a la pressió d'una burgesia cada vegada més acabalada i enriquida.

En 1872, el periòdic «El Obrero» es referia a la ciutat d'aquesta manera: «*la división de capitalistas y trabajadores tiene en el entendimiento tarrasense una significación muy parecida a la de señores y plebeyos*» (Diari El Obrero, 1872)

La repressió de les classes dirigent es fa més forta durant el període denominat «febre de l'or» (1876-1886). Segons Manel Màrquez i Berrocal «*Parlar de condicions de vida i de treball dels obrers durant la febre d'or és simplement pensar en condicions molt dures o inclús inhumanes: treball infantil, jornades inacabables*

(d'entre 12 i 14 hores), sis dies i mig de treball a la setmana, salaris miserables (en 1877, de 25 pessetes setmanals), atur (el març de 1878 hi havia 2.500 obrers sense feina)». (Màrquez i Berrocal, 2002, pág. 63)

En aquest context, neixen associacions lligades a la nova classe social industrial necessitada de pactes i relacions socials que garantissin el seu estatus: associacions culturals i d'esbarjo compleixen amb aquesta finalitat, i a la qual els obrers no poden accedir que solament volen descansar en les seves estones d'oci.

No obstant això hi ha elements que ens fan pensar que no tot era conformisme dels treballadors. Existia un moviment anarco-sindicalistes que si bé no era una organització estable, defensava els drets dels treballadors.

Així assistim a la creació de la primera gran organització de treballadors de Terrassa en 1872, La Federació Obrera de Terrassa, d'efímera durada però que va deixar una petjada important, particularment en la creació de cooperatives de consum, com la fundada per Joan Recasens el 1872, cooperativa de consum amb la finalitat d'abaratir els preus dels productes de primera necessitat alhora que també finançava escoles obreres. La Federació també crea una Caixa Col·lectiva com a caixa de resistència i una caixa d'estalvis.

En 1901 apareix una renovada i legal Federació amb diverses seccions associades a diferents oficis, des del tèxtil a mecànics i paletes.

La gran vaga de 1902 ens fa pensar que a força de l'associacionisme encara que amagada, era ferm, que no es va perdre totalment per la repressió de les classes dirigent obstinades a defensar els seus interessos i la seva capital per sobre dels drets fonamentals de la classe obrera.

PART I

3. De 1860 a 1900. Els inicis del Cooperativisme a Terrassa

3.1. De l'associacionisme catòlic

Terrassa és un exemple peculiar quant al naixement dels moviments associatius es refereix. I en aquest sentit, cal assenyalar el paper de l'Església com a motor de les associacions en aquest període, no com cooperatives al servei del ciutadà sinó com a instrument per poder adoctrinar i moralitzar als obrers en els principis d'un catolicisme conformista.

Resulta curiós comprovar com la participació de la classe treballadora en aquestes associacions estava lligada a la seva bona conducta. Els reglaments d'algunes d'elles no donen una idea del model d'individu que podia entrar a formar part d'aquests grups, sempre amb el beneplàcit de la classe dirigent que veia en aquestes germanors i associacions l'eina allisonadora perfecta per a través de l'adoctrinament del «bon ciutadà» frenar els moviments que reclamaven els drets dels treballadors i les accions reivindicatives dels sectors socials més desfavorits.

Els dirigents que participaven en la fundació d'aquestes associacions eren els grups de poder de la vida social, econòmica i política, sota la supervisió d'una Església cada vegada més en el seu paper de controlar la vida espiritual dels obrers, amb un rerefons d'obra piadosa però sense suplir les necessitats materials d'uns treballadors cada vegada més empobrits i per un altre en defensa de la propietat privada com alguna cosa inherent als amos de les fàbriques.

Segons Bemardo Hernández Hernández,

La contínua defensa de la propietat fou un fet evident. La natura era causa i origen de les desigualtats en primera instància; en última, les desigualtats socials tenien el seu origen en la diversitat de mèrits i treballs. S'organitzà una visió de la societat a recatolitzar en la qual no hi havia lloc per als grups més desfavorits i marginats. D'alguna manera se subdividia el món del treball entre «obrers» i «classe proletària i pobra». Aquesta era «la masa formada por los holgazanes, los viciosos, los ineptos y los imposibilitados. Tales son los que con propiedad pueden ser llamados proletarios, por no servir al Estado mas que con la prole, a diferencia del obrero, à quien nunca debería haberse dado aquel nombre» (Hernández Hernández)

Més endavant fa la referència a una carta del Prever Saderra al Secretari de la Cambra del Bisbat,

En 1866 l'església terrassenca veu la necessitat de crear escoles dominicals para acabar amb la ignorància fins a d'allò més necessària per salvar-se però no troba interès per dur a terme aquesta tasca, ja que si bé la idea era formar una junta i escollir instructors d'entre les famílies més acomodades, «temo emportar-me desencís, perquè a les més les veig retretes o si més no prenen part activa en cap de les associacions erigides en la vila» (Hernández Hernández)(Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB) Parròquies, capses Sant Esperit de Terrassa. Carta del 30 de gener de 1866, del prevere Saderra al secretari de la Cambra del Bisbat),

Una vegada més, assistim a una burgesia amb escàs interès a millorar la vida dels treballadors, perquè en la ignorància resideix el conformisme, i l'església només ensenyava una doctrina que ajudava a mantenir la diferència de classes i l'estabilitat social establerta.

En 1852 es crea la Germandat de Sant Faust i en 1860 la Germandat de Sant Isidre, antecedents importants d'associacions professionals més de tipus gremial. L'any 1861 es documenta la Germandat de Sant Roc i el 1867 la Germandat de Sant Muç.

Posteriorment, en 1869 es crea la Germanat de Sant Antoni de Pàdua, en 1871 la Infermeria de Sant Francesc d'Assís i la Germanat de Sant Josep, en 1874 La Germanat de Santa Margarida i en 1880 la Germanat de Santa Cecília i la Joventut Catòlica.

La creació de tanta profusió de germanors no significa, no obstant això, l'auge del catolicisme a les classes populars que segons el rector de Sant Pere la majoria eren catòlics indiferents, que es prestaven a aquests menesters per guanyar la confiança dels seus patrons i aparenten ser un bon i conformista treballador.

Així, en 1893 les germanors són considerades de «socors als malalts», deixant de costat qualsevol intent de dotar-les d'un caràcter professional o gremial.

A principis del segle XX el moviment associatiu catòlic es fa més fort, i es diversifica en diferents tipologies segons la seva funcionalitat i sistema organitzatiu, sense abandonar el seu caràcter d'obra piadosa: Germanors, infermeries i cooperatives de caràcter assistencial i mutualista, associacions de caritat sobre els obrers, obres d'apostolat i entitats recreatiu-culturals.

3.2. Els inicis del moviment cooperativista.

L'escocès Robert Owen -precursor del laborisme angles (1771-1858) fou un utòpic de la cooperació; va elaborar un pla per a la regeneració de la societat a través de poblets comunitaris o cooperatius; la fàbrica que dirigí fou camp d'experiències de cooperativisme de treball i de consum. El francès Charles Fourier (1771-1837) idea els falansteris, amb uns principis molt semblants als cooperatius. Els falansteris havien de ser grans cooperatives de producció i consum, però no varen reeixir per manca de recursos econòmics.

No obstant això, un dels seus deixebles, Michel Derrion, va fundar la primera cooperativa de consum a Lió amb el nom de Le Commerce Véridique et Social.

El 1831 Philippe Buchez propaga a França les cooperatives obreres de producció per a solucionar els problemes socials.

El 1844 es crea a Rochdale (prop de Manchester, Anglaterra) la Societat dels Pioners de Rochdale i fixa els principis bàsics cooperatius (lliure adhesió; una persona, un vot; neutralitat; no discriminació per raó de raça o religió; distribució de l'excedent entre els socis en proporció a les seves operacions amb la cooperativa; remuneració limitada al capital; reserves obligatòries). Aquesta Societat fou fundada per deixebles de Robert Owen allionats pel doctor William King; era una cooperativa de consum formada per obrers.

L'any 1849 es crea el Banc del Poble, a França, inspirat per Pierre-Joseph Proudhon. Aquesta fou la primera experiència del cooperativisme de crèdit. En aquest Banc desapareixia el concepte de tipus d'interès i l'aval dels crèdits era el treball de cada ciutadà (Rosembuj, 1979).

L'any 1867 el Parlament de Prússia aprova la primera llei de cooperatives, feta per Hermann Schultze-Delitzsch, que va ser l'impulsor de les primeres cooperatives de crèdit urbanes. L'any 1895, en el Primer Congrés Internacional de Cooperatives, a Londres, es crea l'ACI (Aliança Cooperativa Internacional).

A Catalunya, la primera cooperativa de producció industrial nasqué l'any 1842. Es tracta de la Companyia Fabril de Teixidors de Cotó de Barcelona, creada per un grup d'obriers tèxtils amb la finalitat de donar feina a obrers en atur.

Aquesta cooperativa donava feina a dos-cents obrers i en socorria set-cents més.

La Constitució de 1868 va reconèixer el dret d'associació i es van resoldre molts dels problemes legals que havien tingut les cooperatives fins aleshores.

En aquells anys es varen constituir altres cooperatives industrials, com ara la Ladrillera de Terrassa referenciada en 1866, La Propagadora del Trabajo, de Barcelona (1870), L'Obrera Sabadellenca (1873), Mestres Sabaters (1875), Teixidors a Ma (1876), La Cooperativa de Construcció de Mataró (1877) i d'altres.

Totes aquestes cooperatives tenien en comú una tendència al socialisme i la preocupació de donar feina als seus socis.

L'any 1860 es crearen les primeres cooperatives de consum, a partir de les cooperatives de treball associat, ja que es tractava d'associacions de treballadors per a la compra de queviures.

De tota manera, després del cop d'estat del general Pavia, les cooperatives tomaren a ser perseguides. Aquesta situació va canviar el 1876 amb la nova Constitució, que tomava a reconèixer el dret d'associació.

La primera cooperativa agrícola, la Societat de Pagesos de Valls, apareix l'any 1888. De fet, però, molt abans ja havien existit manifestacions cooperatives en l'agricultura catalana com ara les comunitats de regants. (Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa)

3.3. Les primeres cooperatives a Terrassa.

Tal vegada, la forta influència de l'església, el control de la burgesia a les fàbriques, i el caràcter paternalista de la classe dirigent enfront de la classe treballadora, és la raó per la qual aquest període no mostra gran entusiasme per la creació de cooperatives.

No es troben dades objectives ni documents en els diversos organismes consultats (Arxiu Comarcal del Vallès, Roca i Galès, premsa de l'època, arxius fotogràfics, memòries locals,...) que puguin aportar detalls significatius de l'existència de cooperatives d'índole social a la nostra ciutat.,

Almenys, quant a dades es refereix, només hem trobat referència a algunes d'elles que per ordre cronològic són:

- **La Cooperativa Ladrillera (1860-70):** No se sap amb certesa la seva data de constitució. Aquesta Cooperativa només la trobem referenciada pel seu nom, i com a pionera a adoptar el model de cooperativa de Rochdale (Una mica d'història. Treball, 2018) En un article del Diari Republicà «El Espejo» de maig de 1901 trobem aquesta petita ressenya:

“La sociedad de obreros ladrilleros, formados después del fracaso de su huelga, que ha emprendido la fabricación por su cuenta en una ladrillera que es la antigua de Can Aurell, parece que se va a constituir en sociedad cooperativa de producción con todos los requisitos legales y adquirirá otras ladrillerías y tal vez establezca una bóvila para la fabricación a gran escala”. (Diari El Espejo, 1901)

Però com moltes vegades succeeix aquests incipients moviments obrers no aconsegueixen materialitzar-se i d'aquesta cooperativa de producció obrera, desgraciadament no torna a tenir-se notícies.

- **Societat Cooperativa de Teixidors de Llana (1872):** Regentada per Joan Recasens, gran impulsor del cooperativisme a la ciutat i de qui es troben escasses referències sobre la seva labor com a impulsor del cooperativisme.
- **La Federació Obrera Terrasenca:** Apareix en 1872 com la primera gran organització de la classe treballadora a Terrassa.

Era la primera gran organització de la classe treballadora terrassenca, de caràcter democràtic i com reorganitzadora dels dispersos i escassos moviments obrers locals.

A més del seu caràcter sindical, atenia altres manques socials, i va promoure la creació de cooperatives de consum i de producció, les denominades tallers i establiments col·lectius.

Cal assenyalar la cooperativa de consum fundada aquest mateix any per Joan Recasens que el seu objectiu era abaratir els productes de primera necessitat i finançar escoles obreres laiques fora de l'influx de l'església.

La Federació Obrera Terrasença va ser una important organització de resistència obrera en defensa de les lluites pels drets i el poder adquisitiu dels seus socis. Fins i tot es va crear una Caixa Col·lectiva per a «recolzar les caixes de resistència lluitant contra el capital explotador i cooperar per l'emancipació de les classes treballadores, establint tallers de treball i consum cooperatiu solidari».

Els escassos estalvis dels seus socis, podien trobar finançament o recuperar-se en forma de menjar o en metàl·lic.

El cop d'estat del General Pavia, va suprimir per decret la Federació en 1874, encara que torna a engegar-se en 1901.

- **La Sociedad Cooperativa de Tejedores de Lana a Mano y Mecánicos (1877):** Com a dada significativa cal assenyalar que va negociar i va acceptar de l'Institut Industrial de Terrassa, dos augments de jornada fins a les 12 hores (1878) i baixada dels sous (1880).
- **La Cooperativa Obrera de Consum de la Fàbrica Ullés i Cia:** Referenciada en l'article de La Vanguardia del dia 22 de novembre de 1898, com a participant en el Congrés Regional de Societats Cooperatives.

4. De 1900 a 1931. De començaments de segle a la Segona República.

Amb el nou segle, com ja hem indicat, concretament el 7 de desembre de 1901 reapareix ja legalment la Federació Obrera de Terrassa. Aquesta nova federació, més estructurada s'organitza en 7 seccions:

- teixidors mecànics en llana.
- aprestadors i premsadores.
- paletes i peons.
- mecànics.
- barbers i perruquers.
- pintors i blanquejadors.
- filadors i preparadors d'estam.

Els plantejaments no van canviar gaire, però ara el caire assembleari semblava més limitat i la seva orientació vers els aspectes culturals i el que en podríem anomenar la batalla ideològica eren molt més presents (espais per a mítings, biblioteca, escola nocturna, premsa...) (Màrquez i Berrocal, 2002, pág. 71)

No obstant això, la burgesia local s'havia fet fort i temia que aquestes associacions anessin en contra dels seus interessos, enfortint a les classes treballadores, ja que els dotava d'instruments per fer front a les desigualtats socials. Aquesta classe dirigent que es veu amenaçada, va aplicar un caràcter fortament repressiu per defensar els seus interessos. Això desembocarà l'any 1902 en la gran vaga que posa a prova la capacitat organitzativa dels treballadors terrassencs per defensar els drets laborals i socials.

Ja hem vist com el paper de l'Església catòlica durant el segle XIX era l'adoctrinament de les classes obreres per al nombre més gran de catòlics practicants.

En les antigues germanors anteriors al «sexenni» es planteja un dubte dins d'aquest intervencionisme catòlic al món obrer. És a partir de 1910 quan l'acció social catòlica adquireix un matis més decisiu i menys teòric i cap a 1919 amb el ressorgiment de moviments de caràcter anarquista, l'església aprofita per proposar un model reformista per fer front i oposició a les insurreccions anarquistes que estaven en plena ebullició.

Existeix un informe d'Acció Catòlica de la Diòcesi de Barcelona de començaments del segle XX, que assenyala les activitats de la Junta Parroquial de Terrassa en el qual s'indica *que des de 1907 s'havien completat cicles mensuals de conferències sobre tems socials (i des de 1917 conferències anuals extraordinàries); s'organitzaven catecismes de perseverança i infantils (amb una Caixa d'Estalvis per a infants), sessions de cinema dominical, escoles dominicals teresianes (des del gener de 1909) i de les «Filles de Maria» (des de 1910). S'havia fundat un Secretariat del Poble, una Borsa de Treball, un Sindicat de Paletes, un Sindicat de Dependents, una secció de cant gregorià per a infants, una Lliga de senyores per a l'Acció Social (des de 1911) i una escola nocturna per a obreres (des del novembre de 1911). A més, estaven en projecte una mutualitat per a joves teresianes i sindicats de teixidors, pagesos i criades.* (Hernández Hernández)

La importància del moviment associatiu de caràcter catòlic que havia començat al segle XIX, es fa evident a partir de l'any 1921.

La població de Terrassa continua creixent. S'incorporen molts emigrants i l'Església tem que aquest creixement provoqui una decadència de la vida social i dels valors del catolicisme. Per a això crea les denominades «missions populars diocesanes» de 1919 i 1923.

Com ja s'assenyalava en el capítol anterior, es podria distingir en funció de la seva funcionalitat i el seu caràcter organitzatiu 4 tipus d'associacions creades a l'empara del moviment catòlic:

Tipus	Funció
De caràcter assistencial i mutualista	Germanors Infermeries Cooperatives
D'actuació al món obrer i del treball en general	Associacions de caritat
Apostolat	Catequesi i pràctiques espirituals
Recreatiu culturals	Dirigir el temps lliure de la població

Aquests tipus d'associacions buscar donar una visió integral del moviment social-catòlic que abasti tot l'espectre de la societat terrassenca.

Progressivament es van abandonant els antics models de societats mutualistes o unions d'infermeries per donar pas a grups polítics obrers però emfatitzant el caràcter catòlic dels mateixos i deixant de costat la lluita de classes.

Així, quan el moviment catòlic terrassenc dirigit pel clergat i les classes mitjanes s'endinsa al món obrer, solament aconsegueixen mobilitzar a petits grups d'obers amb una certa qualificació que per això estaven més prop dels patrons que dels seus companys de treball.

4.1. Les associacions i les cooperatives

En aquest període el cooperativisme experimenta un gran creixement tant a Catalunya com a la resta d'Espanya. Aquest creixement es dona sobretot en les cooperatives de consum i en les agràries. En canvi, pel que fa al cooperativisme de treball l'evolució fou més lenta.

Les cooperatives agràries experimentaren un creixement considerable i arribaren al nombre de cinc-centes quaranta l'any 1934 a Catalunya. L'any 1906 es va promulgar la Llei de sindicats agrícoles, que proporciona un marc jurídic adequat per al desenvolupament del cooperativisme agrari. Aquesta llei es caracteritzava per la gran flexibilitat que atorgava a les cooperatives agrícoles (aleshores anomenades sindicats agrícoles), així com pels ajuts fiscals i financers que els atorgava. La diferència entre sindicat agrícola i cooperativa agrícola és solament de denominació, ja que fan referència al mateix tipus de societat.

No era una llei de cooperatives, sinó una llei que assenyalava uns requisits per a beneficiar-se d'uns ajuts; tenia dos folis d'extensió, amb un total de vuit articles.

A partir de començaments de segle es multiplicaren els cellers cooperatius, que a Tarragona absorbien tota la producció vinícola. Aquests cellers es crearen amb aportacions dels socis, que en molts casos hagueren d'hipotecar les seves terres. (Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa)

A Terrassa tenim l'exemple del **Sindicat Agrícola** que va ser el germen de la posterior Cooperativa Agrícola de gran rellevància a la ciutat i que mereix un capítol propi que desenvoluparem més endavant.

A part d'això, des del punt de vista del cooperativisme el més interessant d'aquest període és que al costat de les societats d'ajuda mútua es començaran a crear cooperatives que ajudaran a superar les dificultats dels obrers en temps de crisi.

Aquestes societats seran creades per persones essencials en l'esdevenir de la ciutat com Busquets o Paradís.

Cooperativa Sant Josep

L'agost de 1903 i en relació amb la Joventut Catòlica, es creà al carrer Font Vella la Cooperativa Sant Josep, de «socors i instrucció de l'obrer». Estava dirigida per socis protectors i obrers. Basada en l'Encíclica de Lleó XIII, els seus estatuts assenyalaven que gran part dels beneficis obtinguts es destinarien «a subvencionar instituciones que tiendan al socorro e instrucción del obrero» (Hernández Hernández)

Cooperativa La Siempreviva

Referenciada com a assistent al Congrés Cooperatiu Catalano-Balear, al costat de la Protectora Civil. (Diari La Vanguardia, 1902)

Cooperativa Obrera de Terrassa

L'any 1912, amb molta relació amb els sectors carlistes es va constituir la Cooperativa Obrera de Terrassa. Creada sota el lema del Crismó i dels «Uns per altres i Déu per tots», els seus reglaments la defineixen com a cooperativa de consum sota l'advocació del Sagrat Cor de Jesús. A diferència de l'anterior, el seu caràcter és exclusivament obrerista. Es contemplava la possibilitat d'acceptar socis de nombre (no obrers) a la Junta Rectora, però sense vot. Responia, en línies generals, a l'activisme obrer d'arrel catòlica i carlina desenvolupat des del Círcol Tradicionalista (fundat l'any 1895).

En l'article 2 dels seus estatuts indica:

«L'objecte d'aquesta cooperativa és procurar als seus socis el màxim benestar moral i material possible, fent servir com a mitjà inicial, la compra, venda, fabricació, i transformació de tota classe d'articles que poguessin ser consumits pels seus associats, assegurant-los una bona qualitat, el pes i la mesura dels gèneres que adquirissin als preus corrents en el mercat» (Castarlenas, 1907, pág. 65)

Els seus estatuts de 1910 assenyalaven que el Círcol «organizará federaciones obreras que tengan por objeto la defensa de los intereses y el socorro mutuo de la clase a que pertenecen»

Cooperativa d'Habitatges «Els Amics», 1922

Relacionada amb el decret de cases barates, que es desenvolupa en capítol propi.

Mutualitat Santa Faustina

El gener de 1912 es crea la Mutualitat de Santa Faustina fundada per l'Arxiconfraria Teresiana i els reglaments de la qual van ser aprovats pel Bisbe Laguarda. La Mutualitat té com a referència l'obra Teresiana que combina l'apostolat i la moralitat, més que un exemple del que podria ser una mútua popular femenina.

Sant Rafael

Al costat d'aquestes iniciatives cooperatives, la labor eclesiàstica s'alia amb l'Ajuntament, l'Institut Industrial i la Mútua Fabril de Terrassa per crear l'associació suposadament caritativa Sant Rafael que va ser utilitzada per un cert grup empresarial de Terrassa per eliminar l'excedent de força laboral de moment (parlem de l'any 1918) finançant, amb aparences caritatives, viatges de tornada als llocs d'origen d'immigrants que els serveixen per desprendre's dels obrers conflictius.

En tots els casos i tal com hem vist al llarg d'aquest estudi, l'associacionisme catòlic el que persegueix és adoctrinament mitjançant l'ensenyament del catolicisme les classes populars per mantenir-los en la fe catòlica.

Finalment el que importa a la jerarquia eclesiàstica no és el fet de garantir els drets socials de les classes populars sinó mitjançant la caritat cristiana i la pràctica piadosa mantenir a les classes populars vinculades a l'església.

La Joventut Catòlica

Dins de les entitats recreatiu-culturals destacar La Joventut Catòlica fundada l'any 1878 pel prior Font i Carsi segons les doctrines d'acció catòlica i què des del 1911 s'anomena Centre Social.

El Centre Social intenta estar connectat amb les activitats obreres de la ciutat i va estar lligat en intents per a la formació de cooperatives a la ciutat.

Paradís¹ escrigué una petita història del Centre Social i recordà la seva permanent actuació en sintonia amb el Bisbat. Destacà un primer període d'activitat marcat per la quasi inactivitat en el camp social del Centre. Amb el canvi de nom «*no se logró cambiar, ni aumentar los individuos, sino que los católicos pasaron a ser sociales, con las mismas mesas de café y de tresillo, y con la misma apatía.*» (Hernández Hernández, pág. 44)

Aquests grups de pressió catòlics, alhora, havien de tenir una finalitat obrera clara, implicada en la defensa dels interessos morals i materials dels seus associats. I d'acord amb aquesta finalitat, Paradís enumerà una sèrie d'obres que, desenvolupades pel Centre Social en aquesta direcció, no havien arribat a una realització completa i permanent: les escoles nocturnes, una mutualitat o els intents de sindicació de mestres d'obres.

Era, davant de tot, indispensable atraure l'obrer. No s'havien de convertir els centres en lloc d'oració, «*conventos de cartujos*», espais socials plens de «*personas taciturnas, como ciertos corros que yo he visto*».

Coherent, Paradís² inclogué al seu escrit una proposta de cooperativa exclusivament obrera no interclassista i independent del Centre, proposició més motivada per amargues experiències anteriors que per un radicalisme reformista. (Hernández Hernández, pág. 44)

Es pot concloure que l'obstinació de l'església a Terrassa a aproximar-se als problemes socials de la ciutat va ser tímida durant el període considerat fins a 1923, i el seu posicionament al costat de les autoritats fabrils i la seva renúncia a qüestionar la desigualtat social van manifestar la seva ineptitud per aproximar-se al món popular encara que van contribuir al relleu d'un sindicalisme obrer no radicalitzat.

Els treballadors tendien a crear noves societats de resistència, purament obreres, diferents del paternalisme patronal que havia caracteritzat les societats mixtes d'amos i obrers que havia caracteritzat el moviment associatiu afavorit per l'església.

Aquestes dificultats organitzatives també es veuran reflectides en la premsa, com és el cas de la «Carta abierta a la Sociedad de Cerrajeros» apareguda el 7 de desembre de 1901 i que entre altres coses deia:

«Salud: Nos alegramos mucho de que volváis a estar constituidos en sociedad, que creemos será de resistencia; pero nos causa pena ver cuán mal comprendéis sus fines... Después de la derrota que tuvisteis en la última huelga, que acabó con la sociedad, ¿cómo puede ser que los obreros conscientes al fundar otra piensen

¹ LC. ADB Vària, lligall XIII. A. Paradís, *Memòria que para la Asamblea de Sociedades Católicas de la Diócesis de Barcelona presenta el cansillario del Centra Social de Tarrasa* i E. Ferrer i Dalmau, *Memòria presentada a la Junta Diocesana de Acción Catòlica. 11. Fin religiosa. VI. Fin recreativa*. N. Talió també presentà un informe sobre excursionisme i turisme.

² «No dudo que en otras partes pueda dar un excelente resultado la Cooperativa obrera, por las grandes ventajas anejas y las leyes protectoras, pero en este Centro es poco menos que imposible ponerla en práctica y no por fútil pesimismo sino por amarga experiencia. Hará unos doce años se intentó tal proyecto, se llevó a la práctica y al instante se dieron de baja todos los comerciantes, por lo que la sacudida fue mayúscula, se derrumbó la cooperativa y no arrastró consigo a la Sociedad entonces Juventud Católica gracias a la firme voluntad de los socios que quedaron, de sostenerla a todo trance. Tal fue el enfado de no pocos que después del lapso de tiempo transcurrido aún hoy, no quieren formar parte de sus listas», continua Paradís.

enseguida en obsequiar a su patrón en lugar de hacer propaganda para haceros fuertes y volver por lo que perdisteis? ¿Es que lo consideráis imposible y para ahogar vuestro despecho, os enlodáis? El sábado último día 30 de noviembre distéis un baile en honor a San Eloy en las rancias costumbres antiguas. Sin duda que no os habéis fijado el qué representaba lo que hicisteis, porqué de haberlo hecho, fuerais doblemente ignorantes e incapaces por vosotros mismo, de obtener ninguna mejora social... Y ahora a poner juicio y a ver cuándo comprenderéis que no es con bailes ni santificando la fiesta de un santo, como ha de llegar nuestra emancipación... Causa asco ver en un tiempo como el que corremos en el que hay tanto que luchar, como algunos obreros se entretienen en honrar las memorias de un santo por un lado y por otro tocando la Marsellesa, que es un verdadero contrasentido...»

Firmen la carta: Varios trabajadores. (Diari El Espejo 130, 1901)

Com s'observa aquestes associacions obreres de començaments de segle difícilment aconseguen assentar-se a causa de la pressió patronal, la falta d'entesa o les vagues perdudes com la de febrer de 1902 que també esclata a Terrassa que porten com a conseqüència la suspensió de les garanties constitucionals a la província. Encara que la repercussió d'aquests actes és tan important que fins i tot a Madrid se celebra un míting per recolzar l'aixecament de la suspensió que aconseguix l'adhesió de més de 300 societats, multitud de diaris i infinitat de personalitats entre les quals s'encontraven algunes de tendència republicana de Terrassa.

Com es veu la classe patronal una vegada es trenquen les societats mixtes fan tot el possible per evitar l'associació i l'organització de la classe obrera, per la qual cosa pressionen tot el que poden a les autoritats governatives perquè engeguin tot el seu aparell repressiu amb la finalitat d'anul·lar o desbaratar allò que començaven ja a témer de forma serà. I que aquelles autoritats li feien cas ha quedat també demostrat pels fets, com podria estar-ho per les opinions, si atenem al publicat en l'època

“ Las asociaciones que se proponen emprender y sostener la lucha del trabajo contra el capital y de los trabajadores contra la burguesía, tanto por su objeto como por sus circunstancias, son contrarias a la moral pública, pues contradicen el principio más fundamental del orden social, cual es la autoridad y la propiedad industrial” (Diari El Espejo 196, 1903)

Per lluitar contra aquesta oposició les organitzacions obreres de Barcelona van crear en 1907 Solidaritat Obrera amb la finalitat de proporcionar ajuda mútua a les associacions obreres.

Encara que el seu programa es basava en els principis de l'apoliticisme, hi havia socialistes i anarquistes que perseguien l'emancipació total dels treballadors mitjançant la lluita reivindicativa i el socialisme.

Es van a començar a estendre les idees de la Confédération General de Travail Francesa a través de dirigents barcelonins amb les quals la CGT tenia contactes.

D'aquesta manera es va preparar la vaga general del 1e. de maig de 1906 a les principals ciutats fabrils de Catalunya com Barcelona, Valls, Sabadell, però també Terrassa, que va servir per establir el primer contacte dels dirigents obrers de la nostra ciutat amb el sindicalisme de la CGT.

La vaga no va tenir èxit però va servir per preparar el camí per a la creació com hem dit de Solidaritat Obrera.

Els dies 6, 7 i 8 de setembre de 1908 se celebra a Barcelona el seu primer congrés amb la participació de 142 delegats representant a 130 societats obreres de tota Catalunya entre les quals es trobaven les d'aquesta ciutat. Vegem alguns dels acords als quals es va arribar:

- Adoptar l'acció directa com el mitjà essencial de la lluita obrera.

- Organitzar la «Confederació General del Treball». Es dirà «Solidaridad Obrera, confederación regional de sociedades de resistencia».
- Igualar el treball de dones i homes.
- Aconseguir la jornada de 8 hores.
- Limitar els preus dels lloguers dels habitatges. (Morillas González, 1975, pág. 15)

Durant el congrés els delegats obrers van tenir enfrontaments molt forts amb els republicans lerrouxistes als quals van acusar de demagogs, esquirols i provocadors expulsant a molts d'ells de Solidaritat Obrera. Amb la seva actuació durant la Setmana Tràgica el lerrouxisme va perdre tota la influència que tenia fins llavors en sobre el moviment obrer català.

Així es va estendre el moviment sindicalista malgrat els inconvenients. En 1910 es funda la Confederació Nacional del Treball (CNT) en un congrés celebrat entre el 30 d'octubre i l'1 de novembre. La CNT arribarà a ser la central sindical majoritària a Catalunya fins a la guerra civil.

No obstant això l'anarcosindicalisme ho va tenir molt difícil per actuar i l'octubre de 1911 la CNT va ser il·legalitzada per un jutge de Barcelona, impedit-se-li actuar públicament fins a 1914.

4.2. Les associacions dirigides per la patronal

De tots formes, encara que no molts, en l'època també va haver-hi empresaris que aplicant la pràctica paternalista de crear germanors d'ajuda a l'obrer van aconseguir la dependència i submissió de determinats obrers evitant la lluita social.

A Terrassa, com a exemple il·lustratiu, es dona el cas de la fàbrica dels senyors «Sala Hnos» que van fundar la germanor «Seguro del Enfermo» en la qual participen els seus obrers que d'aquesta forma podran cobrar el jornal en els casos de malalties comunes no incloses en la Llei d'accidents de Treball.

Així resa el reglament:

Art. 1.- Los obreros contribuirán semanalmente con la cuotas de 10, 15 20 y 25 céntimos de peseta y la fábrica Sala Hnos., con el doble de las cuotas de aquéllos.

Art. 2.- El obrero enfermo cobrará una peseta por cada céntimo que satisfaga de cuota desde el sexto día laborable que dio comienzo la enfermedad hasta aquel en que sea declarado alta, con tal que antes del 7º día de conocimiento de ella a la gerencia de la fábrica, acompañando certificado del médico de cabecera.
(Morillas González, 1975)

Segons indicava també les bases eren reformables per iniciativa d'una comissió mixta, en la qual segurament qui portava la veu cantant eren els mateixos amos.

La realitat indica a més que estan reformes només es concretaven en aquesta empresa pel que les diferents organitzacions obreres centraven la seva lluita en la crida a la creació de societats de resistència a les fàbriques.

Aquestes crides van ser ateses pels obrers terrassencs que progressivament es van anar afiliant als sindicats respectius com el Sindicat d'Art Fabril de Terrassa que es constitueix l'abril de 1909 o el Sindicat Comercial i Industrial de Terrassa en el mes de desembre de 1911.

Aquestes societats obreres participen activament en el moviment organitzatiu en l'àmbit provincial o regional.

També tenim notícia de la formació a Terrassa d'un sindicat de llogaters el novembre de 1910 amb la finalitat d'anar a la vaga general per aconseguir la rebaixa dels lloguers (La Voz del Pueblo, 1910)

4.3. Cooperatives d'Habitatge. Les cases Barates

El problema de l'habitatge és tan antic com la mateixa societat, des del moment en què les col·lectivitats s'assenten i es tornen sedentàries.

Els estats han intentat donar solucions polítiques al llarg de la història, amb irregulars resultats, a causa que existeix un rerefons econòmic important que la majoria de les vegades ha prevalgut sobre la veritable necessitat social.

En aquest sentit i com una manera una miqueta peculiar de solucionar el problema, sorgeix el juny de 1911 la Llei de Cases Barates, base important sobre la qual s'assenta una de les cooperatives més emblemàtiques de Terrassa, que perdura a fins als nostres dies, i que mereix un capítol aparti: La Cooperativa Popular Els Amics. Aquesta Llei va ser impulsada per una de les persones més influents del cooperativisme català, Sales Anton. Joan Sales Anton nascut a Sabadell el 19 de juliol de 1954 té una vinculació especial amb Terrassa on estudià en el Col·legi Tarrasense, en el qual segons el diu *«pasé los cinco mejores años de mi vida»* (Colom, 2003, pàgs. 134-135)

En 1893, Joan Sales Anton és escollit com a candidat de la Unió Republicana per la circumscripció de Terrassa. S'enfronta a Alfons Sala i tot i que perd per 2463 volts contra 1866, (Serrano i Blanquer, 2010) el resultat es pot considerar molt bo, malgrat que Terrassa va perdre l'oportunitat de tenir un representant cooperativista i en canvi es va inaugurar una llarga època de domini conservador a Terrassa batejat com «Salismo».

Posteriorment després de desenvolupar un paper fonamental en el desenvolupament del moviment cooperativista sabadellenc i català, Joan Sales Anton va ser escollit diputat a corts pel districte de Sabadell on com hem dit jugués un paper fonamental en l'impuls de la Llei de Cases Barates, que té a Terrassa l'exemple més important de desenvolupament des del cooperativisme.

4.3.1. Context social en el qual es desenvolupa la Llei de Cases Barates.

L'allotjament dels obrers es va convertir en una qüestió de gran transcendència quan la industrialització va donar pas a una gran concentració de treballadors en nuclis urbans amb escassos recursos a l'hora de disposar d'un habitatge. A Terrassa en totes les fases d'industrialització es van haver de buscar solucions. Des dels inicis de la industrialització a la ciutat al llarg del segle XIX, les iniciatives que es van tenir en compte fins al començament de la Guerra Civil espanyola i sobretot ens centrarem en el que es denominava «cases barates». Aquesta iniciativa tindrà, com hem dit abans, també una participació cooperativa a la nostra ciutat que serà l'inici d'altres apostes cooperatives en el camp de la construcció d'habitatges al llarg de la nostra història.

Construir habitatges propers als centres industrials, augmentava en control sobre els obrers i la seva productivitat:

- S'aconseguia una dependència total i exclusiva del treballador cap a la fàbrica.
- S'eliminava l'absentisme laboral propi de la pre-industrialització, l'obrer ja no ha d'atendre tasques en el camp, perquè ja no viu en ell.
- No hi ha desplaçaments, la qual cosa suposa que pot treballar major nombre d'hores.
- Construïnt habitatges dignes, disminueix la incidència de malalties infeccioses i baixa l'índex de mortalitat.

En totes les ciutats però més en una ciutat amb una classe dirigent catòlica tan important i influent al món laboral, la burgesia era conscient que igualment el foment d'habitatges socials propiciava la reproducció dels valors morals i de bon cristià promoguts per la religió catòlica.

A Espanya després de diferents intents fallits, el primer acostament seriós des de l'estat a la qüestió es produïa en el primer terç del segle XX de la mà de la denominada «Llei de les Cases Barates». Influenciada del reformisme social que en aquells moments envaïa tota Europa els seus objectius eren apropar a l'obrer a la possibilitat de disposar en propietat d'un habitatge que li mantingués lligat a l'empresa durant el temps que necessités per a la seva amortització, així com millorar les seves condicions de vida, fent coincidir moral, higiene i ordre social amb felicitat, honradesa i laboriositat.

D'aquesta manera, la previsió, l'estalvi i el foment de la propietat es convertien en pràctiques que es promocionaven entre els treballadors, ja que alhora que permetien aconseguir el benestar d'aquest sector de la població, fomentaven la pau social.

Un altre aspecte important a precisar, és el significat que donem a l'expressió d'«habitatge popular». No ens hem de limitar a l'expressió d'habitatges protegits o impulsades per l'autoritat, sigui l'estat o el municipi, sinó que hem d'incloure també aquells que per la condició de la venda o pel preu del lloguer vagin destinats a les classes més humils de la societat que depenen d'un sou per a la seva subsistència.

Considerarem populars, per tant, els habitatges promoguts per particulars amb finalitats filantròpiques però també, en molts casos especulatives.

En el cas de Terrassa, serà difícil diferenciar entre les denominades «cases barates» protegides per l'estat i les «cases populars» realitzades de manera especulativa, filantròpica o fins i tot amb l'afany de desenvolupar el vincle amb la fàbrica per part dels amos.

Comencem a veure quin va ser la postura per part de la ciutat enfront del problema, i fins a quin punt reflectia la política constructiva que es desenvolupava en l'àmbit estatal. (Freixa, 1980, pág. 259)

Durant el segle XIX estant els habitatges en mans de la lliure competència s'havien reduït els nivells de qualitat a mínims de supervivència.

Arsenio Sala Dinarés, director del Laboratori Químic Municipal i del Partit de Terrassa durant l'any 1912 ens descriu l'habitabilitat dels habitatges de l'època, on afirmava que es reproduïa la situació creada per diversos decennis sense una política programada. La descripció d'Arsenio Sala, acompanyada amb fotografies, plantes i seccions d'alguns habitatges, mostra l'estat deficient, on en habitacions que no tenen més de 5 metres d'amplada podien arribar a habitar-hi 36 persones. (*Laboratori Químic Microbiològic de la Ciutat, 1913, pàgs. 38-39*)

En molts casos els habitatges no eren pitjors que aquelles de les quals provenien els obrers tèxtils nouvinguts a les ciutats, però la presència d'aquests habitatges al costat de les fàbriques i l'apilament de la ciutat, produïen unes deficiències higièniques intolerables.

Una de les primeres conseqüències de la política de construcció popular, serà la d'enfortir l'esperit contra-revolucionari de la classe treballadora, perquè es considera que l'obrer convertit en petit propietari, no s'adhereix amb la mateixa força les reivindicacions socials.

A Terrassa fins a 1915 els habitatges populars juguen un doble paper: l'interès de l'empresari en un cas i en l'altre com un factor de negociació obrera.

A partir d'aquest moment, la qüestió de l'habitatge es considera un dels factors de dignificació del treball a Catalunya per a la renovació i donar riquesa i prosperitat al país.

El Dia, indica a les seves pàgines:

«Cal donar, que pel bé, per la prosperitat de Terrassa, s'edifiquin cases on puguin viure com a persones les que, de llevant i de ponent, arriben a ella demanant hostatge i treball a canvi del seu esforç, que és la llavor de riquesa que ens porten» (Diari El Dia, pág. 1)

A això se sumeixi la preocupació pel sentit moral i higiènic de les noves construccions però també a la seva faceta estètica:

«...la construcció de barraques anti-higieniques i anti-estètiques, que constitueixen una vergonya per a la ciutat de Terrassa i un testimoni per a la prosperitat de la manca de patriotisme de l'actual generació». (Diari El Dia, 1924, pág. 6)

D'aquesta forma El Dia recull i promociona totes les notícies relatives al foment de la construcció de cases barates, principalment quan les iniciatives vénen de les classes populars.

4.3.2. L'etapa anterior a la promulgació de la Llei de juny del 1911.

El 12 de juny de 1911 apareix la Llei de Cases Barates. Abans que això en 1901 es crea la Constructora Terrassenca dependent del Sindicat de Patrons (L'Institut Industrial) que dura poc temps. El poder públic, no pren cap alternativa al problema i deixa la solució en mans privades fins a la vaga de 1904 en la qual buscarà una política social constructiva de la ciutat a escala popular, però deixa en segon nivell el problema de l'habitatge.

4.3.3. La construcció popular des de la promulgació de la Llei de 1911.

La llei dedica un capítol important a fixar les característiques que hauran de tenir els habitatges i diferencia cases populars i casa barates. Seran cases barates les construïdes per iniciatives que tinguin sous petits en relació al seu treball i dictamina la fundació en ciutats on existeixin problemes d'habitatge de “Juntes per al Foment i Millora de les Cases Barates”³ que a Terrassa es constitueix de forma tardana a l'any següent.

La Junta Local fomentarà la construcció d'habitatges tant d'empreses constructores com d'obriers particulars i supervisarà la realització dels treballs en els quals contribuirà parcialment amb les donacions tant del municipi com de l'estat, subvencions que d'altra banda mai aniran més enllà del 25% del capital invertit.

Entre els anys 1914-1921 només es constitueixen 40 habitatges, havent-hi 11 en construcció i 62 més en i en 3 anys s'incrementa fins a 70⁴.

Evidentment, aquestes dades no són significatives del total del volum edificat i encara que en els gràfics s'apreciï que la protecció oficial va ser poca, una miqueta per cent s'ha de considerar habitatge popular, encara que gairebé sempre la seva construcció tenia finalitats especulatives.

Una vista més àmplia del problema ens demostra la quantitat de gestions necessàries per solucionar els problemes d'una mínima part de la classe obrera, la qual cosa ens porta a la conclusió que plantejàvem a l'inici la total incompetència de la classe burgesa per plantejar-se i solucionar el problema que era i és fonamental per al treballador: poder gaudir d'un habitatge digne.

Les constructores terrassenques que construeixen cases barates serien:

³ Llei del 12 de juny Llei del 12 de juny de 1911 relativa a la constitució de Cases Barates i reglament per a la seva aplicació (1 1 -IV-191 2). Institut de Reformes Socials. Secc. 1º2º de Madrid, p. 5.

⁴ A. M. T., Lligalls Cases Barates. Informe que a petició del Excm. i molt il.lustre Ajuntament presenta la **Junta de Foment i Millora de les Habitacions Barates d'aquesta ciutat**, Terrassa (28-XI-1924). fol. 2.

- Foment de la propietat que només construiria 4 habitatges el 1921.
- Social Tarrasense, S. A, que és la gran constructora que treballarà a Terrassa que es constitueix com a delegació de la «Cooperativa Nacional de l'habitatge popular». La documentació que es conserva d'aquesta constructora interessa sobretot perquè defineix sobretot el model estàndard de la construcció popular, no només per les seves realitzacions, que es concretaran únicament a la urbanització del nou barri creat al sud de la carretera de Martorell.
- Finalment, hem de citar la Cooperativa Popular Els Amics constituïda per associats del «Cor Els Amics» que és la que més ens interessa i que estudiarem separatament més endavant i que indica en la seva constitució:

«Davant del fet que tots els esforços realitzats fins ara per les classes patronals no han donat cap resultat eficaç, ens reafirmem en l'esperit de Clavé i els seus seguidors: la música com a element vitalitzador de la força obrera» (Diari El Dia, 1925, pág. 1)

Les primeres cases promogudes per la Cooperativa Popular Els Amics en el Pla de L'Ametllera 173-185 foren inaugurades a finals d'octubre de 1925. (Diari El Dia, 1922, pág. 6).

4.4. La cooperativa agrícola

Durant els segles XVIII i XIX, la producció agrícola terrassenca estava fortament lligada a l'agricultura tradicional sense especialització, condicionada per la proximitat dels mercats urbans on l'activitat econòmica de la població travessava un procés cada vegada més dominant cap a la industrialització, concretament el sector llaner.

Aquesta especialització agrícola va portar amb si l'expansió de la vinya com a monocultiu, l'ocupació de terrenys estèrils que tradicionalment es dedicaven a la ramaderia i, com a conseqüència la creació del denominat Celler Cooperatiu, nom popular amb el qual fins llavors es coneixia com a Sindicat Agrícola que havia estat fundat a principis del segle XX per decisió de la Junta General de socis de l'Institut Industrial. Pau Palet de la Quadra és nomenat president i Josep Sala, secretari.

El sindicat comprenia els terminis de Terrassa, Sant Pere, Viladecavalls, Ullastrell, Castellbisbal i Matadepera.

No obstant això, tenim constància de la creació el maig de 1920 d'una nova societat denominada també Sindicat Agrícola de Terrassa. No es té la certesa de si és un nou sindicat o és la continuació de l'anterior. En tot cas, és la primera denominació de la Cooperativa Agrícola.

La fundació en aquesta última data del Sindicat Agrícola de Terrassa, va tenir lloc en el saló de sessions de l'Ajuntament de Terrassa, emparada per un grup de viticultors sota la presidència del llavors alcalde Emili Soler i Anglada, amb la intenció de construir un Celler Cooperatiu i defensar els seus interessos enfront del mercat dels vins.

En paraules textuais del mateix alcalde:

«...Se trata, por lo tanto, si es que en principio se aprueba este proyecto, de constituir desde este momento un Sindicato Agrícola en el término de Tarrasa, y al mismo tiempo una Bodega Cooperativa [...], que, además de dar facilidades para la adquisición de abonos y elaboración de vino, fomenta la agricultura, proporcione crédito a los cooperativistas y favorezca las transacciones [...]»⁵

El Sindicat s'acollirà a la Llei de Sindicats Agrícoles de 28 de gener del 1906.

⁵ Cooperativa Agrícola de Terrassa, Llibre d'actes del Sindicat Agrícola de Terrassa, 16 de maig de 1920, 1/1.

Pocs dies després de la constitució del sindicat, l'industrial Josep Sala Alsina, com a president del Celler Cooperatiu, sol·licitava a l'Ajuntament de Terrassa llicència d'obres per tal de construir l'edifici del celler al carrer de Colom⁶

Els serveis per als associats es repartien entre les seccions de viticultura, adobs i arbitratge. Després s'ampliarien amb seccions de sega amb màquina, la compra d'un molí d'oli i el subministrament de pinsos, adobs, llavors, completant els serveis amb un molí de pinsos i un altre de farines en 1926.

El constant creixement del sector, va fer que aquests serveis es diversifiquessin cap a temes més socials, com la creació el març de 1928 d'una secció de socors, amb reglament propi per a l'assistència dels socis en cas d'accident o malaltia.

Més tard, amb l'esclat de la guerra civil, el progressiu augment de la població de Terrassa, va sofrir un fre important, hi ha un retorn al camp de la població urbana buscant noves fonts de sustento que pal·liessin el desproveïment i l'escassetat d'aliments. Decau el consum i es frenen tots els intents d'associacionisme.

Així, en 1936, la junta del sindicat i com a conseqüència del decret de la Generalitat que instava a la fusió de societats agrícoles, i sota la presidència de Félix Torres, s'autoritza l'ingrés del Sindicat Agrícola Cooperatiu de Rabassaires dins de la societat. I amb aquest nom passa a denominar-se fins a 1939, que amb la finalitat de la guerra i el nou règim polític passa a nomenar-se Sindicat Agrícola de Terrassa, que en 1938 havia adaptat el seu reglament de la Llei de Cooperatives d'aquest mateix any.

L'octubre de 1940, ja sota la dictadura, canvia a Sindicat Agropecuari de la Germanor de Pagesos de Terrassa.

I malgrat l'important sector primari a la ciutat, van ser les conseqüències de la guerra, com la falta de subministraments, l'estraperlo, la gana, els robatoris, la precarietat d'una llarga postguerra, la demanda d'aliments, el què va afavorir el creixement de la cooperativa.

El 21 de febrer de 1943, s'adopta ja com a nom oficial Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos de Tarrasa. Però no és només un canvi de nom. Hi ha tot un canvi en el model organitzatiu derivat del nou règim polític que imposava una nova ideologia que preconitzava el respecte a la propietat privada i l'ordre social i polític del franquisme.

Amb la nova denominació arriba un nou reglament en què l'entitat ja passava a estar enquadrada dins la Comunitat Nacional-sindicalista, quedava estipulada com a festa religiosa oficial el dia de Sant Isidre i es constituïa així oficialment la Hermandad, sota la presidència, d'Agustí Sola i Bruixotes.

S'abandonen vinyes, es transformen en camps de cereals i solament es mantenen els camps d'oliveres. Segons dades de la Hermandad, cap a mitjan anys 40 del segle passat, predominaven petits cultius de vinya i olivera els propietaris de la qual dedicaven bona part de la seva jornada a treballar en el sector tèxtil, deixant la producció agrícola com a font per al seu propi consum i subsistència.

El 15 d'abril de 1945, els socis del Celler Cooperatiu constitueixen la Cooperativa Agrícola de Tarrasa, fruit de l'adaptació de la nova Llei de Cooperatives de 1942, sense que això suposi la desaparició de la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos de Terrassa. L'assemblea constituent va atorgar als socis de la Secció de Viticultura del Celler Cooperatiu una compensació econòmica per repartir els excessos de producció retinguts.

⁶ Ajuntament de Terrassa, Llicències d'obres particulars, exp. 150/1920.

La dura postguerra i la falta de proveïment de productes bàsics per a la població com el pa o l'oli, no van frenar el procés de modernització de la Cooperativa: extracció d'oli d'orujó, adjudicació de dos tractors per part de l'Estat, i en 1949 s'inaugura la primera botiga al carrer Colón.

En 1948, la Cooperativa tenia 1500 socis i amb diversitat de serveis: cereals, vins, molins, penso, llavors, olis, abonaments, guarda rurals, laboratoris, propaganda, secretariat social, tribunal jurat i representació social a l'Ajuntament. No obstant això, aquest creixement no pot ocultar la realitat d'una agricultura en continu declivi: dels 1500 associats, només 390 eren agricultors.

En 1956 es constitueix una entitat nova lligada a la Cooperativa: La Cooperativa de Consum de San Isidro Labrador per donar suport a l'activitat comercial de la Cooperativa a través de la figura d'una cooperativa de consum.

La pretensió era augmentar la clientela i comercialitzar directament els productes propis, ja que per primera vegada la Cooperativa tenia pèrdues.

En 1958 s'obren dos nous establiments de venda: un en el Grup d'Habitatges Sindicals de Sant Llorenç i un altre en el Grup d'Habitatges Sindicals de Montserrat. No obstant això, l'experiència no és positiva, i en 1961, malgrat el suport de la Cooperativa Agrícola les pèrdues són notables.

Així en 1967, les dues entitats, La Cooperativa Agrícola i la Cooperativa de Consum, decideixen separar-se, es traspassen les botigues de Montserrat i Sant Llorenç i només romandrà oberta la del carrer Colón.

En la dècada dels 50 i 60, l'agricultura a Terrassa com a sector és molt residual si la comparem amb el sector industrial, però la Cooperativa Agrícola segueix funcionant amb nombroses finques en explotació.

La riuada de 1962, acaba amb les últimes escletxes de l'agricultura, però així i tot, la Cooperativa agrícola aposta per nous reptes: colonitzar nous regadius i repoblacions forestals en el terme de Terrassa.

Malgrat aquests esforços, la disminució de l'activitat agrícola repercuteix de forma alarmant en la Cooperativa que es planteja si ha de continuar conservant les seves instal·lacions.

Es buscaven solucions que donessin continuïtat a l'entitat, com oferir 1.500 m² de les seves instal·lacions per instal·lar un mercat a l'engròs de fruita i verdura.

En els anys 70 sol·licita llicència per promoure la construcció d'habitatges: al carrer Colón, un edifici per a les oficines de la cooperativa en la planta baixa i habitatge per als seus associats en les plantes superiors. En 1973 i 1975 promou un total de 52 habitatges i locals comercials, també és aquest carrer i en terrenys de la seva propietat.

La collita de 1978 va suposar en final de l'activitat vitivinícola de la Cooperativa.

Segons el llibre d'actes, 1983 marca el final de la Cooperativa Agrícola alhora que la Cooperativa de Consum.

Ja en 1995, es crea una nova cooperativa, Cooperativa de Serveis Terrassenc Sant Isidre SCCL, hereva i administradora del patrimoni de la Cooperativa Agrícola, amb l'objectiu de:

«La prestació –sense ànim de lucre– de subministraments i serveis i l'execució d'operacions encaminades al millorament econòmic i tècnic de les activitats professionals de llurs socis [...], com també l'assessorament, l'assistència econòmica i el foment de la labor de les institucions i entitats benèfiques de la ciutat de Terrassa».⁷

⁷ Cooperativa Agrícola de Terrassa, Estatuts de Serveis Terrassencs Sant Isidre, SCCL, 4/7.

En paraules de Josep Lluís Lorca i Simon en el seu article, LA COOPERATIVA AGRÍCOLA, PUNT FINAL DE L'AGRICULTURA TERRASSENCA:

«Enrere queda un passat agrícola llarg i lluit, d'una entitat d'antuvi plenament implicada en la societat d'una ciutat que és paradigma de la industrialització al nostre país. Amb ella, i després d'un llarg declivi, desapareix una activitat avui del tot residual al nostre terme municipal, però que ha estat cabdal per a conformar la nostra realitat actual». (Lorca i Simon, 2088, pág. 165)

5. 1931-1939. De la República a la Guerra Civil

5.1. Situació política i social.

Al començament dels anys 30, Terrassa era una ciutat d'uns 40.000 habitants en la qual la quarta part eren emprats de la indústria tèxtil.

A les fàbriques predominava el treball femení sense qualificar sobre el masculí i encara continuaven treballant menors. L'obrer terrassenc compromès amb la lluita obrera era majoritàriament anarquista. La imatge que donava era la d'una ciutat industrial en un constant creixement urbanístic sobre la qual sobresortien les xemeneies dels vapors.

Juntament amb Sabadell, Terrassa era el centre llaner espanyol.

En els anys 30 es dona un canvi important i l'electricitat comença a introduir-se a la ciutat com a força motriu substituint als vapors. El cotxe ja és un vehicle normal i l'autobús circula per la ciutat. La ràdio i el cinema són els nous atractius que competeixen amb el soroll de les fàbriques.

Terrassa en aquests inicis de dècada és un formiguer polític i social en la qual existeix un gran nombre d'associacions que desenvolupen una àmplia activitat informativa a través dels seus butlletins.

A través d'aquesta realitat associativa es consolida una cultura popular molt intensa que va des del populisme catalanista a l'obrerisme social.

Com diu Xavier Marcet en «La guerra civil a Terrassa»:

«Si bé ens trobem davant d'un arquetipus de ciutat industrial, fóra un error aplicar mecànicament determinades correlacions polítiques a l'esquema social definit per burgesia, capis mitjanes i treballadors. La mateixa riquesa social de la ciutat portarà a unes opcions polítiques i socials fortament fragmentades que fan impossibles les generalitzacions de primera volada.» (Marcet i Gisbert, pág. 2)

En 1932 es produeix l'assalt anarquista que fa que el primer alcalde de la ciutat dimiteixi i és Samuel Morer, home fort de Fraternitat Democràtica, corrent oficial d'ERC qui pren el comandament.

ERC en la Terrassa de l'època és un partit poc compactat amb un discurs que va des de la ciutat industrial a la caseta i l'hort. Això farà que al seu costat se situen l'Unió de Rabassaires que aglutina als pagesos de la ciutat.

Morera és un alcalde enèrgic, titllat per l'oposició com a autoritari i personalista i que mantindrà durs contenciosos amb els dirigents anarquistes locals.

Solidaritat Obrera, que en aquella època com ja hem comentat, estava manejada pels anarcosindicalistes li titlla de feixista. Va ser la mort de l'anarquista Francesc Catasús per part de la Guàrdia Civil el desembre de 1933, la fa que la resposta sigui encara més forta. En general podem dir que Morera aplica la seva política amb una

forta contestació per part de les organitzacions obreres que com ja hem vist eren majoritàriament de caràcter anarcosindicalista.

La burgesia local tampoc està unida i es divideix en dos grups, uns es reuneixen en el Gran Casino, són els «salistas» i els altres en el Círcol Egarenc, és la burgesia catalanista.

El Salismo havia controlat la ciutat els primers 30 anys de segle, el seu líder que dona nom al corrent Alfons Sala era un cacic paradigmàtic que representava els interessos de la burgesia de la ciutat, la controla i és l'enllaç amb el poder central.

El seu domini i poder es recolza en el sometent que de la mà d'homes com Amadeu Torrens tenen controlada la ciutat.

El butlletí oficial del salismo és «Crónica Social» i es caracteritza pel seu conservadorisme social espanyolista, partidari fidel de la monarquia i un catolicisme integrista.

D'altra banda està la burgesia catalanista de la mà de la lliga de Cambó amb una posició més dinàmica que els salistes encara que igualment conservadors en la política social.

«El Dia» era l'òrgan oficial de l'Associació Catalanista i juntament amb el comentat «Crónica Social» i amb els esquerrans de «L'Acció» completaven la premsa dominant en l'època a la ciutat.

La CNT mantenia una hegemonia absoluta en el moviment obrer terrassenc, reunia dirigents amb llarga tradició sindicalista i comptava amb una gran implantació en el conjunt de treballadors. En juny de 1931 comptabilitzava 10.788 afiliats, la qual cosa suposava el 60% del proletariat terrassenc. (Marcet i Gisbert, pág. 4)

La CNT local mai va estar d'acord amb els discursos catalanistes de la nova república considerada per ells burgesa, que parlaven de reformes en les quals els anarcosindicalistes no creien pel que continuaven amb la seva lluita sindical.

En la federació local, la FAI tindria una gran incidència el que porto a ocupar l'ajuntament el febrer de 1932 i fer onejar la bandera anarcosindicalista, emmarcat en la revolta de l'Alt Llobregat.

La preponderància de la FAI va ser contestada també des de dins per Espartacus Puig, partidari d'establir ponts de diàleg amb les organitzacions obreres d'esquerra escapant de la dinàmica insurreccionaria.

La línia obrerista i marxista està representada a la ciutat pels homes del Bloc Obrer i Camperol fundat a Terrassa en 1931 amb una escassa militància que intenta un pont entre nacionalistes i obreristes i defensen un comunisme dissident amb la Unió Soviètica.

El BOC que té una gran influència en l'Associació d'empleats i tècnics, es fusionarà amb Esquerra Comunista i constituïran el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) d'Andreu Nin i tindran una gran presència en el procés revolucionari que s'obrirà el juliol de 1936.

La diversificació social i política que ha quedat exposada, mostrarà totes les seves contradiccions en els fets d'octubre de 1934. L'alcalde Morera s'adhereix a la proclama de Companys des de la Generalitat, però té seriosos problemes de relació amb els seus teòrics aliats de l'Aliança Obrera (controlada a Terrassa pel BOC). Els anarquistes es mantingueren al marge del moviment i no hi intervingueren fins que aquest fou ja pràcticament derrotat i els homes d'ERC havien abandonat l'Ajuntament. Els anarquistes recolliren els armes

i es dirigiren a la presó del Passeig on alliberaren els presos i entaularen després un fort tiroteig amb les forces d'ordre. Els fets d'octubre palesen l'abisme existent entre els homes d'ERC i la CNT, així com la impossibilitat del BOC de fer de pont entre ambdós.

Pel que fa a la dreta local, tant els tradicionalistes, els del salista Centre Tarrasense o els homes de la Lliga radicalitzen el seu conservadorisme i inicien ensems un procés de convergència política.

En l'àmbit general, les tribulacions del govern Lerroux causades pels corruptes escàndols de joc, precipitin la convocatòria d'eleccions, establint l'enfrontament revolució amb contrarevolució com a teló de fons. La dialèctica feixisme-antifeixisme passeja Europa des de la Primera Guerra Mundial. La dreta espanyola cerca entorn de la CEDA el seu partit de masses, l'esquerra, més unida després de la repressió dels fets d'Octubre, constitueix el Front Popular amb l'objectiu de farcir la «República de Treballadors» de contingut social. El reagrupament polític generat el 1935, reflecteix una conjunció social que en imatges senzilles dibuixa el perfil de les dues Espanyes. (Marcet i Gisbert, pág. 4)

A Terrassa en les eleccions de 1934 es presenta una candidatura que uneix la Lliga y els monàrquics i sota el lema «Cal derrotar l'Esquerra per salvar Terrassa» (Marcet i Gisbert, pág. 5) representat per Antonio Barata, home destacat de la dreta espanyolista a Catalunya i gran propietari però que no va tenir èxit. Per la seva banda l'esquerra es presenta encapçalada per Domènec Palet amb el Front d'Esquerres que agrupa a la ciutat des dels moderats d'Acció Catòlica fins als homes del POUM.

En la campanya de les eleccions de febrer de 1936, la dreta (Front Català d'Ordre) basa la seva campanya en la lluita contra el perill comunista i el Front d'Esquerres en l'amnistia, l'antifeixisme i la republicanització de la república.

Molts obrers de la CNT (com hem dit, molt potent a la ciutat) oblidaran el tradicional abstencionisme i votaran per l'amnistia i l'antifeixisme i a Terrassa igual que a Catalunya i l'estat espanyol donen una clara victòria al Front d'Esquerres.

Samuel Morera passarà de la cel·la a l'alcaldia recuperada i els principals representants de la dreta local deixaran la ciutat esperant l'anunciat alçament. No trigarà molt a produir-se, serà el juliol de 1936, en aquest context social i polític tan canviant.

5.2. La Guerra Civil

No és objecte d'aquest estudi analitzar els fets esdevinguts durant la guerra civil a Terrassa. Ens centrarem en l'evolució de les cooperatives en aquest període fosc en el qual la supervivència, tant a escala física com a social era el més important per a una població minvada pels esdeveniments.

5.2.1. La vida econòmica.

En els anys de la guerra, Catalunya viu una de les experiències revolucionàries més importants de l'Europa Contemporània. És difícil abstrèure's que s'està vivint una situació de guerra en la qual gran part de la població es dirigeix al front mentre que les ciutats com Terrassa pateixen el desproveïment.

Així, l'octubre de 1936, la «Consejería de Abastecimientos» prega als comerciants majoristes i detallista del ram de l'alimentació i Cooperatives de consum que presentin durant aquella setmana una relació exacta de les existències que tinguin en el seu poder, anotant el preu del cost en cadascuna de les classes de gèneres i la data en què van efectuar la compra dels esmentats queviures.

La vida econòmica de la ciutat es desenvolupava en tres aspectes fonamentals:

- Les col·lectivitzacions.
- El problema dels proveïments.
- Terrassa i la Divisió Territorial de 1936.

En l'estudi que ens ocupa, i donat el seu caràcter cooperatiu, ens centrarem únicament en el procés de col·lectivitzacions. (Marcet i Gisbert, pág. 25)

5.2.2. Les col·lectivitzacions.

Terrassa en els anys 30 com hem indicat era ja un dels principals nuclis industrials de Catalunya. L'alçament del 19 de juliol comporta la desaparició de la majoria dels patrons de les indústries.

Passats els primers dies, al començament d'agost se celebren assemblees obreres on es decideix la tornada al treball.

La nova forma d'organitzar el treball, omple de contingut la revolució, fent-la anar més enllà de la revolta antifeixista.

La base serà la col·lectivització de les empreses, és a dir un cooperativisme no voluntari sinó revolucionari, però que no serà ni ordenat ni homogeni.

Les col·lectivitzacions no podran separar-se d'un ambient de canvis generals. No hi haurà normatives legals que indiquin les pautes a seguir. La mateixa varietat de l'estructura industrial dibuixarà situacions molt diferents.

No serà el mateix, les col·lectivitzacions de grans empreses (SAPHIL, Sala i Badrinas, Fontanals, etc.) que les de petites unitats productives. Entre l'espontaneïtat col·lectivitzadora trobarem des de l'assembleisme conscient i il·lusionat fins a la col·lectivització a punta de pistola. No hi ha una regla general, depèn molt dels homes i de la tradició sindical de determinades empreses. No és el mateix allà on els patrons han desaparegut, d'allà on s'integrin en el nou sistema de producció. Tampoc existia un criteri definit d'allò que s'havia de col·lectivitzar i allò que calia mantenir privat. La legalitat, del Decret de Col·lectivitzacions, no vindrà fins molt més endavant i ja no tindrà capacitat de modificar la realitat imposada les primeres setmanes. (Marcet i Gisbert, pág. 13)

En ple procés de col·lectivitzacions es crea el Comitè d'Indústria, Banca i Proveïments. De caràcter autogestionari, haurà de donar les pautes per permetre la tornada a la producció.

Els problemes de producció de la indústria tèxtil no és la falta de demanda (de fet, era molt necessari poder subministrar al front) sinó les dificultats de subministrament de llana que havia de procedir sobretot d'Aragó i Extremadura, així com les restriccions energètiques, la incorporació dels obrers de les fàbriques al front i la mateixa gestió de les col·lectivitzacions.

Aquesta gestió era particular en cada cas, els amos de la fàbrica passaven a ser els obrers, però l'organització seguia sent la mateixa, substituïnt als comandaments absents en molts casos per nous que mantenien la mateixa estructura productiva vertical, sense els antics clients però també sense una nova relació amb els possibles nous clients i sobretot sense la creació d'una nova estructura de relació que malgrat la reducció dels subministraments sigui capaç de donar sortida a la producció.

Un altre dels problemes a la qual la nova estructura no dona solució era la dels petits empresaris, els botiguers, continuen existint i mantenen la mateixa estructura, en el cas de Terrassa a través de la Unió Comercial i Industrial, entitat que els agrupava.

Hi ha una divisió important entre les forces locals sobre aquesta petita burgesia, mentre uns la defensen i permeten que s'especulen amb els preus a causa de l'escassetat, des d'altres forces es defensa la col·lectivització moltes vegades sense una organització darrere.

D'aquesta manera, situacions intermèdies organitzades com són les municipalitzacions o els moviments cooperatius no aconsegueixen imposar-se, encara que serà a partir dels Fets de Maig de 1937 quan Samuel Morera torna a l'alcaldia, quan s'intenti reordenar la revolució a través de les municipalitzacions.

De totes maneres, es pot considerar que en una ciutat com Terrassa on la petita unitat de producció de teixit, els drapaires, tenia tanta importància es va aconseguir constituir una cooperativa de teixits que agrupava els treballadors del drapairam, amb 600 associats i 334 telers. (Marcet i Gisbert, pág. 13)

Les col·lectivitzacions van arribar a molts sectors de la producció auxiliar i de serveis (pintors, fusters, paletes, forners, barbers, electricistes, sastres).

Els salaris s'unifiquessin a 70 ptes. de sou mínim per als homes i 50 ptes. per les dones.

L'Ajuntament en més d'una ocasió hagué de finançar les col·lectivitats, particularment aquelles més afectades per l'atur forçós, com era el ram de la construcció.

En fer balanç però no s'ha d'oblidar mai que les col·lectivitzacions es desenvoluparen en el marc d'una economia de guerra. La producció mantingué nivells acceptables fins a mitjan 1937, després començà a baixar i el 1938 resultà molt sovint impossible. Els principals problemes estaven en l'obtenció de matèria primera (plana i auxiliars per la maquinària), en la manca d'energia elèctrica, la incorporació d'obers al front, l'aïllament comercial de les empreses i la inexperiència en el funcionament intern. (Marcet i Gisbert, pág. 16)

Josep Marimon i Cariol, fou un home que visqué i estudià apassionadament la col·lectivització d'una de les empreses més importants de la Terrassa dels anys trenta, Sala i Badrinas, amb 700 treballadors. El seu testimoni dona una visió completa de la marxa d'una col·lectivitat, dels problemes i de la càrrega utòpica que portava per alguns. Junt amb la nova estructuració interna de la fàbrica, Josep Marimon posa l'accent en les activitats socials i culturals que es desenvolupaven paral·lelament a la col·lectivització, mostrant una altra cara d'aquesta realitat:

«Annexa a la fàbrica, hi havia una casa inhabitada. Per què no hi fariem la nostra escola. La idea ens va venir als primers dies, entre gent jove. Ara s'escau de dir que potser la meitat dels efectius de la nostra empresa era formada d'homes joves entre 20 i 35 anys. Era natural doncs, que es prenguéssim també aquell afany de saber, de superar els nostres coneixements escassos.

L'agencament d'aquella casa la començarem en hores de lleure, a la sortida del treball. Però després la interrupció freqüent del fluid elèctric va fer que quan aquest mancava poguéssim destinar-hi equips de diverses seccions afectades.

D'aquesta manera en poques setmanes, les sales de la nostra escola presentaven un caràcter i ambient acollidors. D'antuvi, els diguem-ne instructors eren els voluntaris «que ja sabien arribar i escriure i els «quatre regles» qui ensenyaven als qui no en sabien gens. Després, els cursos s'estengueren a les altres sales. Comptàrem, per sort nostra, amb l'ajut inestimable d'una colla de joves mestres, formats a l'Acadèmia Dalmau (Secció de Terrassa) els quals vingueren espontàniament a oferir-nos la seva col·laboració.

Recordem alguns dels seus noms: Vitó, Posis, Ulles, Elies ... Els cursos eren: Comptabilitat, Gramàtica, Història General, Història del Moviment Obrer... Ben aviat la nostra escola és vaig convertir en un Club de Fàbrica, puix que s'hi debatien amb preferència les qüestions del moment.

També, els dies d'interrupció de la feina a causa de la manca d'electricitat, com hem dit, s'hi havien celebrat conferències, en les mateixes quadres de màquines.

Per la veu del Consell d'Empresa, mantinguérem contactes freqüents amb les altres empreses, en reunions de conjunt, per tractar d'aquelles cuses que eren de tots. (Marimon, 1985, pàgs. 10-14)

5.2.3. L'ocupació franquista. El final de les col·lectivitzacions

L'arribada de les tropes franquistes a Terrassa fou més un relleu en el poder que una operació militar. Els bombardeigs produïts des d'alguns dies abans, el so de l'artilleria, constitueixen els fets de guerra a la ciutat. Les forces franquistes pràcticament no troben resistència.

L'ocupació s'efectua el 26 de gener de 1939, el mateix dia que a Barcelona i un dia abans que a Sabadell, Les imatges de l'èxode republicà es repeteixen a la ciutat amb els mateixos clixés que a tot Catalunya.

Un exèrcit de civils i militars es dirigeix a l'exili. A Terrassa es disposa a nomenar alcalde a Josep Homs, exalcalde de procedència salista després dels fets d'octubre de 1934.

Podem concloure per tant que l'ocupació de Terrassa, no fou violenta. La violència hi fou abans i després. Són també els anys de la fam i de l'estraperlo a gran escala. Són temps de grans negocis i de veure néixer grans fortunes al costat d'unes miserables condicions de vida per als treballadors. (Marcet i Gisbert, pág. 31)

Les experiències col·lectivitzadores portades a la pràctica sense un estudi teòric adaptat a l'entorn desapareixen i no tornaran a tenir l'oportunitat de posar-se en la pràctica. Però també, la nova situació tal a com veurem més endavant acaba amb l'auge del cooperativisme, i encara que el govern no ho prohibeix la nova situació política dificulta en tal manera el seu desenvolupament que les experiències cooperatives van llanguint fins a desaparèixer en la majoria dels casos i haurà de ser amb el final del franquisme i el començament de la nova democràcia quan comencin a desenvolupar-se nous models cooperatius, perdent-se l'experiència acumulada en els primers anys del segle XX.

Tal com senyala Pérez Baró en Història de la cooperació catalana, «Totes les instal·lacions quedessin confiscades i foren lliurades a la *Cooperativa Central de Abastecimientos*, i es creà un Comitè d'Enllaços Cooperatius per organitzar el racionament. En aquells anys es tramiten més de 60 expedients d'apropiació de cooperatives per part de la Central Nacional Sindical, i dels 93.000 associats de què disposava la gran entitat a finals de 1938, un any després, tan sols en queden 18.000.

Ara bé, tot i que, un cop més, algunes entitats feren servir la seva dimensió més camaleònica, la majoria dels locals i mobiliari foren intervinguts, els comptes bloquejats per impagaments i deutes de tota mena, i els productes confiscats pels elements de la Falange. L'actitud del nou règim davant la cooperació s'evidencià ràpidament amb la frase que vaig dirigir Bartolomé Aragó, responsable de les cooperatives de la Central Nacional Sindicalista (CNS) a una comissió de cooperativistes catalans que anaren a Madrid a intentar salvar el moviment el 1940:

«Una cooperació de consum en el nou Estat no té raó d'existir; no la matarem, però la deixarem morir.» (Baró, 1974, pág. 105)

Aquell mateix any, la Llei de Cooperatives fou anul·lada i fins que no entrà en vigor la nova legislació, la Llei General de Cooperació de 1942, amb el reglament de l'11 de novembre de 1943, no es pogueren constituir noves entitats. De totes maneres, com en els vells temps de la Restauració o de la dictadura de Primo de Rivera, en què la repressió augmentava, algunes cooperatives van romandre i sobreviure, tot i que buidades de qualsevol contingut polític. El nou text legal subordinà les cooperatives a l'Obra Sindical de la Cooperació, al seu torn dependents havien d'assumir la mateixa funció que les federacions provincials, les unions territorials, dirigides per membres de la Falange.

5.3. Les cooperatives de l'època

El 1931 el govern de Madrid va promulgar la Llei de Cooperatives, que adoptava els principis de Rochdale i que permetria enfortir les cooperatives perquè recollia aspectes com ara els següents:

- Porta oberta: que invalidava les petites cooperatives que es volien mantenir tancades.
- Un home, un vot: que impediria l'existència de falses cooperatives orientades a una defensa egoista dels interessos doneu grans propietaris.
- Dotació de reserves: que permetria l'autofinançament de les cooperatives amb el repartiment de tots els excedents obtinguts.

Establia un nom mínim de vint socis, per evitar la dispersió de les forces, i preveia d'ensenyar cooperativisme en tots els centres d'ensenyament de grau superior i primari.

Així mateix, reconeixia avantatges fiscals a les cooperatives.

Fins aleshores, les cooperatives podien acollir-se a la Llei d'Associacions de 1887, o a la Llei de Sindicats Agrícoles de 1906 en el cas de les cooperatives agrícoles.

L'Estatut de Catalunya de 1932 atorga a la Generalitat les competències en matèria de cooperatives. El 1934 la Generalitat de Catalunya promulga la Llei de bases de la cooperació i tot seguit foren aprovades la de cooperatives, la de sindicats agrícoles i la de mutualitats. Amb aquesta legislació, totes les cooperatives passaren a dependre de la Conselleria d'Economia i Agricultura de la Generalitat de Catalunya. Aquestes lleis, que també es basaven en els principis de Rochdale, fomentessin més que la Llei de Cooperatives de 1931 el caire col·lectivista de les cooperatives.

En esclatar la guerra civil, la Generalitat de Catalunya va promulgar tot un seguit de decrets amb els quals augmenta la seva intervenció en les cooperatives:

- El 29 de juliol de 1936 un decret facultava el Govern de la Generalitat per intervenir en el funcionament de les cooperatives.
- El 14 d'agost de 1936 un decret constituïa la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC). La FESAC s'encarregava de subministrar productes als pagesos i de l'alimentació de la població.

- El 27 d'agost de 1936 un decret manava que es constituïssin sindicats agrícoles a tots els pobles de Catalunya i que, si n'hi havia més de dues en una mateixa població, es fusionessin.
- El 2 de desembre de 1936 la Unió de Rabassaires i la USAC s'integren en la FESAC. Aquesta es va adherir a la Confederació de Cooperatives de Catalunya, on també hi havia la Federació de Cooperatives de Consum i la Federació de Cooperatives Obreres i de Treball. També es vaig constituir el Comitè Català de Relacions Intercooperatives, segons el model de l'OIT de Ginebra. (Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa, pág. 29)

Cooperatives terrassenques de 1931 a 1939.

Encara que no tenim massa informació sobre el seu funcionament, excepte excepcions com la Cooperativa Els Amics, a continuació exposem un llistat de les cooperatives de les quals tenim constància d'existència en aquest període, bé per referències bibliogràfiques o notícies en la premsa del moment.

Cooperativa de Ladrilleros La Fiel:

Referencia incendi 15/12/1934: Un violent incendi a les vuit de la nit, destrueix un edifici-magatzem de llenya de la Cooperativa La Fiel emplaçada en els terrenys de Cal Colomer, calculant-se les pèrdues en unes 50.000 pessetes. (Domènec)

Cooperativa Obrera Colectiva «La Terrasense»:

Referenciada en 05/10/1933: havien entregat al Govern Civil tota la documentació que manava la Llei, per a constituir-se. (Domènec)

Cooperativa Constructora «Els Amics», (1926)

L'Estudiem en capítol apart, per ser una de les quals perdura avui en dia.

Cooperativa Popular de Consums de la Societat «Els Amics»

El 22 diciembre de 1935: *Se inaugura oficialmente La Cooperativa Popular de Consumos de la Sociedad “Los Amigos” en la calle Torrente, número 146* (Domènec)
Tanca com a cooperativa de venda de comestibles en 1991.

Cooperativa de Treballadors del Municipi

Documentada en 1937 en l'Acta de l'Assemblea de la seva constitució i un altre document de la convocatòria a la reunió general ordinària el 13 d'agost de 1938. (Domènec)

Creada per la gairebé totalitat dels funcionaris de l'Ajuntament amb la fi immediata de procurar subsistències entre els seus associats, davant la carestia gairebé absoluta d'articles alimentosos que sofria la població civil. Posteriorment, en 1939 es dirigeix un escrit al Comandant Militar de la zona demanant autorització per poder celebrar assemblea de social a fi de consultar la continuació o dissolució de l'entitat.
La cooperativa es dissol aquest mateix any.

Cooperativa Familiar Obrera de Terrassa

Referenciada per tenir moneda pròpia en 1935 i dissolta en 1984, després de cinquanta anys d'existència, donant els seus fons de 50.000 pessetes a la Fundació Busquest.

Cooperativa de Fluido Eléctrico

Una referència de 1933 parla que a causa de l'explosió de 2 petards es desplomen dos pals de la «Cooperativa de Fluido Eléctrico», encara que en aquest cas no es pot constatar que fos una cooperativa del municipi. (Catells, Palomares, & Torrella, 1939, pág. 164)

Cooperativa «La nueva Paloma»

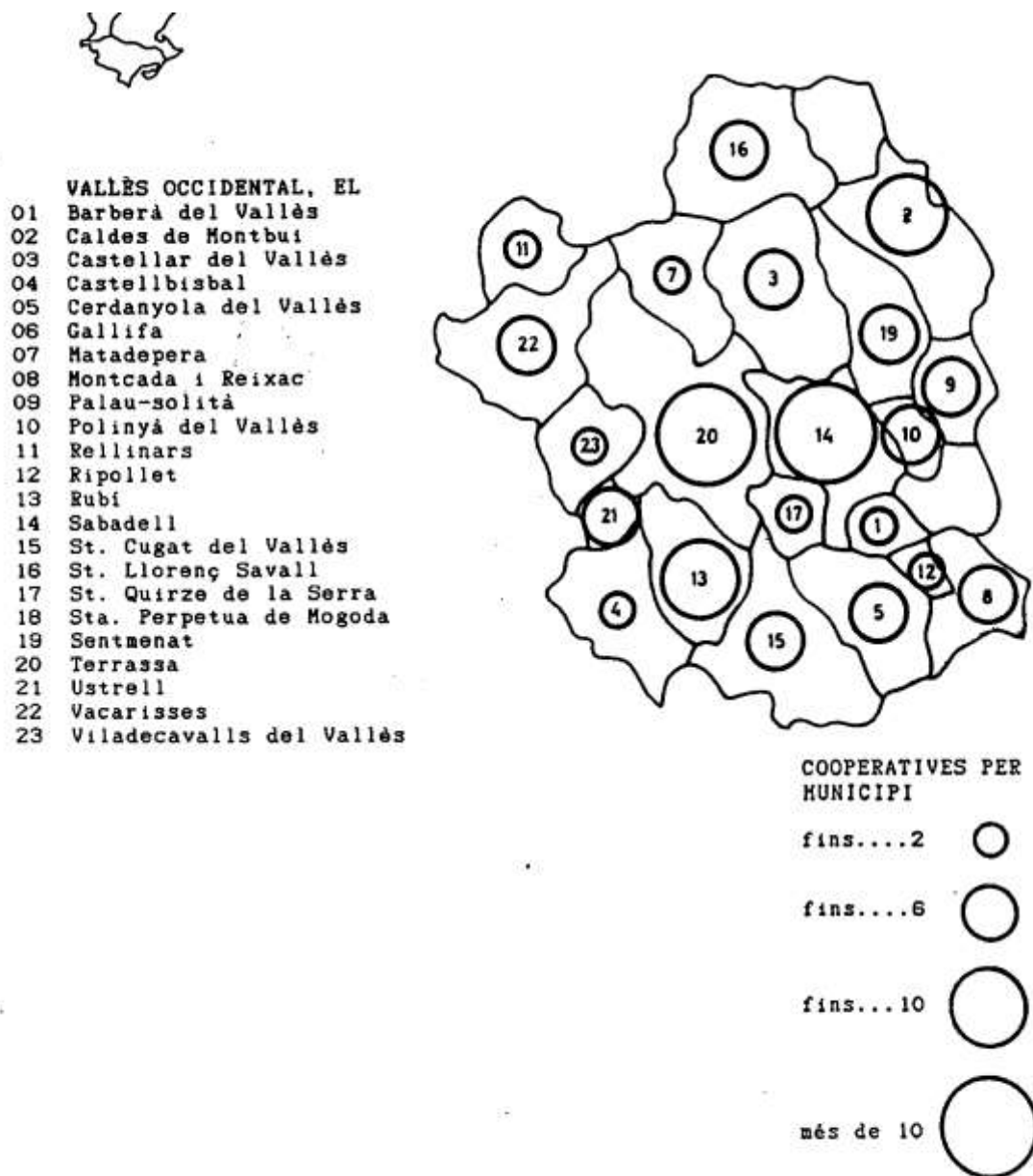
Desembre 1936, s'inaugura una nova sucursal de la Cooperativa «La nueva Paloma» del carrer Ramón Llull (Ca Aurell). (Ragón, pág. 155)

La Económica Terrasena.

Referenciada com a cooperativa de consum com a participant en el Consell Superior de la Cooperació. (Diari La Vanguardia, 1934)

5.3.1. Reconstrucció de les cooperatives de Terrassa a l'atles Cooperatiu de Catalunya fins 1936.

L'any 1988 es publica l'Atles Cooperatiu de Catalunya fins a 1936 (Celada, 1988, pàgs. 51, 53) que correspon a l'encàrrec d'un treball de recerca per part Confederació de Cooperatives de Catalunya a Rafael Celada per a l'ordenació de les cooperatives del país des dels inicis fins al final de la guerra civil. Hem aprofitat el treball sobre la nostra ciutat per complementar-ho amb aquelles cooperatives que no surten referenciades en el mateix que hem localitzat en la nostra recerca en els diferents arxius i de les que parlem als diferents capítols.



NOM ENTITAT/tipologia/DATA SEVA FUNDACIÓ/DATA SEVA DESAPARICIÓ/PRIMERA DATA DOCUMENTADA/DARRERA DATA DOCUMENTADA/REF. ATLAS

Tipologia; a: agrària, c: consum, c?: consum probablement, cv: consum, vivenda, p: producció, v: vivenda.

DATA DOCUMENTADA; ag: abans guerra, gc: guerra civil.

REF. ATLAS; s: si, n: no.

1. LA COOPERATIVA LADRILLERA/p/1860(70),-/1901,-/n
2. SOCIETAT COOPERATIVA DE TEIXIDORS DE LLANA/p?/1872,-/-,-/n
3. LA FEDERACIÓ OBRERA TERRASENCA/c/1872,-/-,- /n
4. LA SOCIEDAD COOPERATIVA DE TEJEDORES DE LANA A MANO Y MECÁNICOS/p/1877,-/-,- /n
5. LA COOPERATIVA OBRERA DE CONSUMO DE LA FÁBRICA ULLÉS I CIA/c /- ,- /1898,1900/s
6. LA PROTECTORA CIVIL/c/ 1898, -/1898,1916/s
7. COOPERATIVA SANT JOSEP/c/ 1903, -/-,-/s
8. LA SIEMPRE VIVA/cc?/-,-/1902,1916/s
9. LA FRATERNAL/c?/1908,-/1908,1916/s
10. MUTUALIDAD SANTA FAUSTINA/?/1912,-/-,- /n
11. COOPERATIVA OBRERA DE TERRASSA/cc/1912,-/1912,1916/s
12. SAN RAFAEL/?/-,-/1918,-/n
13. COOPERATIVA GREMIO AGRICULTORES/ a/ - no/1918 1986/s
14. L'AGRICOLA COOPERATIVA/a/- -/1920 1920/s
15. COOPERATIVA OBRERA COLECTIVA LA TARRASENSE/ p/-,-/1921,1934/s
16. COOP. LA CONSTRUCTORA DE LOS AMIGOS/v/-,-/1926,1926/s
17. COOPERATIVA POPULAR ELS AMICS/ c/1929, 2018/ 1922, 2018/s
18. COOP. VIV.CENTRO DEPEND. COM. Y IND./cv/-,-/1932,1932/s
19. COOPERATIVA DE LADRILLEROS LA FIEL/p/1933,-/1933,1939/s
20. COOPERATIVA DE FLUIDO ELÈCTRIC/p/-,-/1933,-/n
21. LA IGUALDAD (CAN BOGUÑA)/p/1934,1936/1934,1936/s
22. LA ECONÓMICA TERRASENCA/c/-,-/1934,-/n
23. COOPERATIVA OBRERA EGARA/p/-,-/1934,1936/s
24. COOPERATIVA LA ECONOMICA TERRASENCA/ c/- -/ 1935 1935/s
25. COOPERATIVA FAMILIAR OBRERA/c /-, -/1935,1984/s
26. COOPERATIVA “LA NUEVA PALOMA”/c /-, -/1936,-/n
27. COOPERATIVA DE TREBALLADORS DEL MUNICIPI/c/1937,1939/1937,1939/n
28. COOPERATIVA DE CONSUMS SANT JOSEPH/c/- - / ag/s
29. LA LEALTAD/??/-,-/ag/s
30. UNIO COOPERADORS*/c/- -/gc/s

Segons l'Atlas Cooperatiu de Catalunya fins 1936 el total de cooperatives del Vallès Occidental és de 126 i Terrassa és la segona ciutat en nombre de cooperatives creades en l'època però que són aproximadament la meitat de les de Sabadell. Segons aquest arxiu es considera que l'única que persisteix en l'actualitat és la cooperativa aquí denominada COOPERATIVA GREMI AGRICULTORS que correspon a una de les denominacions de la COOPERATIVA AGRÍCOLA DE TERRASSA encara que com se sap, també persisteix la COOPERATIVA POPULAR ELS AMICS. D'ambdues parlarem en capítols posteriors.

6. 1939-1977. Des de la Guerra Civil al canvi polític.

6.1. Algunes dades generals.

En acabar la guerra les noves autoritats van posar gent de confiança en la presidència de la majoria de les cooperatives. Serveixi d'exemple que en La Unió de Cooperadors de Barcelona va ser un actiu militant requetè qui va ocupar la presidència.

Les circumstàncies de la guerra i la desintegració de l'economia i del país, van fer que les cooperatives perdessin gran part dels afiliats que tenien. A Barcelona es considera que després de la guerra, en les cooperatives de consum quedaven només uns 18.000 afiliats els 93.000 que havien arribat a tenir.

Les noves autoritats militars veien en les cooperatives creades durant la república «*cosas de rojos*» però es van aprofitar de les seves instal·lacions i utilitatge per proveir la «Cooperativa Central de Abastecimientos» el primer de maig de 1939.

En alguns casos també, sobretot a Barcelona, es mantenen les cooperatives de consum per a l'organització del control del racionament. De totes maneres aquesta funció dura poc temps i va decaient i acaba sent liquidat per interventor militar en 1942 i tots els seus béns van ser traspassats a la Central de Madrid.

Algunes de les cooperatives catalanes de l'època entren en la dinàmica que segueixen en el comerç moltes persones sense escrúpols que decideixen beneficiar-se de l'estraperlo. La diferència és que quan aquesta falta d'escrúpols es dona en l'empresa privada, només s'adona el propietari i en el cas de la cooperativa tots els socis són coneixedors que fan una espècie d'altaveu que amplia i sembla multiplicar els fets.

A començament dels anys 40 una comissió de cooperativistes catalans, alguns d'ells antics dirigents de cooperatives, van anar a treballar en la redacció de la nova llei de cooperatives i intentar mantenir els principis bàsics de l'antiga llei. Sembla que el que llavors era cap nacional de tota la cooperació espanyola manifesta que considera que la cooperació de consum no tenia raó de ser en el nou Estat per la qual cosa no la mataria sinó que la deixarien morir.

Així, el 2 de gener de 1942 va ser promulgada la nova Llei de Cooperatives i el 16 de març de 1944 el seu reglament d'aplicació subordina les cooperatives a la Central Nacional Sindicalista a través de l'Obra Sindical de la Cooperació.

Les assemblees de les cooperatives poden encara triar la Junta Rectora i el Cap, el que abans era la Junta Directiva i president, però els nomenaments poden ser vetats pel delegat sindical provincial.

Les unions territorials són una espècie de fraccions provincials adulterades que són regides per una Junta Rectora i un cap que són nomenats per l'Obra Sindical de la cooperació i que han de recaure en militants de la Falange; a més tenen un capellà consiliari nominat pel Bisbe.

Hi ha por entre els cooperativistes, que a poc a poc abandonen les cooperatives, la qual cosa significa el cop final per a la desaparició de moltes de les quals encara pervivien.

Una vegada publicada la nova llei es va procedir a constituir a Barcelona dues Unions Territorials segons preveia la llei, una per a les cooperatives de consum i una altra per les de producció que porten el nom de cooperatives industrials.

La prefectura d'aquestes cooperatives industrials recau en l'únic «camisa vieja», el senyor Gavín, que havia entrat primer en La Unió de Cooperadors i després en el Comitè d'enllaços de cooperatives. Aquest comitè passa a ser la secció econòmica de la Unió Territorial, la Junta Rectora de la qual es completa amb alguns militants autèntics que de bo o mal gust, a vegades molt al seu pesar, cobriran amb la seva personalitat les aparences d'alguna esqueixa de cooperativisme.

Les dificultats sofertes per les cooperatives de fora de Barcelona en el final de la Guerra Civil van ser fonamentalment pitjors. En primer lloc molts dirigents de les cooperatives dels pobles implicats en la política local van creure més oportú exiliar-se i deixar orfes de l'adreça les cooperatives. En segon lloc l'enemistat natural del comerç privat contra l'organització cooperativa es troba una situació política idònia per manifestar-se.

Finalment els nous dirigents creien fonamentalment que les cooperatives eren organismes marxistes, és a dir de «rojos» i que per tant que calia perseguir-los a cada poble i en cada cas.

La persecució contra les cooperatives adquireix formes diferents més o menys greus segons el temperament de les persones que intervenen.

En uns llocs la violència té forma de desmantellament i de robatori de mercaderies i fins en alguns casos l'incendi de locals, en uns altres tenia una forma més encoberta i generalment més perillosa disfressant-se de denúncia jurídica.

Després de l'arribada de les noves autoritats es va constituir una junta provincial de confiscació de béns administrats pels marxistes que si bé semblava que tenia la finalitat que els béns abandonats no caiguessin en mans del primer desaprensiu, serveix per encobrir moltes injustícies i sobretot moltes venjances.

Aquesta junta tenia delegats als pobles, generalment els mateixos caps d'ordre públic desconeguts fins fa poc del territori i obligats per tant a fiar-se moltes vegades dels partidaris locals del nou règim.

Aquests són moltes vegades arribistes que s'acosten al que guanya i que fonamentalment han de fer mèrits perquè no se'ls tenen en compte els seus propis antecedents.

Els immobles de moltes de les cooperatives van ser confiscats i els seus béns eren traspassats per la Junta de confiscació. Els béns van ser traspassats a la Delegació d'Hisenda on es van arxivar els expedients corresponents a cooperatives efectivament abandonats pels dirigents que van marxar.

Simultàniament, la Central Nacional Sindicalista per mitjà del seu servei jurídic i preveuen una disposició oficial que li adjudicava els béns sindicals marxistes, va fer circular ordres entre els seus delegats locals i comarcals perquè enviessin la relació de tots els béns marxistes i es van iniciar 60 expedients de confiscació per la central nacional sindicalista d'altres cooperatives, la majoria de les quals seguien funcionant i per tant no havien estat abandonades.

Segons ens comenta Albert Pérez Baró en el seu llibre «De Cooperació i Cooperativisme» (Baró, De Cooperació i cooperativisme, 1966) segons dades de 1943, la Unió territorial de cooperatives de consum de la 5a zona que engloba Barcelona, Zaragoza, Girona, Tarragona, Huesca i Lleida diuen englobar 241 cooperatives de les quals 159 estan en ple funcionament i 82 en període de reorganització. La Unió de Cooperatives industrials abasta les quatre províncies catalanes havent heretat 90 cooperatives de l'antiga Federació de Cooperatives de Producció i Treball de Catalunya de les quals queden solament 66 en actiu.

La destrucció de cooperatives continua durant els anys següents i en 1954 ha desaparegut la Flor de Maig amb les seves 14 sucursals. Ha desaparegut Productes Coop amb les seves quatre fàbriques propietat dels

cooperadors de consum i el volum de negoci de les cooperatives de consum de Barcelona representa la cinquena part del que tenia igual nombre de socis en època immediatament anterior a la guerra civil.

En 1959 fracassa un intent d'establir a Barcelona una xarxa d'autoserveis cooperatius desenvolupat per les 9 cooperatives en aquell moment millor situada econòmicament i estratègiques de la ciutat.

Des de finals dels anys 50 i durant els anys 60 amb el començament del desenvolupament industrial, es creen bastants cooperatives de producció en tota Catalunya (com sempre bàsicament a Barcelona). Són fonamentalment treballadors que s'agrupen en un mateix ofici i cooperatives per fer treballs de subcontractació o clau en mà.

Les ajudes econòmiques vénen del Centre Nacional de Protecció al Treball. Els anys 60, són època d'auge en activitat productiva, moments de forta emigració a Catalunya, anys en els quals torna la solidaritat juntament amb la modernitat. Alhora que es convoquen vagues en solidaritat als miners d'Astúries, neixen les Comissions Obreres i apareix l'utilitari 600, símbol de la modernitat.

L'any 1971 sort un nou reglament de cooperatives, menys dictatorial que l'anterior, encara que l'esquema bàsic era el mateix.

De tota manera, en aquells anys és varen crear bastants de cooperatives industrials o de treball; es tractava d'empreses en fallida que rebien ajuts del govern per tal d'evitar que els treballadors incrementessin l'atur, però al cap de poc temps plegaven totes.

L'any 1974, a les acaballes del règim franquista, es va promulgar una nova llei de cooperatives. (Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa, pág. 30)

6.2. Terrassa.

No existeixen moltes notícies de les Cooperatives de Terrassa durant l'època. Hem pogut recollir alguna informació d'algunes revistes sobre el món cooperatiu com a Cooperación- Boletín Informativo de la Unión Territorial de Cooperativas Industriales de Cataluña y Baleares en la qual a través de l'Arxiu Roca i Galès hem trobat referències des del seu primer número el gener de 1957 fins a 1962. En aquesta revista en la qual es publiquen les cooperatives que celebren les seves assemblees o les noves constituïdes, només ens trobem amb una referència a una cooperativa de Terrassa, la Industrial Tarrasense que segons s'indica es constitueix en 1961. Com veurem en el llistat posterior de 1984, és una cooperativa de serveis alimentaris que en aquesta època encara continua. (Unión Territorial de Cooperativas industriales de Cataluña y Baleares, 1961).

Es tenen notícies de dues cooperatives de consum, la del Barri de Ca Palet i la Cooperativa Els Amics. De la primera es disposen els seus estatuts, l'acta d'una assemblea de 1946 i el balanç de comptes del mateix any, però no es coneix fins a quan va funcionar. (Actas Cooperativas, 1946) De la segona parlem en el capítol específic. És possible que d'aquest tipus de cooperatives tal com va succeir en la resta del país es poguessin crear més, com la que es va crear dins de la Cooperativa Agrícola, la Cooperativa de Consum de San Isidro Labrador explicat també a l'apartat corresponent.

En una Ciutat eminentment tèxtil com és Terrassa, s'observa que consultats les dades de l'època no es troben cooperatives entre els registres de l'Institut Industrial ram tèxtil.

Aquesta situació no és estranya en el sector, perquè revisant dades, en 1990, del llistat d'empreses tèxtils de la ciutat, solament trobem una cooperativa tèxtil, i aquesta és una mica atípica pel sector (ens referim a Teixidors, de la qual parlarem més endavant). (Arxiu Tobella, 1990).

Com a exemple proper més conegut, a Sabadell les cooperatives tancades sí que van ser regentades durant molts anys per homes sense escrúpols que bé per falta de civisme, bé pel fet de no sentir com a pròpies les cooperatives, van perjudicar molt la bona marxa les entitats.

A finals dels anys 60, la modernitat porta amb si la fabricació de cotxes en sèrie, fet que serà determinant en l'aparició d'una cooperativa de summa importància per a Terrassa. D'aquestes primeres empreses auxiliars que treballen per SEAT i contribueix al desenvolupament de l'automació a Espanya es crea a Terrassa la que possiblement és la primera cooperativa de treball associat del franquisme, Inducar (1969) que neix d'una empresa a punt de tancar Costa S.L. en la qual els treballadors units de forma solidària aconseguixen reflotar en forma de cooperativa, de la qual parlarem en profunditat en el capítol següent.

Paral·lelament neixen altres cooperatives en altres sectors, VIDOSA (1967), en Construcció, i CEMIT en reparació d'aigua, llum i electricitat (1970).

Cal tenir en compte també que al País Basc sorgeix el Grup Cooperatiu Mondragón, que comença l'any 1956 i abans de començar l'etapa democràtica és ja un grup potent que agrupa cooperatives industrials de consum, de serveis, agrícoles i de crèdit, referència encara avui dia de les capacitats del cooperativisme.

7. 1977- 2018. Les cooperatives en la democràcia.

A partir del canvi polític es varen introduir importants modificacions que afecten les cooperatives:

- El 1977 fou dissolta l'Obra Sindical de Cooperació. Les competències d'aquesta varen passar a la Direcció general de Cooperatives del Ministeri de Treball, que es va transformar el 1991 en Institut Nacional de Foment de l'Economia Social (INFES).

- El mateix any 1977 va desaparèixer l'obligació de les cooperatives d'afiliar-se als UTECO. Per a realitzar operacions econòmiques que suposessin un cert grau d'integració, entre dues cooperatives o més, calia constituir cooperatives de segon grau.

- El 1978 el Govern de Madrid aprova un nou reglament de cooperatives, que feia referència a la Llei del 1974 però adaptat al clima de democràcia que havia instaurat la Constitució.

- El 1979 es traspassa a la Generalitat de Catalunya totes les funcions de promoció, estímul, desenvolupament i protecció del moviment cooperatiu a Catalunya.

- A partir d'aquell moment es constituïren les federacions de cooperatives de Catalunya de les diferents branques.

- El mateix any es va constituir dintre de la Generalitat el Consell Superior de la Cooperació.

- El 1983 s'aprova la Llei de Cooperatives de Catalunya. El 1985 es crea l'Institut per a la Promoció i la Formació Cooperatives (IPFC), que depenent del Departament de Treball potencia la formació cooperativa amb l'organització de programes de formació, la col·laboració amb altres institucions acadèmiques, l'edició de materials docents i de recerca en matèria cooperativa. (Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa, p. 37)

A l'Estat espanyol les cooperatives estan regulades per la Llei 3/1987, General de Cooperatives i posteriorment les Comunitats Autònomes ha anat publicant les seves pròpies lleis.

En 1990 es publica la Llei 20/1990, de 19 de desembre, sobre Règim Fiscal de les Cooperatives aquesta d'aplicació en tot l'estat espanyol.

A Catalunya hi ha una Llei de Cooperatives amb estructura similar a la de l'Estat, però hi ha algunes diferències l'última modificació de la qual és la Llei 12/2015, de 9 de juliol, de cooperatives de Catalunya, la principal modificació del qual és que regula que per constituir una cooperativa de treball associat només són necessaris inicialment 2 treballadors.

El novembre de 1984, trobem el primer cens de Cooperatives de Terrassa elaborat pel Grup d'Assessorament de Cooperativisme de Terrassa creat per l'Ajuntament i publicat en la revista Al Vent, segons el qual a Terrassa estan censades 54 cooperatives en diverses activitats.

CENS DE COOPERATIVES A TERRASSA 1984. (Boladeras, 1984)

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Any de Constitució	Total persones sòcies
ALBAÑILES DE TERRASSA UNIDOS	Treball associat	Construcció	1982	9
ASPIR	Treball associat		1983	9

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Any de Constitució	Total persones sòcies
AUTOESCUELA TERRASSA	Treball associat		1983	3
AUTOMOBILS TOPETE	Treball associat		1984	5
AUX. TEXTIL TERRASSA	Treball associat			12
BONAINS (Minusvàlids)	Treball associat	Diversa	1983	7
CEMID	Treball associat	Reparació	1970	46
CORINOX	Treball associat	Acer y Cisternes	1982	9
COTINTEX	Treball associat	Tint	1984	13
PRODUCTOS EGAROR	Treball associat	Joiers		
ELECTRICISTES TERRASSENS	Treball associat		1979	7
INDUCAR	Treball associat	Peces autom.	1969	460
Agro Ind. "El Pollet"	Treball associat	actualmente no funciona		
PRENSOL	Treball associat	Peces Maq.	1981	7
COMERCIAL RIBAS	Treball associat	Mob. oficina	1981	6
RISCALLA	Treball associat	Construcción		8
TALLERES ROFRESA	Treball associat	Ferro		
T. C.	Treball associat	Ferro	1984	7
TEJEDORES ASOCIADOS	Treball associat	Textil		
TERRALUX	Treball associat	Pintors		
TERRASSA CONFECCIÓ	Treball associat	Textil	1980	34
AGRO IND. TREPA	Treball associat	Hostalatge cunicultura		
TRESILLOS DEL VALLÉS	Treball associat		1981	12
REFRIG. DEL VALLÉS	Treball associat		1984	6

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Any de Constitució	Total persones sòcies
VIVES	Treball associat	Oficina	1980	73
VALLES 1	Especials		1983	33
CALASANZ	Ensenyament		1979	50
CRESPINELL	Ensenyament		1982	7
EL CIM	Ensenyament		1977	13
ESCOLA EINA	Ensenyament		1970	5
PARVULARI GRIMM	Ensenyament		1984	5
L'HEURA DEL VALLES	Ensenyament		1978	19
PLANÇONS	Ensenyament		1978	7
FERROVIARIA PARA LA VIVIENDA "LOS AMIGOS"	Habitatge			
HABITATIO	Habitatge			
LES ARENES	Habitatge			
VIDOSA	Habitatge		1967	48
GEL TERRASSA	Serveis		1983	11
INDUSTRIAL TERRASSENSE	Serveis	alimentació	1960	67
TAXISTAS DE TARRASA (TELE-TAXI EGARA)	Serveis		1956	
JOAN XXIII	Serveis	Alimentació	1982	
LYSI	Serveis	Rent. roba	1977	7
LOS AMIGOS	Serveis			
NUAMENTS MECANICS	Serveis	plegar roba	1983	7
LA PROMOTORA	Serveis	transports	1984	12
SERVEI D'APROFITAMENT	Serveis			

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Any de Constitució	Total persones sòcies
FORESTAL DEL VALLÉS	Serveis			
ORIENTAL B	Serveis		1982	14
CIEXA	Altres		1984	5
GRÁFICAS UNIÓN	Altres		1984	
MECACER	Altres		1984	
CONSTRUCCIONES SAN PEDRO	Altres		1984	
CALDERERÍA TERRASENSE	Altres		1984	
PLÁSTICOS INDUSTRIALES	Altres		1984	

Com s'observa, si mirem per tipus de cooperatives, ja en aquesta època el nucli fonamental són les Cooperatives de Treball Associat que engloba a 25 cooperatives. Després estan les de Serveis que agrupa a 11 cooperatives. Les Cooperatives d'Ensenyament que ja comencen a ser un fet important a Terrassa són ja 7, 4 les d'Habitatge, 6 en el capítol d'Altres que engloba bàsicament cooperatives industrials i de construcció i una incipient cooperativa formada per famílies amb minusvalidesa, inici de què serien els centres especials de treball, anomenada Valles 1.

Quant a l'antiguitat de les cooperatives considerades en el llistat, només 5 de les creades durant el franquisme encara continuen, encara que cal tenir en compte que cooperatives com la Popular Els Amics i la Cooperativa Agrícola esmentades en altres capítols i les més antigues de Terrassa no són considerades en aquest estudi, la qual cosa dóna idea de la dificultat d'aconseguir dades precises sobre el cooperativisme en registres mercantils habituals, en aquesta i en totes les èpoques de la història.

De la resta de les cooperatives, només 10 cooperatives tenen més de 5 anys d'antiguitat i 12 han estat creades en el mateix any 1984 en el qual es realitza l'estudi.

La gran majoria d'elles han sorgit d'empreses en fallida, unes altres són agrupacions del mateix ofici i hi ha algunes que han pres la iniciativa d'alguna idea espontània.

Excepte Inducar que en l'any 1984 té 450 treballadors, les altres ajunten un nombre de treballadors petit entre 7 a 12. La cooperativa Vives, també de treball associat que fabrica mobles d'oficina, no obstant això té 75 socis.

Si mirem en perspectiva, de les 54 cooperatives, 9 continuen en l'actualitat. No podem dir que el nombre sigui elevat ni significatiu, a causa de la poca quantitat de les empreses cooperatives de la ciutat, però dins de l'estudi global en l'àmbit nacional realitzat en l'actualitat es conclou que les cooperatives aguanten millor les conjuntures que crisis que les empreses tradicionals.

L'Ajuntament comença també a assessorar a projectes cooperatius.

Per a les noves cooperatives, el problema comú a l'hora de convertir-se en empresaris és disposar de diners. Aquesta situació es veu agreujada quan l'empresa tanca per raons estrictament econòmiques i els treballadors

no tenen recursos immediats, és a dir quan no poden explicar des del principi amb la indemnització o la maquinària, la qual cosa fa la tasca molt complicada.

D'altra banda, hi ha un problema de falta de capacitats, ja que els tècnics, més cotitzats al mercat de l'empresa privada, prefereixen abandonar abans de començar l'experiència cooperativa.

Aquesta situació es veu agreujada amb la falta d'implicacions de les entitats bancàries en la concessió de crèdits per poder reflotar l'empresa.

Malgrat tot, les ganes de treballar per a un mateix i la situació d'atur que gradualment augmenta en aquesta època fa que la gent comenci l'experiència.

Vist des d'avui, no només a Terrassa sinó en tot l'estat espanyol, els anys 80 són els anys en què es creen més cooperatives com a reconversió d'empreses mercantils en crisi.

Aquest és el cas per exemple d'Automòbils Topete, cooperativa sorgida d'Automòbils Soler. Un dels seus membres comentava *«Vam començar comprant tot el material amb aportacions personals, ja que de les tramitacions del Fons Nacional de Protecció al Treball no hem vist ni 5 cèntims, les despeses d'escriptura i obertura del negoci i altres impostos els vam haver de pagar de la nostra butxaca, a més hem estat quatre o cinc mesos sense cobrar, però els cinc socis d'Automòbils Topete vam continuar pensant que ha estat una solució per no quedar-se sense fer gens»*. (Boladeras, 1984)

Des d'aquí ens anem cap a avui. En 2017 a Terrassa, conforme a la Diagnosi realitzada per l'Ateneu Cooperatiu del Vallès Occidental ⁸ hi ha 38 cooperatives de les quals 29 són Treball Associat, 5 d'Ensenyament, 2 de Serveis i una de Consumidors i Usuaris i Habitatge.

Quant a l'antiguitat de les cooperatives sobreviuen 6 cooperatives anteriors a l'època democràtica, 5 creades abans de 1990, 6 creades en la dècada dels 90 i 21 creades al present segle.

A Terrassa es dona també un exemple del que es denomina falsa cooperativa. És una cooperativa càrnica que no compleix amb els Principis Cooperatius definits en l'ACI (Aliança Cooperativa Internacional). No l'hem inclòs en l'estudi.

El nombre total de treballadors que agrupen aquestes cooperatives (sense tenir en compte d'altres cooperatives presents a la ciutat però que no tenen seu social en aquesta) són 684 i el nombre de socis cooperatius 621. Podem concloure que hi ha un dèficit de cooperativistes, ja que entre la cooperativa de consumidors POPULAR ELS AMICS, SCCL i la cooperativa d'Habitatge LAS ARENAS, SCCL sumen 218 amb un únic treballador remunerat.

Hem de treballar perquè a dintre de les mateixes cooperatives més treballadors facin el pas i es converteixin en socis de les seves cooperatives.

⁸ Els Ateneus Cooperatius formen part del programa Aracooop per a renovar, ampliar i enfortir l'economia social i cooperativa. Amb l'objectiu d'ampliar la capacitat d'arribada al territori es creen **14 Ateneus Cooperatius** interconnectats en xarxa i distribuïts a tota Catalunya. **Aracooop** és un programa marc de cooperació públic-privada, promogut pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, amb la participació de la Confederació i les Federacions de cooperatives i La Confederació empresarial del Tercer Sector Social de Catalunya, amb la col·laboració de més de 100 institucions públiques i privades implicades en la creació i creixement d'empreses de l'economia social i cooperativa.

LLISTAT DE COOPERATIVES A LA TERRASSA ACTUAL

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Total persones treballadores	Total persones sòcies
POPULAR ELS AMICS, SCCL	Consumidors i usuaris	Distribució d'aigua	0	107
AGRUPACIÓ PEDAGÒGICA TECNOS, SCCL	Ensenyament - Treball associat	Educació	70	52
CENTRO DE F.P. EDGAR, SCCL	Ensenyament - Treball associat	Educació	14	3
EINA, SCCL	Ensenyament - Treball associat	Educació	6	6
ESCOLA D'EDUCACIÓ ESPECIAL CRESPINELL, SCCL	Ensenyament - Treball associat	Educació	35	26
ESCOLA EL CIM, SCCL	Ensenyament - Treball associat	Educació	2	2
LAS ARENAS, SCCL	Habitatges	Habitatge	1	110
TELE-TAXI EGARA, SCCL	Serveis	Transport de taxi	89	82
SERVEIS TERRASSENSCS SANT ISIDRE, SCCL	Serveis	Assessorament	0	0
MÉS EFICIÈNCIA SOCIAL, SCCL	Treball associat	Restauració	2	2
ALTERNATIVA 3, SCCL	Treball associat	Comerç just	16	5
APLICACIONES Y SISTEMAS SISTELEC, SCCL	Treball associat	Instal·lacions elèctriques	11	6
BUCH-PADRÒS CONSULTORS, SCCL	Treball associat	Consultoria	3	3
CEMID, SCCL	Treball associat	Instal·lacions elèctriques	16	16
CENTRE DE FORMACIÓ I GESTIÓ A COOP. I SAL DEL VALLÈS OCCIDENTAL, GESTCOOP, SCCL	Treball associat	Gestoria, consultoria	6	2
CTF, SCCL	Treball associat	Arts escèniques sector audiovisual	52	52
DECOR-SYSTEM, SCCL	Treball associat	Construcció	4	4
DS PERRUQUERS, SCCL	Treball associat	Perruqueria	2	2
DYETINT, SCCL	Treball associat	Tèxtil	1	1
E.I. L'EINA, SCCL	Treball associat	Activitats de lleure	200	8

Nom societat	Classe de cooperativa	Sector específic	Total persones treballadores	Total persones sòcies
EDAIA, SCCL	Treball associat	Psicopedagogia	3	3
Educació Musical Cooperativa - edumusic.coop, SCCL	Treball associat	Educació musical	6	6
FL21 OUTLET, SCCL	Treball associat	Tèxtil	2	2
FLOROPA, SCCL	Treball associat	Floristeria, papereria	3	3
HELIOS GRUP, SCCL	Treball associat	Enginyeria de seguretat de sistemes electrònics	5	5
LA REVOLTA SCCL	Treball associat	Serveis	8	4
LA TERRASSENCA, SCCL	Treball associat	Missatgeria ecològica	2	2
MAGROC, SCCL	Treball associat	Serveis socials	22	11
MALARRASSA, SCCL	Treball associat	Comunicació	2	2
ODONTOSALUD, SCCL	Treball associat	Odontologia	2	2
PERRUQUERIA LOSS, SCCL	Treball associat	Perruqueria	2	2
PRODUCTOS DERIVADOS DEL METAL, PRODEME, SCCL	Treball associat	Fabricació maquinària	9	9
PROFESSIONALS DE LES TELECOMUNICACIONS PROTEL, SCCL	Treball associat	Instal·lació, tel., comunicacions,..	9	3
SAP SPAI, SCCL	Treball associat	Serveis socials	3	3
SPRINTCOOP, SCCL	Treball associat	Consultoria de gestió empresarial	2	2
T 4, SCCL	Treball associat	Transport	3	3
TERRASSA LEOMAN, SCCL	Treball associat	Restaurants	4	3
TRANSPORTES BARÀ, SCCL	Treball associat	Transport	67	67

PART II

8. Entrevistes i taula rodona

8.1. Entrevistes cooperativistes: Quatre exemples emblemàtics de cooperativisme a Terrassa

8.1.1 Cooperativa Popular Els Amics (1929- avui): La Cooperativa més antiga de Terrassa.

La Cooperativa Popular Els Amics es constitueix l'any 1929 acollint-se al Decreto Ley de 1924 denominada de «Casas Barates» encara que els primers estatuts corresponen a 1922 i la inscripció que consta en el registre de cooperatives correspon a 1945.⁹

Ens entrevistem amb quatre dels actuals socis de la cooperativa el 8 de juny de 2018 a la seva seu social. Hermies Busquets, Joan Cuartero, Hilari Hernández i Carme Flores, ens donen algunes claus per entendre la seva trajectòria i supervivència durant gairebé 100 anys. Ens reunim amb ells en el seu local social, un espai ple d'història que recorda els temps en què la cultura anava de la mà de les persones que la vivien amb intensitat. Ens ensenyen el seu arxiu, ben conservat, on es recullen tots els moments importants de la seva història des de la seva fundació, estatuts, llibres d'actes, plànols de les cases, fotografies antigues i ens conviden a degustar l'aigua que avui dia és el motor de la seva cooperativa.

Els preguntem pels orígens de la cooperativa i els deixem que segueixin el ritme de la conversa.

Hermies Busquets: El Cor Vell era -i és- cultural.

Joan Cuartero: Hi havia un que era constructor, hi havia un pintor,...

Hermies Busquets: La idea és que aquest grup, que eren de diferents oficis, suposo que havien de tenir una edat, van dir; escorta hem de fer unes cases, i es va crear una cooperativa, van buscar uns terrenys i aquesta cooperativa va ajudar la construcció d'aquestes cases barates. Quan nosaltres érem petits i jugàvem, totes les cases eren iguals. Amb el temps no hi ha hagut control de mantenir una homogeneïtat i a cada casa s'ha fet el que s'ha volgut. La gent que va constituir la cooperativa de les cases barates era gent d'oficis i sobretot il·lustrada. En aquella època, la cultura estava molt millor que fins i tot ara, els escoles i a més no hi havia televisió, era la gràcia, i la gent es trobava i feien teatre o assistien a xerrades en llocs com «El Cor dels Amics» és a dir hi havia un nivell cultural superior al que hi ha ara.

Amb la denominació de cooperativa de Consum Popular Els Amics, Societat Cooperativa Catalana Limitada va ser necessari adaptar els seus estatuts socials de 1945 als principis i disposicions de la nova Llei de Cooperatives 18/2002 de 5 de juliol de Cooperatives de Catalunya. Els nous estatuts van ser aprovats per unanimitat en l'Assemblea General Ordinària el dia 11 de juny del 2004 en el local social.

Actualment la Cooperativa Popular Els Amics és una cooperativa de consumidors i usuaris.

La cooperativa és una entitat sense ànim de lucre. En l'actualitat tot el treball es realitza de forma voluntària excepte la comptabilitat que és realitzada per una altra cooperativa CENTRE DE FORMACIÓ I GESTIÓ A COOPERATIVES I SAL DEL VALLÈS OCCIDENTAL GESTCOOP amb més de 30 anys d'experiència en acompanyament en la gestió d'entitats en el Vallès que en un pacte d'intercooperació té llogat l'espai on anteriorment s'assentava la Cooperativa de Consum de queviures de la qual parlarem més endavant.

9 Informació extreta del document «Cooperativa Popular Els Amics. La Seva Història». Àngel Cos i Boada. Autoeditat. Fons de la Cooperativa Popular Els Amics.

El Consell Rector està format per 7 membres escollits entre els socis per un període de 4 anys (President, Vicepresident, Secretari, Tresorer i tres vocals). L'exercici del càrrec no dóna dret a cap retribució excepte per a les despeses i els perjudicis que ocasiona.

Un grup de persones van decidir construir tres grups d'habitatges, una la carretera de Rubí, una altra prop de l'actual avinguda Abat Marcet i la nostra entre els carrers Marquès de Comillas, Transversal i Torrent. El domicili social d'aquest grup promotor de cases barates se situa al carrer del Pantà on encara es troba avui l'entitat denominada «El Cor dels Amics» del qual eren membres les persones impulsores del projecte.

Hilari Hernández: La primera casa que es va construir a la zona -carrer Torrent 134- va ser construïda per l'avi de la meva dona abans que les de la cooperativa, ja que a la cooperativa li sobraven terrenys que els va vendre a propietaris privats perquè construïssin el seu propi habitatge.

Joan Cuartero: Les primeres cases- de la cooperativa- que es van construir són les d'aquí a dalt (Marquès de Comillas). Després van continuar pel carrer Torrent. Els del carrer de Marquès de Comillas no volien com a socis als del carrer Torrent però finalment no els va quedar més remei i van haver de modificar els estatuts de la cooperativa. Aquestes cases van costar si malament no recordo 10.500 pessetes.

(Joan Cuartero es un avi de 89 anys que apunta amb benevolència els seus records de l'època)

Javi: Era car per l'època?

Joan Cuartero: No ho sé, la veritat.

Aquest grup de cases s'estaven construint als afores de la ciutat, tot a la seva al voltant eren camps, principalment d'oliveres. És clar que per poder viure era imprescindible l'aigua que la van buscar i trobar en el subsòl. Feia falta també un dipòsit a una altura suficient on emmagatzemar-la i una mínima xarxa per a la seva distribució. Com és comprensible la mina d'aigües de Terrassa no arribava fins aquí.

Per tant, els que volien viure en aquestes cases s'havien d'espavilar. Amb mitjans propis van fer el pou, van construir un dipòsit, van instal·lar les bombes per impulsar l'aigua i van col·locar les canonades de distribució.

Van contribuir també a la compra del terreny i l'edifici del local que va passar a denominar-se Cooperativa popular Els Amics, un edifici que comunica els dos carrers Transversal i Torrent.

L'entrada del carrer Torrent és on estan les dependències socials de l'entitat i l'entrada per darrere o sigui pel Carrer Transversal és per on s'accedeix a l'estació de tractament d'aigua potable (ETAP).

En aquesta part de l'edifici està el pou que conté aigua a partir de 18 metres de profunditat i uns 9 metres de profunditat d'aigua. Entenem que l'aquífer que nodreix el pou baixa per la conca de l'Obac on es pensa que es tracta d'una veta de la direcció dels Caus o propera a aquesta impressionant font intermitent que raja durant mesos i de manera abundant determinats anys en època de moltes pluges i que es troba aproximadament a 6 km al marge esquerre de la carretera de Rellinars.

Per això, l'aigua que recull el nostre pou, és neta, transparent sense indicis de terbolesa.... Aquestes característiques i la profunditat per on transcorre, es dedueix que són conseqüència d'haver traspasat moltes capes de diferents tipus de terres per les quals ha estat filtrant filtrada i netejada de llots, bacteris i altres impureses absorbint alhora calci, ferro, etcètera.

L'aigua del pou s'eleva mitjançant unes bombes a un dipòsit de 25.000 litres de capacitat situat a 14 m d'altura des d'on es proveeix per gravetat a uns 115 habitatges actualment. Abans, no obstant això, de pujar al dipòsit, l'aigua passa per un aparell que contenen unes resines específiques per eliminar els nitrats perquè convé que no sobrepassi els 50 mil·ligrams/litre. Un altre aparell dosa convenientment la cloració. Diàriament s'inspecciona el color, l'olor, el sabor, la terbolesa i amb la periodicitat reglamentada s'envia mostres d'aigua - una de la sortida del dipòsit i una altra de la clau dels consumidors als laboratoris especialitzats que realitzen

totes les anàlisis establertes per la llei a fi de garantir la seva qualitat. Pel que fa al control, els porten a terme els pertinents Serveis de l'Ajuntament i la Generalitat.

Carme Flores: Abans ens costava molts diners i molt treball el tractament de la calç. Ara hem posat un sistema únic, respectuós amb el medi ambient que estalvia en la despesa de producte químic i que finalment proporciona una qualitat d'aigua excel·lent no només en sabor (el sabor és molt millor que la de la resta de Terrassa) sinó en tots els valors exigits per sanitat.

Hilari Hernández: A l'entrada del local social es va col·locar una aixeta que encara avui roman i que és com un símbol de la cooperativa a la qual venia la gent del barri a agafar aigua fresca directament del dipòsit i que quan s'havia de tallar el subministrament la gent s'apropava a omplir les galledes amb l'aigua.

Durant un temps es van vendre queviures. En la primera època en els locals de la cooperativa s'havia muntat un establiment on els socis podien comprar queviures i altres aprovisionaments per a la casa. Anys més tard, es va constituir com un economat vinculat a l'empresa Agut. Aquesta col·laborava de diferent forma i així podien comprar també els seus treballadors.

Joan Cuartero: No sé quan es va constituir la cooperativa de queviures. Sé que l'any 36 existia. Va haver-hi un moment que això va anar a menys i es va ajuntar l'Agut com l'economat de la seva empresa. L'Agut també era una empresa molt cooperativa i el Sr. Agut vivia al barri. L'avi Agut (m'ho va dir el meu pare) ajudava a la gent del barri. Després de l'economat, quan aquest va deixar d'existir ho van agafar els magatzems Paquer i després va ser una carnisseria.

Com hem dit abans, en l'actualitat en el local de la cooperativa de queviures, està ocupat per Gestcoop des de 1985 que contribueix pagant el lloguer a les despeses de la cooperativa alhora que els porta la gestió.

Ja fa molts anys que la cooperativa no ven productes alimentaris i solament fa el servei per donar aigua potable.

Des del principi la Junta ha dedicat atenció a l'adequada ocupació del temps lliure i l'oci. A la primera planta de l'edifici social, de gran superfície, s'han realitzat activitats de diferents tipus. En la primera època, es feien celebracions en dies especials com el carnestoltes i uns altres. També funcionava una colla juvenil que l'hi passava molt bé. Es feien sortides a la naturalesa que tenia molt èxit de concurrència, dirigides naturalment pels socis adults responsables i voluntariosos que feien una tasca molt estimable. En els temps actuals han canviat. No obstant això, encara actualment s'organitza almenys una sortida anual en autocar visitant llocs interessants de Catalunya.

Hermies Busquets: La gràcia d'aquesta cooperativa va ser que es va constituir com a cooperativa per fer les cases, va aprofitar la creació de la cooperativa per fer el supermercat i a més (això és molt important) el centre social va ser un centre cultural per a tota la gent del barri. Tota la gent del barri (jo recordo, i era molt petit) el dia de carnestoltes ho adornaven i venien aquí i hi havia una orquestra (encara queda l'escenari, al final de l'escala). Era una qüestió cultural del barri, si venia un de fora de la cooperativa, podia accedir com a amic. Això va comportar que aquesta amistat, veïnatge, diguis-li com vulguis que es poguessin trobar gent per tirar endavant la cooperativa. I això va ser la gràcia, i això encara continua, i per això quan la gent es jubila dona uns anys de la seva vida a treballar per a la cooperativa.

Els socis utilitzen la Sala Social llogant-la a un preu moderat quan precisen un espai ampli per a la celebració de les seves festes familiars.

Rosana: Per què va fer les cases com cooperativa?

Joan Cuartero: Era una cosa de companyerisme.

Hermies Busquets: Penso que en aquella època no existien tants empresaris que es dediquessin a fer cases per a gent amb pocs recursos i aquesta va ser la solució que es va trobar per fer front a unes despeses i tirar endavant el projecte.

Joan Cuartero: Sembla que hi havia unes llibretes (jo no em recordo, caldria buscar) on s'anaven apuntant els pagaments que es feien del valor de les cases fins a completar l'import total.

Carme Flores: El pagament total de les despeses de la construcció de les cases s'acaba l'any 1961.

L'any 2004 van complir 75 anys. Hem dit a l'inici què va ser l'any 1929 quan es va constituir i per tant l'any 2004 es va commemorar el 75 aniversari. Amb aquest motiu, la Junta Rectora presidida per Ángel Cos va creure adequat i just fer un homenatge a tots els socis fundadors així com totes aquelles persones que al llarg d'aquests 15 lustres van col·laborar de forma desinteressada a fer que fins ara no hagi faltat el subministrament d'aigua potable a les llars de la cooperativa.

Joan Cuartero: Poc després la nova plaça que es va construir al començament del carrer Torrent, la Plaça de la Cooperativa que encara que diu que és «En reconeixement al moviment cooperatiu a la ciutat» va ser sol·licitada pels veïns degut la importància històrica de la «Cooperativa Popular Els Amics».

L'any 2015 s'ha fet una reforma integral de l'estructura del dipòsit la instal·lació de control de l'aigua i els sistemes de descalcificació tractament i bombeig.

Rosana Ruiz: Com veieu el futur de la cooperativa?

Joan Cuartero: No ho sé, depèn del jovent que vingui, que vulgui tirar endavant.

Segur que amb l'energia que posen na Carme, en Joan, l'Hilari, L'Hermies i la resta dels socis de la Cooperativa arribaran al centenari i molt més.

8.1.2 INDUCAR (1969-2001): La Cooperativa Industrial més gran de Catalunya a les dècades 70-80 i 90.

INDUCAR es crea en 1969 per un grup d'empleats de Carrosseries Costa que creen una cooperativa en unes naus més gran en l'Avinguda del Vallès, 722, a la Zona Industrial Sant Llorenç, de Terrassa.

L'empresa va acabar els seus dies com EGACOMET (EGARENSE DE COMPONENTS METÁLICOS, S.L) fallint en el 2003.

En una publicació del diari de Terrassa del 31 de març de 1993 (J.Ll.A, 1993) llegim:

Una gran empresa creada con esfuerzo de todos.

El grupo de fundadores retirados recuerda la dureza del inicio de INDUCAR. Entonces trabajaban para la empresa Costa, en la que estaban y simultáneamente producían para ellos mismos en la misma fábrica. Debido a los conflictos laborales que existían, el propio empresario les había propuesto por escrito la cesión de fabricación de las carrocerías que entonces Costa hacía para Seat. Con este compromiso fue cuando se ideó y llevo a cabo la creación de la cooperativa, proyecto que fue aceptado con entusiasmo por el reto que ello suponía. Con el beneficio de lo que facturaron durante 6 meses y con créditos personales pudieron comprar el terreno en el que se encuentra INDUCAR y empezar a construirla, labor está en la que participaban los mismos cooperativistas fuera de sus turnos de trabajo y los fines de semana. La empresa que ahora tiene 6 naves y modernísimos equipos industriales ha crecido gracias a las renunciaciones que los socios han hecho y a lo mucho que han trabajado,...

Dando el callo.

Como ejemplo, los portavoces de los jubilados rememoran como en una ocasión, al principio, un grupo de 20 trabajadores tuvo que ir Alemania para ver cómo funcionaban unos talleres similares a los que estaban construyendo. A pesar de su ausencia la producción de INDUCAR no bajo porque los que se quedaron multiplicaron su trabajo. Otro detalle del ambiente de aquella época, es que hubo ocasiones en que incluso trabajamos sin cobrar durante cierto tiempo cuando había problemas de producción; y desde luego hicimos muchas horas extras gratis. Un año incluso nos quedamos sin la paga de Navidad pero lo hacíamos a gusto porque sentíamos que aquello era nuestro.

- firmado J.Ll. A.-

INDUCAR necesitaba por narices ser más grande y más moderna que las instalaciones de Costa por imperativos de productividad.

Precisamente por las discrepancias en este sentido se produjo la escisión, y de ahí que la calidad de los 850 cuatro puertas de 1970 en adelante sea superior que sus predecesores. (de Andrés, 2016)

Carrosseries Costa va seguir funcionant fins a finals dels anys 80, encara que en l'última època ja no estava relacionada amb l'automoció.

En l'article publicat per Arturo de Andrés en el blog km77.com (de Andrés, 2016) es comenta:

“Ciertamente lo que comentas de la pronunciación «Inducar» por la gente de Terrassa, es algo que me chocó. Hablando con Antoni Amat y con Josep Samarra (ex-Director gral de INDUCAR) acerca de la pronunciación exacta de la compañía, me aseguraron que la verdaderamente oficial era INDUCAR pero que desde los comienzos, sin saber por qué, la «vox populi» le asignó el acento en la 'ú' “

Ens reunim amb tres dels seus antics socis el 31 de maig de 2018 a l'Ateneu Terrassenc. Parlen amb una barreja d'enyorança pels assoliments aconseguits i una mica de decepció per no haver pogut continuar.

Tomás Lomo: La creación de INDUCAR tomó ejemplo de las cooperativas industriales de Mondragón.

Manuel Cuadra: “En Terrassa, en la época en la que yo comencé a trabajar en INDUCAR había unas cuantas cooperativas, que yo recuerde una cooperativa de consumo en la calle Sant Marià y una cooperativa de minusválidos que de INDUCAR le daban trabajo, pero por alguna razón, no sé lo que pasa en Terrassa, las cooperativas en Terrassa en aquella época no llegaban a cuajar. Yo entré en INDUCAR porque necesitaban verificadores, un amigo de INDUCAR me llamó y fui. Yo era tornero, estaba trabajando en una empresa que hacía máquinas de panadería.

Quan Manuel va entrar en INDUCAR ja portava funcionant uns 7 anys. Similar va succeir amb Tomás Lomo i Dolors Lacueva. Tomás va entrar sobre la mateixa època i Dolors bastant més tard (1990) , com ella mateixa diu, *cuando las cosas ya comenzaban a ir mal*. El seu pare ara ja mort era un dels fundadors d'INDUCAR.

INDUCAR ocupava l'espai que troba entre on ara són Galeries del Tresillo i Fontgas. Va començar a funcionar al mateix polígon on es trobava Costa.

Manuel Cuadra: Costa se quedó haciendo los tubos de escape, INDUCAR se quedó con la maquinaria y modernizó la fábrica para mejorar los procesos y poder fabricar los chasis de los vehículos.

Tomás Lomo: El que fue posteriormente Gobernador Civil de Málaga, el abogado Riverola Pelayo,¹⁰ fue uno de los prohombres del régimen que apoyó políticamente la creación de INDUCAR y gracias a esto nombrado presidente honorífico por su contribución .

Tomás Lomo: El capital societario era de 25000 pesetas de la época que nosotros entregamos inicialmente y después 2 pagos más del mismo importe.

Dolors Lacueva: uno de los factores reseñables de la cooperativa era que para las personas que en inicio no tenían estudios, se hicieron clases para que obtuvieran el certificado de estudios primarios y luego si querían seguían estudiando se les facilitaba la posibilidad. Yo en mi caso estaba estudiando cuando comencé a trabajar, y me adecuaron el horario para que pudiera seguir asistiendo a la universidad.

Manuel Cuadra : Yo era Maestro Industrial e hice dos cursos pagados por la empresa, uno de delineante y otro de dirección de producción. En este sentido la cooperativa funcionó muy bien.

Dolors Lacueva: Sí, yo pude acceder a una beca Erasmus porque me facilitaban el período de excedencia necesaria para irme si conseguía la beca, conservando mi puesto de trabajo a la vuelta.

Tomás Lomo: Finalmente, INDUCAR era una empresa en la que apenas había peones, todos eran operarios. La cooperativa se organizaba básicamente a través del Consejo Rector y un consejo social.

Manuel Cuadra: Cada año había una asamblea que marcaba las líneas de actuación.

Tomás Lomo: Yo formaba parte del consejo social. Promoví la creación de la cartilla roja, una cartilla donde se metía dinero. Intente montar algo similar a la Caja Popular del grupo Mondragón pero no fue posible. El consejo social ayudaba a aquellos que tenían algún problema, de enfermedades o problemas de boca o de ojos o tal, se ayudaba a través de un fondo de la cooperativa.

Manuel Cuadra: Otra de las funciones del consejo social era quitar trabajo al consejo rector, teniendo en cuenta todos los aspectos menos económicos de la cooperativa y centrarse en los aspectos sociales de los trabajadores.

La creació del 1200 Sport suposa un gran salt de qualitat en la indústria automobilística espanyola. Després d'una primera època de fabricació pròpia fins a la guerra civil en la qual la fabricació de vehicles era purament artesanal, la postguerra està caracteritzada per la implantació dels fabricants estrangers a Espanya començant

10 Inspector provincial del Gobierno Cívil y posteriormente Delegado Provincial de la Organización Sindical de Barcelona en 1971 y Gobernador civil de Málaga en 1977 y 1978

per Seat per a la fabricació en sèrie de cotxes. El 1200 Sport va ser el primer cotxe en sèrie de disseny purament nacional. La carrosseria no va ser desenvolupada com al moment es va dir pel Centre Tècnic de Martorell; ni que la mateixa SEAT va fer d'un disseny que va comprar a NSU sinó, per l'equip de l'enginyer Antoni Amat en INDUCAR.

«L'impacte de la producció d'aquest vehicle a Terrassa va ser destacada. A la dècada dels setanta van coincidir la crisi petroliera internacional, la crisi del tèxtil i la crisi del règim. La indústria terrassenca va canviar obligada per les circumstàncies i, malgrat el Pla de Reestructuració de 1975, moltes empreses van haver de tancar. Aquest context contrastava amb la situació d'INDUCAR, que tot i la profunda crisi local i internacional -també del sector automobilístic- passava pel seu millor moment. El contrast era total si tenim en compte l'organització social de l'empresa, una cooperativa de marcat caràcter democràtic, única a Terrassa, i que provocava certs recels entre les elits locals. Es tractava per tant d'una empresa excepcional, que va trencar amb totes les limitacions contextuais i de mentalitat del moment i que es va avançar a la reestructuració de la indústria terrassenca dels anys posteriors». (Badiella, 2016)

Aquesta modernització i prestigi, l'elevat nivell de qualitat de la fabricació juntament amb l'expansió del mercat automobilístic al país va propiciar el creixement d'INDUCAR que es va donar en les dècades dels anys 70 i 80. INDUCAR va passar dels menys de 200 treballadors l'any 69 de Costa a 460 treballadors i moltes hores de subcontractació externa l'any 1990 i se situa en aquests anys en el referent del cooperativisme industrial a Catalunya, primerament per al règim franquista que s'enorgulleix de la mateixa i posteriorment per a la nova Generalitat de Catalunya, que realitza nombroses visites i aporten la seva ajuda per a la seva expansió.

Sobre l'època d'expansió d'INDUCAR:

Dolors Lacueva “En la cooperativa todos eran cooperativistas o al menos la mayoría. Hubo una época, (años 80) en la que se tuvo que dar mucho trabajo al exterior. Pero, aunque se tuvo que dar mucho trabajo exterior, el 98% del personal de la empresa era cooperativista. Cuando entrabas a trabajar, estabas a prueba unos meses y cuando lo pasabas te hacían socio”.

Tomás Lomo reafirma: Los trabajadores nuevos, se mataban a trabajar al inicio «se comían los tubos» y luego un poco se relajaban.

Manuel Cuadra: En un principio todos los que entraban nuevos eran hijos o familiares, luego llegó el momento o que no había tantos hijos de trabajadores o que estos no tenían la preparación necesaria.

Dolors Lacueva : Yo de hecho entré con una prueba. Tuve que hacer la prueba aunque fuera hija de socio, en mi caso como era para idiomas, tuve que traducir una carta al alemán, otra carta al inglés y tener una conversación en estos idiomas. Teníamos prioridad los familiares de socios, pero pasábamos las pruebas igualmente a través de una empresa externa de selección. Con la misma puntuación en las pruebas ser familiar era un plus y te daba prioridad.

Manuel Cuadra: En cuanto a la fabricación, durante la época de crecimiento, comenzó la diversificación de piezas, no sólo se fabricaban los tubos de escape y la carrocería sino también los asientos y piezas sueltas para todos los fabricantes de automoción, no sólo para Seat.

Un proceso que incremento de forma importante el número de trabajadores fue la fabricación del Tecacel que era el revestimiento interior de las puertas de los vehículos.

Dolors Lacueva: El número de mujeres en la fábrica era importante, pero básicamente trabajaban en oficina y tecacel.

Tomás Cuadra: Yo en el turno de noche también he tenido a mujeres, lo mismo podían poner una tronzadora que una prensa. No había diferencias salariales entre hombres y mujeres.

Dolors Lacueva: Yo empecé en centralita y todavía se usaba el télex (la gente me pregunta, ¿y eso que es?), luego acabé sustituyendo al traductor de la empresa cuando se jubiló, pasé por compras, por comercial, acababa haciendo de todo. Mi padre lo decía, ¡con lo que ha sido Inducar y como ha quedado!.

Manuel Cuadra: Es que Inducar era un referente en Terrassa. En aquella época si entrabas a trabajar en AGUT, AEG, o INDUCAR es como si fueras un funcionario. Si tú ibas a comprar un coche a un concesionario de Ford, Seat, etc., tenías un trato diferente.

La línia de tubs d'escapament, va ser una de les més avançades en qüestió d'enginyeria i investigació, i va resultar crucial per a la supervivència de l'empresa una vegada va cessar la producció de carrosseries pel 1200 Espot (de Andrés, 2016)

De fet, en 1995, quan després de diversos anys acumulant pèrdues, INDUCAR es va veure obligada a realitzar suspensió de pagaments amb més de 4000 milions de les antigues pessetes de passiu, amb mediació de la Generalitat es van forçar acords amb SEAT-VW perquè des d'INDUCAR se subministressin línies completes de tubs d'escapament per als models d'aquesta marca. (de Andrés, 2016)

Dolors Lacueva: En la época de Volkswagen los pedidos comenzaron a decaer, se tenía que trabajar con proveedores fijos de Alemania y pasaban 6-7 años si querías homologar un proveedor nuevo para suministrar una pieza de las llamadas “Baumuster”. Era difícil quedicha pieza fuera suministrada por un proveedor no oficial o consolidado., aunque el precio de la pieza fuera más bajo.

Manuel Cuadra: La cooperativa empezó a ir mal, Se produjeron muchas luchas internas, coincidió con la época de crisis: Volkswagen ya había entrado en Seat, la dirección plegó, no había, en la junta rectora había bastante jaleo, unos que querían una cosa y otros otra y hubo un momento en que o se cerraba la cooperativa o para salvarla había que poner medios.

Ya no era tanto, alguien con dinero, sino alguien con conocimiento de dirección de empresa, porque ya no era una época en la que el trabajo llegara de forma fácil, había que buscar una estrategia. El que había de presidente también se fue y la cosa se lió porque empezó a ir todo mal y entonces se creó una nueva junta rectora de 12, “como los doce del patíbulo”, entonces tuvimos que comenzar a buscar la compañía de un gestor. Pasaron diferentes directores y no acabó de cuajar la cosa.

Tomás: Todos venían con “maletín blindado”.

Manuel: 10 millones blindados. Todos estos, eran direcciones externas. Hasta que se contrató a Biosca i Asociados y aquí fue cuando comenzó el proceso de creación de la SAL, ...y todo lo que vino después.

Cap dels nostres tres entrevistats arribó fins al final de l'aventura empresarial i social que va ser INDUCAR, a Dolors després de 10 anys a la cooperativa van venir a buscar-la de l'AEG i com la cooperativa ja anava bastant malament, va decidir marxar-se.

Manuel Cuadra: Yo en aquel entonces ya estaba de baja, me acababa de dar el tercer nfarto y no lo viví directamente. Ya no volví a trabajar. Cuando estaba de baja me llamaron para decirme que me tenía que bajar el sueldo. Hablamos le dije que yo en aquel momento estaba de baja y al día siguiente recibo un telegrama diciéndome que estoy despedido.

Tomás Lomo: A mí me llamaron más o menos por la misma época un día a la oficina (...uno de los del maletín blindado) y me presentaron la carta de despido. En aquel entonces yo formaba parte de Consejo Social. Vino gente de fuera y se cargó toda la estructura de la cooperativa.

Dolors Lacueva: Yo continué un tiempo en la cooperativa y a partir de entonces esto fue de mal en peor. Desde mi punto de vista creo que la nueva dirección lo que quería era alargar la agonía para liquidarla al menor coste posible y repartir entre unos cuantos que no éramos todos los trabajadores.

Manuel Cuadra: Mis problemas de salud tienen que ver con los problemas de la cooperativa. Tuvimos que ir a juicio, porque el despido fue improcedente, y además mi posición implicaba que me tenía que comer los marrones de los dos lados.

Tomás Lomo: Pasamos un año (el del despido), que de verdad, no se lo deseo a nadie.

Hubo una serie de gente, que si bien venían de los socios fundadores, que asumieron la dirección en la última época a comienzos de los años 90 y que fueron los que arrastraron a una parte importante de la gente y tomaron decisiones erróneas para la cooperativa.

Manuel Cuadra: uno de los grandes fallos de la Cooperativa, fue no haber puesto a cada uno en su sitio cuando tuvo que hacerse. Cuando estábamos en la asamblea tu voto tenía que valer tanto como el mío y el mío como el del director, pero cuando salíamos de la asamblea tú eras el encargado, yo el peón y este señor era el director y él tenía que tomar las decisiones y yo para poder criticarlo tenía que tener un conocimiento del tema que no disponía y lo que paso es que yo le criticaba a él para luego ser amigo tuyo, y eso para mí- continúa M.- se vició, se vio que la base, el trabajador tenía el mando, pero tenía el mando en asamblea, no lo tenía en todo momento, se permitió, hacer críticas destructivas, muy frecuentes del taller hacia la oficina.

Esto venía también de esta diferenciación entre socios fundadores y los socios incorporados posteriormente. Los primeros repetían insistentemente que gracias a ellos tenían la cooperativa y esto hacía que en la asamblea el peso de todos los trabajadores no fuera el mismo.

Per acabar els llancem la següent pregunta als nostres tertulians:

Rosana Ruiz: ¿Qué ventajas le habéis visto al hecho de haber trabajado en una cooperativa?

Tomás Lomo: Muchas, muchas,

Manuel Cuadra: A pesar de todos los pesares, tiene ventajas.

Tomás Lomo: Tanto a nivel personal como a nivel social, tienes ventajas.

Dolors Lacueva: a nivel social tenías ventajas para formarte tú, tanto para continuar tus estudios, como si tenías que desempeñar tareas que tuvieran que ver con la cooperativa .Si no tenías los conocimientos te ayudaban a adquirirlos.

Manuel Cuadra: A nivel salarial, en nuestro caso se ganaba más.

Tomás Lomo: Podías hacer las horas cobradas que quisieras.

Manuel Cuadra: En la asamblea se hacía reparto de beneficios

Dolors Lacueva : Yo le he vivido desde pequeña: en navidades se hacían unas fiestas de navidad, en la que se reunían las familias y se daban las paneras y se hacía una fiesta en la sala de actos. Yo veía esta sala enorme, en la que estábamos todos los niños, nos ponían nuestra merienda, nos daban algún tipo de obsequio por la navidad,...

Tomás Lomo: Los trabajadores teníamos zona de ocio (con mesas de tenis), un equipo de futbol, club de fotografía, una biblioteca.

Manuel Cuadra: Yo quería entrar en la cooperativa, porque para mí la cooperativa era la antesala del socialismo.

Les notícies posteriors sobre el desenvolupament d'INDUCAR i la seva gent tant nosaltres com els nostres tertulians les hem de llegir en la premsa (i no és que no els importi, de fet si aquest recopilatori posterior és possible, és gràcies a necessitat de Tomás Lomo de guardar les notícies d'allò que va marcar la seva vida):

El dia 6 de març de 1993 en el diari de Terrassa es publica:

«La Generalitat hace un llamamiento para que haya unidad en INDUCAR. El Director General de Cooperativas asegura que no se autorizará la SAL si pudiera perjudicar a los socios la creación de una SAL en INDUCAR. Tras las discrepancias de algunos socios con la dirección y la dimisión de cinco miembros del Consejo Rector, el Director General de Cooperativas Bernat López Pinto ha manifestado que la Generalitat no utilizará la creación de una sociedad anónima laboral si no lo ve claro y que no permitirá que los socios pueden salir perjudicados» El 31 de març de 1993 el diari de Terrassa titula:

«Los jubilados de INDUCAR se movilizan ante la posible SAL. Un colectivo de socio retirada reclamar a su propiedad y se crea una sociedad anónima laboral» (Diari de Terrassa, 1993)

El dissabte 13 de novembre de 1993, llegim també al diari de Terrassa:

«INDUCAR aplica un durísimo plan para combatir la crisis en su historia la venta de parte de su patrimonio y el despido de socios». (Diari de Terrassa, 1993)

El dissabte 22 d'abril de 1995 es publica en el mateix diari:

Movilización de las esposas de INDUCAR

Se muestran contrarias al equipo directivo y pide el mantenimiento de los empleos. Más de la mitad de las esposas de los 300 trabajadores de INDUCAR han iniciado una campaña de movilización contra la dirección de la empresa a la que acusan de ser responsable directa de la situación de crisis que atraviesa la cooperativa en suspensión de pagos desde principios de mes. (Diari de Terrassa, 1995)

El 25 d'abril de 1995 El País publica:

Suspende pagos la auxiliar del automóvil INDUCAR con tres mil setecientos millones de deuda

Los administradores de la cooperativa INDUCAR, dedicada a la construcción de piezas para automoción han presentado suspensión de pagos con un pasivo de 3700 millones de pesetas y un activo de 7000 millones. INDUCAR es la mayor cooperativa industrial catalana y trabaja básicamente para SEAT. (Diari El País, 1995)

El dissabte 16 de desembre de 1995 es publica al diari Terrassa:

INDUCAR tiene ya 80 trabajadores menos

La cooperativa destina 174 millones de la venta de un terreno en indemnizaciones. (Diari de Terrassa, 1995)

Después de salir de la suspensión de pagos el 30 de junio de 1996, INDUCAR encara su nuevo futuro según comenta su gerencia apostando por la diversificación y la transparencia.

Es en diciembre del 2000 cuando los socios de INDUCAR deciden liquidar la cooperativa y crear una sociedad mercantil.

El dissabte 2 de desembre de 2000 el diari de Terrassa titula en portada:

INDUCAR se transformará en sociedad mercantil tras 31 años como cooperativa.

La empresa buscará también un socio industrial y financiero para crecer. Más de dos tercios de los socios de INDUCAR han aprobado el cambio jurídico de la cooperativa. La histórica decisión la tomaron en una asamblea celebrada el pasado martes. La cooperativa tiene actualmente en plantilla 230 personas. (Diari de Terrassa, 2000)

El 30 d'octubre de 2001 es publica l'assemblea de dissolució en el B.O.P.: (B.O.P. Barcelona, 2001)

El Consejo de Administración de "INDUCAR Automoción, Sociedad Anónima Laboral", en su reunión de fecha 1 de octubre de 2001, ha acordado convocar Junta general extraordinaria de accionistas de dicha sociedad, que se celebrará, en primera convocatoria, el día 30 de noviembre de 2001, a las doce horas, en el domicilio social sito en la avenida del Vallés, número 722, Terrassa (Barcelona), o en los mismos lugar y hora, el día 1 de diciembre de 2001, en segunda convocatoria, en el supuesto de que, por no haberse alcanzado el quórum necesario, no pudiera celebrarse en primera convocatoria, para tratar y decidir sobre el siguiente Orden del día Primero.-Disolución y liquidación de "INDUCAR Automoción, Sociedad Anónima Laboral".

Terrassa, 30 de octubre de 2001.-El Presidente del Consejo de Administración.-54.553.

Després de liquidar la cooperativa es constituirà EGARCOMET (EGARENSE DE COMPONENTS METÀL·LICS S.L.) que funcionarà fins a 2003 amb 120 treballadors en 2003 i 9 milions d'euros de facturació (Diari de Terrassa, 2005)

A la fi de l'any 2004 es dissol EGARCOMET i es crea COMERCIAL METAL·LÚRGICA EGARENSE (CME) amb 74 treballadors (Diari de Terrassa, 2005)

L'any 2014, la Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa distingeix a Antoni Amat amb el Premi Cambra 2014 al Lideratge Empresarial. La notícia indica:

Com a director tècnic d'INDUCAR, Amat va liderar la creació del model 1.200 Sport de Seat, el conegut Bocanegra per als amants del motor. Un model del qual se'n van vendre pràcticament 20.000 unitats entre 1975 i 1980. (Fuster, 2014)

D'altra banda, l'any 2009, Antoni Amat va rebre el Premi Bonaplata, que atorga l'Associació del Museu de la Ciència i la Tècnica i Arqueologia, per la seva col·laboració amb el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya al qual va donar el motlle de fabricació de la carrosseria del 1.200 entre d'altres peces valuoses.

El passat any (2017) amb la decisió de crear una votació per donar nom al nou SEAT, un grup d'amants dels automòbils i del que va significar INDUCAR per a Terrassa, va començar una campanya per posar el nom d'EGARA al nou vehicle mitjançant una coneguda web de campanyes d'adhesió.

En el mateix sentit es va posicionar el ple municipal de Terrassa en data 25 d'abril de 2017. (Nació Digital, 2017)

El govern de Terrassa proposa que el nou model de Seat sigui el «Seat Ègara»

PSC i PDECat porten a la Junta de Portaveus una proposta per demanar a Seat que la denominació amb referència terrassenca sigui inclosa en la llista de possibles noms per al quatre per quatre que sortirà al mercat el 2018.

El ball de noms proposats a Seat per al pròxim model de la marca continua i Terrassa no es vol quedar enrere en presentar candidatura. L'Ajuntament de Terrassa debatrà una proposta que neix de l'equip de govern i que pretén elevar a Seat una petició per incloure un nom terrassenc en la llista de possibles noms per al nou model. El nom proposat no serà "Seat Terrassa" sinó "Seat Ègara", en referència al topònim romà.

8.1.3 Cooperativa Teixidors (1983-2017): Exemple de l'integració de les persones amb capacitats diverses al món cooperatiu.

Per explicar la història d'aquesta cooperativa tan emblemàtica a Terrassa, creiem necessari analitzar els seus orígens, el seu desenvolupament com a activitat tèxtil i finalment la seva transformació i la seva pèrdua d'identitat com a cooperativa en entrar a formar part d'una fundació.

Elena Salcedo, en el seu article “Teixidors: cuando el producto es solo una excusa” (Salcedo, s.f.) ens fa una fotografia molt precisa del que va suposar aquesta cooperativa per a l'economia social de la nostra ciutat. Amb permís exprés de la seva autora, reproduïm aquest article perquè quan es va publicar, Teixidors encara resistia, i els seus representants ens parlaven del seu futur.

Com veurem en l'entrevista realitzada el 14 de juny de 2018, aquestes expectatives s'han donat de front amb una realitat ben diferent.

TEIXIDORS. CUANDO EL PRODUCTO ES SÓLO LA EXCUSA

“Un proyecto con la vocación de generar ocupación aglutinando personas con limitaciones o discapacidades con el objetivo común de llevar una vida normal, y con el tejido hecho a mano como elemento facilitador de este objetivo.”

JUAN RUIZ, co-fundador de Teixidors.

Teixidors nace en 1983 en Terrassa, una pequeña gran ciudad de 200.000 habitantes situada 29 kilómetros de Barcelona. Terrassa es conocida por ser heredera de una importante tradición textil que tuvo su apogeo en el siglo XIX pero que, como el resto de regiones textiles europeas, ha sufrido las consecuencias de la globalización. Las importaciones masivas desde países en vías de desarrollo inundaron los mercados europeos y dejaron en entredicho la capacidad competitiva de la producción autóctona llevando a las empresas del sector a cerrar o reciclarse.

En una situación difícil, en un sector en retroceso, encontramos una empresa en pleno centro de Terrassa que confecciona pañuelos, bufandas, foulards, mantas y otros complementos y lo hace a mano utilizando los materiales más nobles.

Atreverse a seguir confeccionando a la manera tradicional ya es sorprendente pero aún resulta más remarcable el hecho de que esta empresa sea una cooperativa formada principalmente por personas con algún tipo de discapacidad psíquica.

Todo esto convierte a Teixidors en un proyecto empresarial revolucionario en su momento y admirable hoy: una empresa que además de rentabilidad, busca a través de la integración laboral, conseguir la integración social de sus trabajadores.

LOS ORÍGENES

Los artífices de este proyecto son Marta Ribas, asistente social especializada en psiquiatría y Juan Ruiz, ingeniero técnico.

“Todo se inició de una forma un poco inconsciente, porque sabíamos más o menos lo que queríamos pero en absoluto hacia dónde nos llevaría el proyecto y qué implicaría” nos dice Juan Ruiz.

Marta tuvo la idea y la intuición de crear en un proyecto con un componente de trabajo normalizador.

La laborterapia que entonces se hacía servir era para tener ocupación, pero con poca calidad de trabajo.

Ellos tenían la inquietud de buscar algo más creativo, de más calidad, pero que además diera para vivir.

Con estos dos elementos empezaron a trabajar y así toparon con el mundo textil donde vieron

posibilidades de futuro y después buscaron el componente empresarial.

« No teníamos experiencia previa en el sector textil. Marta aprendió tapicería en un taller del barrio del Born de Barcelona, y desde allí conoció el mundo del tejido a mano. Después de varios años de hacer cursillos de formación desde casa tuvimos nuestra primera experiencia en Vitoria, en un curso que pudimos ofertar gracias a fondos de la Diputación Foral. Y del norte pasamos al sur; donde una entidad cordobesa nos dio la oportunidad de abrir un taller para dar formación. Después de dos años allí nos dimos cuenta de que nos faltaban conocimientos técnicos importantes de hilatura, tintura, etc y optamos por volver a Cataluña para integrarnos en un entorno que nos proporcionase formación específica y asesoramiento.»

Sus andaduras catalanas empezaron en el verano de 1982 con una colaboración con la Escuela de Formación Especial Flor de Maig de Cerdanyola del Vallés, donde instalaron los primeros telares que construyeron gracias a una ayuda económica de la escuela pero llegó un momento en que era inviable mantener una estructura productiva dentro de una estructura escolar y así fue cuando en 1983 decidieron trasladarse a Terrassa. Allí buscaban el conocimiento necesario para adaptar procesos industriales a la actividad artesanal y así poder sobrevivir y crecer. Y gracias al apoyo de los Servicios Sociales del Ayuntamiento y de la Escuela Industrial nació Teixidors. Terrassa creyó en un proyecto original pero insólito: la integración social mediante el trabajo con telares de madera y a través de una cooperativa.

OBJETIVO: GENERAR BIENESTAR

Desde sus inicios Teixidors ha sido un proyecto circunscrito a la economía social y comprometido en la generación de bienestar.

«Bienestar para las personas con dificultades de aprendizaje, apoyándolas y creando para ellas un trabajo especializado e integrador, el de tejedor manual. Así resume Juan Ruiz la función integradora y terapéutica de Teixidors:

“Cualquier actividad manual que se haga conscientemente es terapia: dibujar, fotografiar...o tejer. En el tejido, en concreto, toda la psicomotricidad está implicada. Las manos, los pies, la vista y la cabeza que lo coordina todo, un poco a modo de la cerámica. Tejer les obliga a coordinar movimientos, a mantener la atención, a seguir un ritmo y respetar una orden y una disciplina. Nosotros no hemos hecho nada nuevo, simplemente hemos adaptado esta actividad y la hemos proyectado para que la gente se gane la vida”

Y bienestar también para un consumidor exigente, satisfaciendo su demanda de un producto singular, de excepcional calidad, el tejido hecho a mano»

COMPROMISO CON LA NATURALEZA Y LA SOSTENIBILIDAD

Teixidors sondea en la naturaleza en busca de inspiración y modelo. Sólo trabajando a partir de materia naturales puede preservar y potenciar sus características innatas. La base de los productos de Teixidors suele ser la lana (24% del producto), la lana ecológica (17%), el lino (29%) o la cachemira (30%) de primera calidad. El cuidado de la materia prima es clave para garantizar productos de alta gama y los siguientes ejemplos ilustran la manera que tiene Teixidors de entender el cuidado de la materia prima.

Teixidors asegura la trazabilidad de sus productos. Se sabe en todo momento de dónde viene la materia prima y qué procesos se han seguido para hacer el hilo. El conocimiento de la procedencia y del tratamiento de la materia prima forma parte fundamental de la apuesta de la empresa por la calidad y a la vez ayuda a añadir autenticidad y coherencia a sus tejidos.

Un ejemplo de historia auténtica es la de Macomerinos, proveedor de lana merino de Teixidors.

Manu y Corine son una pareja de granjeros apasionados por su trabajo, que han conseguido mejorar sus ovejas merinas hasta obtener una lana de gran calidad, seguramente la más fina de Europa. Un tipo de lana que normalmente tendrías que ir a buscar a Australia o Nueva Zelanda pero que Teixidors ha encontrado en el sur de Francia, a pocos kilómetros de casa.

Teixidors y Macomerinos comparten también su interés por la trazabilidad del producto, nos cuenta

Manu: *“No queremos que nuestra lana vaya a China, Japón, Canadá, América...No sé, a cualquier lugar donde no haya una historia detrás. Nosotros somos una pequeña empresa y tenemos que seguir la trazabilidad de nuestra lana, es nuestro producto. Por eso prestamos mucha atención a su destino.*

Mucha gente quiere comprar nuestra lana. Nosotros preferimos trabajar con Teixidors, por una simple razón: ellos le dan un valor añadido a nuestra lana. Teixidors es una historia única y maravillosa. Las personas que están detrás del proyecto lo hacen fuerte y sólido. Cuando alguien compra el producto d Teixidors, está comprado un trocito de corazón, del nuestro y de todos los tejedores, un gran corazón!”

La colaboración de Teixidors con Macomerinos incorpora los valores de proximidad, trazabilidad y sostenibilidad desde el nacimiento de la oveja hasta la comercialización y es la base de la colección 100% ecológica de Teixidors. Una colección sin tintes sintéticos, el color de base es el de la propia lana, los toques de color se consiguen con tintes naturales procedentes de plantas (raíces de rubia tintorera, hojas de abedul, cochinilla, palo Brasil, palo Campeche. Índigo y piel de cebolla entre otras) gracias a trabajo de Cornelia Blümi, una artesana suiza afincada en el Penedés. Todos los artículos de la colección están tejidos a mano, por lo tanto el consumo energético de transformación es prácticamente nulo.

EL CONTROL DE LOS PROCESOS

La apuesta por la calidad implica también el control y la gestión de gran parte de la cadena de valor de un proceso de producción que es totalmente artesano.

“Cuando empezamos, todos los proveedores eran de Terrassa. Hoy sólo nos queda uno. Y por lo que respecta a la industria auxiliar, antes podíamos llamar a diferentes puertas, ahora ya no, porque trabajamos con tirajes cortos de muchísima calidad, justo al revés que la mayoría de la industria. Lo que nosotros tejemos suele ser la primera muestra de un tiraje industria habitual. Por eso, la única manera de poder controlar la calidad de lo que hacemos pasa por asumir todos los procesos posibles. Si no lo hacemos así, es imposible subsistir.”

Para hablar de los procesos en Teixidors, queremos darle el protagonismo a las personas y al saber hacer que hay detrás de cada proceso.

El diseño del producto responde a unas necesidades del mercado. *“Saber quién es tu público es fundamental, hay que saber dónde va a parar el producto, no se puede hacer un producto y esperar a que alguien te lo compre, nosotros hacemos el producto para un mercado muy concreto. Saber que nuestro producto no es sólo textil, es un complemento de interiorismo nos facilita mucho la tarea de diseño y nos ayuda a ser coherentes”* nos explica Antònia Bové, la responsable de producto.

El tejido: Los telares y los tejedores

Los telares son de madera y fueron fabricados en la misma cooperativa a partir de modelos originales de comienzos del siglo XIX.

“La principal razón de hacerlo así fue que no existían en el mercado español telares profesionales como los que íbamos a necesitar. Existían fuera de España pero el coste de traerlos era demasiado elevado así que decidimos fabricarlos nosotros mismos”. Nos explica Juan.

Teixidors cuenta con un taller de carpintería propio que ha permitido, además de la fabricación de los nuevos telares a medida que han ido necesitando, introducir en ellos poco a poco las mejoras necesarias que han ido surgiendo según han avanzado los años.

En la actualidad encontramos 22 máquinas complejas e ingeniosas que se mueven al ritmo de la persona que las maneja.

Las hábiles manos de la repasadora comprueban, miden y pulen los empalmes de la trama, los nudos de la urdimbre, preparadas para reparar cualquier alteración. *«La mayoría de los errores son corregibles»*, nos dice. Agua, jabón ecológico, temperatura, tiempo en el lavado y plancha: con estos parámetros y su experiencia, la magia del acabador convierte todo el esfuerzo depositado en el tejido en la prenda final.

Ellas se encargan de cortar, hacer flecos y vainicas, coser etiquetas, doblar y mimar los últimos detalles ntes de que el producto llegue al destinatario final.

Al final del proceso el resultado son tejidos que hablan por sí mismos.

LA COOPERATIVA

Entre el conjunto de peculiaridades que hacen diferente a Teixidors, está justamente su propia estructura empresarial, la cooperativa. Una fórmula que puede sonar anacrónica pero que contribuye a dibujar un panorama laboral diferente, mucho más democrático e integrador, entre todos aquellos que forman parte de la sociedad.

En 2012 hay 44 personas trabajando, de las cuales 31 tienen discapacidades psíquicas. Éstas trabajan en el taller, en acabados, en el taller de libro (otra área de negocio de la cooperativa) y en administración, comercial o tienda. XX de los trabajadores son socios de la cooperativa.

Para que todo funcione, el proceso de aprendizaje es una pieza fundamental. Toda persona que entra en Teixidors lo hace con un contrato de formación que suele durar unos cuatro años, paso previo para tener un contrato fijo y la categoría de socio de la cooperativa.

El máximo órgano de gobierno de la cooperativa es la asamblea de socios. Sin embargo, las decisiones diarias y los planteamientos estratégicos los define el equipo de dirección.

“En una cooperativa normal no se contempla que se puedan tomar decisiones ilógicas, pero aquí hay un riesgo por la especial composición de la cooperativa. Por eso nosotros tenemos el deber de estar haciendo pedagogía y comunicación continuamente.”

Cada 15 días tiene lugar una transferencia de información para que todo el mundo (socios y trabajadores) esté informado y pueda debatirse los temas principales en lo que puede considerarse una asamblea informal, en la cual se busca siempre que el sentido común prime.

“En la asamblea se informa y se comenta todo: nuevos pedidos, problemas económicos, etc...y se plantean soluciones para que nos den apoyo. Y se toman decisiones valientes con el beneplácito de la mayoría. Por ejemplo tanto el año pasado como éste, se decidió no cobrar las pagas extra y aportarlas al capital social. Es una decisión difícil que requiere una explicación detallada y un consenso, que la mayoría lo entienda y lo apruebe, como se está haciendo actualmente. Además, el equipo directivo busca siempre la complicidad de las familias manteniendo dos reuniones anuales con ellas, pero sin que tengan un papel formal en la cooperativa.”

LA PROFESIONALIZACIÓN DEL EQUIPO

El hecho de que el proyecto social esté vinculado a una actividad profesional tan compleja como el tejido manual es un reto que ha configurado el carácter de Teixidors y ha exigido una profesionalización excepcional a cada uno de los miembros del equipo.

La formación es una pieza fundamental del engranaje de Teixidors. Toda persona que entra en Teixidors lo hace con un contrato de formación que suele durar unos cuatro años, paso previo para tener un contrato fijo y la categoría de socio de la cooperativa.

Apoyando todo esto hay monitores con habilidades específicas para tratar con personas con discapacidades psíquicas que ayudan a los trabajadores a nivel técnico en todo el proceso.

Teixidors también ha elaborado internamente unos formularios que especifican, para cada producto, el tejido, el tipo de hilo, el color, la densidad, las medidas y el gráfico que muestra el entrecruzado de hilos. Por otro lado se recogen las incidencias y roturas provocadas por cada producto realizado por un tejedor, lo que hace posible detectar los defectos, corregirlos posteriormente para conseguir un producto final de primera calidad y sobretodo aprender de ellos.

La selección es otro factor clave de éxito. Se realiza por un psicólogo y por uno de los responsables del taller. Los trabajadores que superan el primer año normalmente se quedan en Teixidors. Sin embargo, hasta un 50% de los candidatos no consiguen pasar este primer año de formación-selección, una selección en la que se consideran tanto la capacidad de aprendizaje en el telar como la situación familiar y social.

LA APUESTA POR CREAR MARCA

En el momento en que estratégicamente se decide competir con la gama más alta del mercado a nivel internacional, el producto de Teixidors se empieza a codear con marcas de reconocido y consolidado prestigio. El único camino para sobrevivir pasaba por invertir en la marca.

Y en 2007 se decide rediseñar completamente la imagen de marca para dar a Teixidors una imagen visual que afiance su presencia internacional. La nueva marca buscaba alejarse de una idea “casolana” y conectar con los clientes potenciales, personas con poder adquisitivo alto y un nivel cultural elevado que buscan rodearse en su vida de productos que comuniquen un determinado estilo de vida.

En el marco de este objetivo Teixidors define algunos de sus valores:

1. Legitimidad, más de 25 años de existencia
2. Credibilidad que dan las expectativas de continuidad
3. Afectividad, proyectamos lo que somos a partir de los productos de los que nos rodeamos.
4. País de origen; frente a un mercado global, valorar la procedencia de un centro histórico textil como Terrassa (Barcelona)
5. Innovación que aleja su producto de los típicos productos estándares industriales

Está claro que Teixidors no quiere ni puede competir por precio pero sí por valor. Actualmente la comunicación de la empresa es uno de los factores clave para transmitir ese valor.

Durante muchos años no hubo ninguna referencia pública a la vertiente social en las comunicaciones de Teixidors (tarjetas, catálogos...) pero la evolución del mercado hacia la valoración de las empresas con una visión diferente, aquellas que centran su objetivo en el capital humano en dificultades, hace que esta circunstancia se convierta en una oportunidad para ellos y por eso cada vez explican más que tienen un producto de calidad pero que esta calidad está construida en un entorno diferente.

EL RECONOCIMIENTO AL TRABAJO BIEN HECHO

De un tiempo a esta parte Teixidors ha ido cosechando los galardones que parece haber ido cultivando, con paciencia y esmero, desde su fundación en 1983. Galardones que no sólo proceden del ámbito social sino del artesanal y el empresarial.

2006: Premio a la sostenibilidad de la Cámara de Comercio de Terrasa

2008: Premio nacional de Artesanía

2008: Premio Piñol por su trayectoria por Acció Solidaria Contra l'Atur

2009: Premio Bufi i Planas (reconoce la labor empresarial de acercamiento entre capital y trabajo)

2009: Premio Integra de emprendimiento social por el BBVA

2009: Placa President Macià de la Generalitat

2011 y 2012: Mejor colección textil por el ICFE Editors Awards

EL FUTURO: CONTINUAR LUCHANDO POR SOBREVIVIR

Con tres décadas de experiencia a la espalda, después de haber capeado diferentes crisis económicas, de haber luchado contra viento y marea a favor de un proyecto empresarial alternativo y complicado, Teixidors afronta el futuro con la misma ilusión que en sus inicios pero con la misma dosis de realismo que les ha mantenido a flote durante estos años.

Juan Ruiz tiene sin duda los pies en el suelo *«Ahora, por edad, simplemente por haber resistido durante 30 años, ya contamos con una solera importante. Hay que tener en cuenta que a nosotros todo nos ha venido en contra. Hemos elegido un sector que ha estado continuamente en crisis y la financiación siempre ha sido complicada, especialmente ahora. Nuestra labor social no tiene ningún valor para negociar con los bancos. Que seamos una cooperativa, malo. Que seas del sector textil, peor. Y que encima la actividad tenga una vertiente social, pésimo para las entidades bancarias. Ahora en este sentido, estamos peor que antes.*

Recibimos un gran reconocimiento social y ofrecemos un cierto bienestar a todas las personas que están con nosotros pero los grifos de la financiación están cerrados».

La internacionalización ha sido parte de la estrategia que ha seguido Teixidors para poder asegurar las ventas que necesita para dar estabilidad a sus trabajadores.

«Nuestra ilusión sería que todos los que trabajan en Teixidors ganaran dinero de verdad pero de momento esto no es posible. La única manera de salir de las crisis continuas ha sido endeudándonos. Y si una crisis solapa la anterior, la huida hacia adelante siempre está trabada por esa deuda. Hemos tenido que adaptarnos a las circunstancias y en su momento decidimos dedicar una parte importante de nuestra producción a la exportación, porque en España a veces nos da la sensación de que no nos acaban de entender»

Y con esta última apreciación se despidió Juan Ruiz, fundador de Teixidors, dejándonos con la sensación de que la internacionalización ha sido más una obligación que una elección (quizás el mercado local resultaría ser una estrategia más coherente para cerrar el círculo del proyecto de Teixidors) y haciéndonos reflexionar acerca de nuestra capacidad de reconocer y saber valorar la calidad y el trabajo bien hecho.

ESPACIO DE REFLEXIÓN: EL CONCEPTO DE CALIDAD

“La calidad de un artículo se recuerda mucho más tiempo que el precio que se pagó por él”. Este letrado de la fábrica de alfombras y tapices Aymat de Sant Cugat del Vallès, hoy desaparecida, preside la sala de reuniones de Teixidors.

Hemos visto en el caso de Teixidors como su producto ha encajado mejor en países como EEUU, Japón y el norte de Europa, países donde la cultura de la calidad sigue estando más arraigada que en España.

Parece que en nuestro país la calidad es un valor a la baja. Desde mi punto de vista, esa situación se debe, en gran parte, al desconocimiento. ¿Cómo sabemos si algo es de calidad? ¿qué es la calidad? ¿cómo la distinguimos?. Si no podemos responder a estas preguntas cuando nos referimos a la calidad de un artículo, es difícil que le podamos dar un valor e incluso un precio justo.” (Salcedo, s.f.)

Així acaba l'article d'Elena Salcedo. Avui en 2018, Teixidor no existeix com a cooperativa. Tots els esforços i les il·lusions han complert la seva missió perquè han permès donar veu, treball i esperança a persones que d'una altra manera no haguessin pogut aconseguir-la, alhora d'oferir un producte d'una qualitat exquisida que no ha pogut competir amb els salvatges mercats del

«compro, consum, llanço i torno a comprar»

Aquesta és la visió actual de Teixidor en boca de dos dels seus antics socis.

TEIXIDORS: L'ENTREVISTA.

Ens reunim amb dos dels socis emblemàtics de Teixidors, Juan Ruiz soci cofundador i Joan Sala membre durant l'època més dura de l'empresa al Consell Rector. Teixidors ja no és una cooperativa. Els problemes i les circumstàncies econòmiques dels últims anys, han pogut amb el projecte, que avui s'integra en FUPAR, una fundació que acull treballadors amb capacitats diverses.

Juan Ruiz ens explica els inicis de la cooperativa en el que és una exposició contínua del procés de creació i els primers passos com a cooperativa, l'èxit i el declivi d'un projecte model en una societat en la qual és difícil la convivència entre l'economia social i el mercat lliure.

Rosana: Per què una cooperativa?

Joan Sala :(parla dels socis fundadors Juan i Marta) *La manera de compartir el risc i tot era crear una cooperativa.*

Juan Ruiz: És una cooperativa perquè era la fórmula jurídica més fàcil de constituir en aquell moment, (any 1983) i en el context que es dona: l'Escola de Formació Professional Flor de Maig (Cerdanyola del Vallès), la Diputació de Barcelona promou la creació de projectes per la inserció laborals dels alumnes de l'Escola.

Les insercions laborals no es produeixen perquè el perfil era més complicat del normal, eren nanos, sense certificat de discapacitat però que s'encontraven al límit, amb una escolaritat a remolc de la resta, derivada de les disfuncions que cadascun tenia. Eren les persones anomenades «border-line».

En aquesta institució es produeix el contacte amb nosaltres a través d'unes jornades per buscar llocs de treball per a aquests nois. Com no trobaven empreses per donar treball dins de l'empresa normal, decideixen des de la Diputació donar suport a dos projectes, un treballava el ferro i nosaltres que veníem de l'experiència de Còrdova ens n'anem constituir en cooperativa per poder rebre la subvenció (1,5 milions de pessetes) per començar l'activitat.

Així doncs, vam constituir una cooperativa sense conèixer el món cooperatiu, però que la base del projecte ja era en si cooperatiu. Nosaltres veníem del moviment obrer cristià amb la qual cosa el germen ja estava, el més proper doncs, és una cooperativa.

Els nois en l'inici eren 6 i amb ells vam començar, la cooperativa es crea com a «Alfombras i Teixits de Sant Cugat» perquè la previsió era ocupar l'Antiga fàbrica Aymat de Sant Cugat que feia tapissos i que en aquella estava en procés de tancament.

Els primers telers es fan a Flor de Maig en l'estiu del 82 en la seva fusteria en la qual van participar els nanos. D'aquests 6 nois que en aquella època tenien 18 anys encara continuen 4 en Teixidors! (es nota una mica d'orgull d'en Juan).

Quan es desmunta la possibilitat d'anar a Sant Cugat es va oferir des de Diputació el projecte a la resta dels ajuntaments del Vallès i va ser Terrassa, perquè a les persones que llavors estava en Serveis Socials els va caure en gràcia el projecte, sumat a la nostra insistència dia després dia.

El local actual ho van comprar dues persones, procedent d'una important empresa tèxtil que havia fet fallida, i després ho van cedir a Teixidors.

Vam estar deu anys sense pagar lloguer invertint l'import dels mateixos en les reformes i condicionament del local. Després d'aquests anys vam començar a pagar el lloguer.

Aquestes persones, sempre van estar darrere de la cooperativa encara que no van ser mai sòcies, recolzant en els moments difícils: na Conxita Armengol, en Joaquim Badia, en Joan Dalmases i en Josep M. Cases.

Quan ja teníem els telers havíem de fer Teixits. Comencem per la llana perquè era la més fàcil de teixir i comencem amb peces petites, una bufanda, un foulard, una manta, amb matèries que en aquell moment teníem propers i comencem aquest procés d'aprenentatge que és llarg (pot trigar 3 o 4 anys mínim). Amb aquests elements bàsics podíem tenir producte acabat al cap de dos dies i així anem provant. Tot això és un procés viu, perquè nosaltres no teníem suficient experiència quant a matèries, disseny i producte per saber que fariem finalment.

Aquest procés d'aprenentatge feia que quan hi havia diners podíem cobrar i quan no, no. Es va configurant la cooperativa.

Aviat comencem a ser ja un gran equip, ja que des dels Serveis Social de l'Ajuntament de Terrassa, van començar a enviar-nos persones amb necessitat d'una oportunitat laboral.

La falta d'experiència de vegades ens va portar a errors importants. Nosaltres contractem a les 6 primeres persones, abans de tramitar l'expedient, la qual cosa ens va fer perdre 12 milions de pessetes de subvenció de l'època.

Joan Sala: Jo quan vaig començar no m'ho creia (era el 2003). Venia de diferents experiències de fundacions, però també de cooperatives, però no havia vist gens igual. Dins dels socis havia capacitats però també discapacitats legals, socis de la cooperativa a ple dret.

La família de les sòcies discapacitades han estat un referent però no han participat de les decisions de la cooperativa, han estat els mateixos socis els que han pres les decisions.

Jo m'acordo, d'una experiència reveladora del grau d'implicació: quan van portar a una assemblea aplicar-nos rebaixes de sou i fer aportacions a la cooperativa. Jo en aquella reunió vaig pensar: avui passarà alguna cosa. Vam acabar, aplaudien la decisió, diríem. Això al fet que es deu?. Al fet que els socis, vivien, dia a dia, l'evolució de la cooperativa. Això feia que les decisions anessin consensuades en el consell rector i després en l'assemblea.

Juan Ruiz: Els treballadors de la cooperativa tenien assemblea cada 15 dies, en la qual participaven tant socis com no socis de la cooperativa.

Joan Sala: Això és veritat, i si no, no ens hauríem sortit.

Juan Ruiz: A escala de treballadors, en l'època normal hi havia 12 persones sense minusvalidesa i aproximadament 32 amb minusvalidesa reconeguda però d'aquests, solament 4 eren monitors de taller, la resta eren d'administració o comercial. Tots tenien la mateixa responsabilitat a l'hora de garantir el funcionament normal de la cooperativa. El fet de treballar plegats no és fàcil.

Joan Sala: Ara és «ordeno i mando». Abans, quan havíem d'arribar a decisions, eren hores i hores de debat. Perquè abans no es votava gens mai, sempre es buscava el consens.

Com deia Vázquez Montalban, el grup de gent treballant en el mateix objectiu, fa que no es produeixin grans «tonterías», però si, de vegades t'esgotaves en les coses petites. És molt difícil gestionar això, ha d'haver-hi gent que tanga l'objectiu clar, i sàpiga transmetre-ho a la resta.

Juan Ruiz: Teixidors pel que fa a coses bones, a fet moltes. Els premis no són gratuïts. L'eina, era una eina molt potent, el que passa és que el temps finalment ens ha esgotat. Hem anat a contracorrent, però hem aconseguit que fins i tot es reconegui la feina dels teixidors artesans. El que teixidors ha aportat al camp del teixit manual és molt important, se l'ha de donar el valor que és mereix.

Tot això està per consolidar, perquè si no acaba de ser viable, en aquest segon projecte (es refereix a la integració a Fupar) tot aquest coneixement es perdrà.

La gent que va començar en la cooperativa i ara estan en la fundació, fan el que poden. Tenen un avantatge, els han assegurat el futur, però troben a faltar les assemblees, participar en la presa de decisions.

Joan Sala: De totes maneres, per a mi l'esperit de Teixidors ha mort, i això en un curt espai de temps es notará, s'anirà tancant el que no sigui rendible.

El problema decisiu per a la fi de la cooperativa va ser financer, econòmic i falta de valor del consell rector, va dir en un moment, ja no podem més.

Per a mi, la situació actual es precipita, quan el consell rector va contractar a un gerent que no era soci. A mi, en vam explicar una vegada un acudit que deia:

Hi ha tres maneres d'enfonsar una empresa, una és el joc, un altre "la vida alegre" i la tercera és un assessor, és la més segura i la més ràpida.

Juan Ruiz: La decisió de totes maneres va ser presa pel consell rector. Penso que potser és que necessitàvem aire de fora de la Societat que ens ajudés a recol·locar l'estructura, perquè portàvem ja un cert desgast fruit de la crisi que havíem hagut de viure derivada que el mercat havia canviat. El que passa que això tampoc va funcionar.

Juan Ruiz: Penso que no hem fet malament però ens ha faltat algú amb capacitat econòmica que apostés pel que el projecte Teixidors en global com a marca i ho empenyés quan les conjuntures del mercat no són propícies.

Joan Sala: La gent que pot apreciar el nostre treball, no té possibilitat de pagar el preu del producte, i la gent que si podia pagar-ho, no valora la nostra funció social. Quan vas a Nova York a vendre artesanía la gent ho valora, aquí no.

Juan Ruiz: Els dos temes importants que veiem de futur que pensem que té el nou Teixidors són repensar l'estructura comercial i el segon generar el recanvi de la gent de Teixidors que ho ha viscut des de l'inici i ara s'està jubilaant.

8.1.4 L'Eina Cooperativa (2008-avui): La Cooperativa més gran de Terrassa en l'actualitat, exemple d'impuls de una nova economia transformadora.

Ens reunim amb dos dels fundadors de la cooperativa L'Eina a la seva seu social: Ricardo Ramírez i Jordi Folch a la seva oficina el 7 de juny de 2018. Ens expliquen els seus començaments i com van aconseguir arribar al moment actual.

Ricardo Ramírez: Eina va preparar els primers estatuts per constituir-se en Cooperativa en el 2006. Com el projecte no ho van poder començar quan estava previst, aquests van caducar i van haver de realitzar una nova sol·licitud. Com a projecte amb activitat van començar en el 2008 en el qual ja comencen a treballar com a socis treballadors nosaltres dos.

Ricardo Ramírez: Nosaltres diem que quan canviem el nom va ser com una refundació.

La Cooperativa neix al barri de Can Tusell, vinculada a l'Esplai La Fàbrica, on treballaven els socis inicials de la cooperativa. Ricardo Ramírez ens ho explica:

Jo treballava de tècnic comunitari, alhora treballava a la FAVIC (Federació d'Associacions d'Habitatges Socials de Catalunya) que és la que em proporciona la primera aproximació amb el barri. Paral·lelament feia temes de participació ciutadana.

En l'Esplai es treballa el tema del lleure i van tenir l'oportunitat de portar un projecte per treballar el tema de la inserció laboral. Això venia d'una banda d'obrir noves línies de finançament per a l'entitat.

Jo trobava que després de treballar com a tècnic comunitari, moltes de les intervencions que es feien estaven vinculades a Serveis socials amb una perspectiva excessivament paternalista-assistència i trobàvem a faltar la part econòmic-laboral.

La idea era generar serveis de tot tipus, de fet de vegades fèiem la broma, de generar una ETT social, sense la idea de ser una ETT.

La majoria de treballs que es feien eren amb persones amb poca qualificació, però que permetia treballar projectes d'inserció des d'una òptica comunitària. A partir d'aquí des de l'entitat va acollir la idea i de fer-ho en format cooperatiu.

En empena per crear el projecte empresarial en aquest cas des de la forma cooperativa va ser la possibilitat de gestionar els Serveis del lleure d'un centre educatiu. Llavors es constitueix la Cooperativa el primer nom de la qual és «Proyecto Social La Fàbrica» amb 4 socis inicialment.

La idea era amb els contractes de la cooperativa començar a assumir despesa de l'estructura de L'Esplai.

L'any 2009 va començar bé, a més va coincidir que contractem una obra de FEI, el denominat Pla Zapatero que va a ajudar a consolidar la cooperativa.

El 2010 va ser una mica més complicat, vam poder començar amb una subvenció per cooperatives de nova creació, però es va provocar el gran conflicte amb l'associació.

Ells (els responsables de l'Associació La Fàbrica) ens havien animat a la creació de la cooperativa amb tot el que significa la cooperativa d'horitzontalitat, però al moment que van veure que la cooperativa començava a agafar autonomia van voler tallar les ales a la cooperativa i va dir, no això no és una cooperativa, això és nostre, i aquí va començar la batalla, que va arribar a ser molt potent. El substrat de tot això és tenir molt clar el que estàs fent. Si vols tenir un control total del projecte dictant l'actuació, no facis una cooperativa, contracta a través de l'associació o crea una fundació.

El moment en el qual va estallar el conflicte va ser en el 2010 quan la crisi començava a ser més severa, i la falta de recursos fan que la gent comença a posar-se nerviosa i afecten la sostenibilitat dels projectes. Però hi ha certes coses que personalment no pots admetre. Tot això barrejat amb temes personals.

A partir d'aquí la relació entre l'associació i la cooperativa va ser molt tibant.

Vist el tema, la cooperativa a la fi del 2010 es desvincula de l'associació i lloguem un local al barri de Torresana per continuar treballant la inserció sociocomunitària en un barri de similars característiques i en el qual no hi hagués una altra entitat que es pogués sentir molesta amb el treball que fèssim.

Ricardo Ramírez: No volem ser una entitat que faci de pont entre persones en risc d'exclusió social i les empreses convencionals, sinó que volem gestionar Serveis des de la perspectiva de l'Economia Social i Solidària i la gent que pot inserir-se sigui en aquest tipus de projectes, entenent que en aquest tipus d'empreses podem donar uns paràmetres de dignitat al treball.

En el 2011 comencen els tràmits per al canvi de nom. Per a aquell llavors ja estaven en un llarg procés judicial amb de «La Fàbrica» que s'allarga fins al 2013, quan no es van admetre les demandes de l'associació i aquest deuen pagar els costos d'un llarg judici.

Això genera una desestabilització important en els socis de la cooperativa que han d'aixecar la cooperativa en una nova situació alhora que han de sofrir tots els aspectes derivats dels judicis als quals estaven sotmesos.

Ricardo Ramírez: En el 2012 vam haver de fer un replantejament i reduir-nos el sou i fer esforços importants per tirar endavant. Ens plantegem que si a l'any següent continuàvem així, igual haviem de tancar la cooperativa.

En aquesta època eren quatre sòcies, Paqui, Marta, Jordi i Ricardo.

En el 2012 les coses comencen a anar millor per a la cooperativa. Gestionen el lleure en algunes escoles i guanyen una licitació per a la gestió d'un Servei socioeducatiu a Rubí.

Rosana: Perquè una cooperativa?

Jordi Folch: Jo recordo aquesta època com de molt desgast, haver de compaginar el treball del dia a dia de la cooperativa amb tot el tema judicial, sobretot des del punt de vista emocional. Molts esforços per tirar endavant el projecte i a poc a poc. Ara som 9 socis i sòcies i uns 230 treballadors i treballadores en diferents jornades.

L'activitat actualment està dividida en 2 branques, una és Serveis a les escoles o Serveis educatius, com el tema dels serveis matiners, extraescolars, estudi assistit, casals, colònies,...

En total portem aquest any 17 escoles a Terrassa i la resta del Vallès. A més portem la gestió de dos menjadors escolars, de dues escoles d'educació especial i després és la part socioeducativa, centres oberts, casals d'avis, casals d'infants, serveis d'intervenció socioeducativa.

Ricardo Ramírez: A la Ciutat tenim molta vinculació amb les escoles i que ens hem presentat a més de 30 licitacions públiques per l'ajuntament de Terrassa no hem aconseguit cap.

Una de les coses que vam aprendre en el camí va ser el perill de l'excés de confiança. Per molta confiança que tinguís entre la gent de la cooperativa tot ha de quedar procedimentat, escrit i ha de ser transparent, per evitar l'abús.

Jordi Folch: La majoria d'empreses que es dissolen quan ja estan consolidades és per problemes personals.

Ricardo Ramírez: Quan comença una cooperativa hi ha un projecte i uns objectius de vida comuns. Ha mesura que vas creixent, va havent-hi més varietat de persones. Són temes que hem volgut promoure. Pensem que hem de ser plurals: gent a la qual el sou no li importi, gent que vol tenir un sou millor i s'esforça per merèixer-ho.

Són coses, que crec hem de promoure, és una manera de generar riquesa i punts de vista perquè si no correm el risc de convertir-nos en una cosa molt sectària. Això també t'obliga a reflexionar aquestes coses.

Una cooperativa és una cosa molt conflictiva, i ho ha de ser, perquè vivim en una societat en la qual volem aplicar un model en el qual no ens han educat, i també per una qüestió d'interessos individuals, és molt raonable que hi hagi conflictes, de fet si no hi ha, és quan potser ens haurem de preocupar, perquè no avançarem, perquè hi ha alguna cosa que no està funcionant, perquè algun té un neguit que no es va atrevir a exposar o pel que sigui. Tot això s'ha de treballar i fomentar.

Rosana: Com veieu el futur de les cooperatives i l'economia social i solidària?

Jordi Folch: És complicat muntar una cooperativa, fins i tot administrativament, no t'ho posen fàcil, una SL o una SA en 24 hores es munta. Igual una associació. Llavors no sé si té futur. Cuesta i també no sé si en general s'entén que és una cooperativa. No s'ensenya suficient.

Hem heretat el jo, jo sóc el cap i jo vull manar i no penses a compartir.

Ricardo Ramírez: Jo penso que és un model que té tots els elements perquè vagi malament: l'entorn socioeconòmic, els esquemes mentals que tenim, la Societat. De fet al final és gairebé un miracle que funcionin les cooperatives. El nostre cas és un exemple. Has de tenir tot en control, fins i tot en l'imaginari d'un mateix.

Per a nosaltres és important ara el treball que no té a veure amb les administracions públiques i que ens garanteix la independència. El que més ens agrada és poder treballar amb les famílies, amb persones particulars per realitzar activitats, perquè en el fons és un repte, intentar a tot moment millorar i oferir nous serveis.

Aquests Serveis particulars que ofereix com ja s'ha comentat abans són els Serveis que ofereixen a les famílies a través de les AMPAS, dels matins o les extraescolars.

Jordi Folch: Aquests Serveis et fan mantenir-te viu, no et pots quedar acomodats. Has d'estar al dia. Has d'aprendre d'altres llocs. Pensar en les famílies i això a mi m'agrada i sobretot detectar necessitats, treballar amb les AMPAS, que treballen moltes hores per a la comunitat però no són reconegudes.

I també veure als educadors joves, els seus primers treballs, a més a través d'una cooperativa, la nostra.

Ricardo Ramírez: Penso que hem de saber transmetre aquests valors a la gent jove que comença per poder generalitzar el model.

Rosana. Tornaríeu a fer-ho?. Tornaríeu a començar una cooperativa?

Ricardo Ramírez: Sí, i tant. Al final tot això és un aprenentatge. Són casos com molt obvis, però quan les descobreixes dius, ostres és teu, que «guai».

Jordi Folch: Nosaltres amb la gent que ve amb nosaltres, treballem el territori, és a dir, si el servei és de Rubí, busquem gent de Rubí. La idea és aquesta.

Ricardo Ramírez: Un dels reptes que tenim és aconseguir feines que permetin treballar més hores diàries als treballadors de la cooperativa. Buscar serveis que la gent pugui fer jornades senceres.

De fet d'aquí venen el projectes que estem treballant ara com són la cooperativa tèxtil i l'hort comunitari.

Un projecte del qual estem molt orgullosos i que ara comencen és LA LLAVOR, que neix per solucionar una necessitat que vèiem al barri, que era crear un espai d'aprenentatge per a una franja de població que no té suficient capacitat econòmica per portar als fills a una acadèmia d'estudis però que econòmicament té més recursos del que es requereix per derivar-los cap a Serveis socials. En aquest barri, és molta gent.

Aquesta és la primera ambició. A partir d'aquí també li estem donant voltes al tema de formació per a adults. Ara que hem començat és un moment xulo, de revisar que oferim i generar coses noves per exemple treballar l'èxit acadèmic.

Javi: Sobre el tema de créixer quant a socis? Com ho veieu?

Ricardo Ramírez: Tenim la dificultat de la jornada laboral. A la gent que té més hores, si intentem que es vagi fent sòcia, però és un tema que s'ha de treballar a poc a poc. El que no farem és obligar a cap a què es faci soci.

Jordi Folch: Intentem buscar espais, en els quals fins i tot els monitors que treballen poques hores, se sentin participes de la cooperativa, per això per exemple tots els treballadors són convidats a l'assemblea anual.

9. Taula rodona: Tertúlia sobre les diverses formes d'entendre i desenvolupar el cooperativisme segon el moment social. Un segle de cooperativisme a Terrassa.



Descripció:

L'activitat “**Trobad de cooperatives de Terrassa: passat, present i futur**” és la tercera part del Treball de Fi de Postgrau d'Economia Social i Solidària de la UAB de na Rosana Ruiz i en Javier Domínguez membres de l'Ateneu Cooperatiu del Vallès Occidental i de la XES Terrassa en el qual amb la presència de les quatre cooperatives que vam considerar exemple de les cooperatives terrassenques vam establir una conversa per parlar sobre els reptes del cooperativisme.

Cooperativa de Consum Popular Els Amics: Carme Flores.

Inducar: Dolors Lacueva

Teixidors: Juan Ruiz

L'Eina: Ricard Ramírez

Es va realitzar a la seu social de la cooperativa viva més antiga de Terrassa, la cooperativa de consum Popular Els Amics el 28 de juny de 2018.

En aquesta activitat van estar convidades fonamentalment les sòcies de les cooperatives i tot el públic interessat per la història del cooperativisme i el seu futur.

La presentació va estar a càrrec de la Rosana Ruiz (coautora d'aquest treball) y la Rosa García, professora del Postgrau d'Economia Social i Solidària de la UAB i tutora del treball.

Després d'una petita explicació de l'història de les cooperatives esmentades per part dels seus representants, es va plantejar un debat sobre el paper actual de les cooperatives, les dificultats per sobreviure, els elements claus per la fallida d'algunes, el paper de les administracions públiques i el model cooperatiu com a futur de desenvolupament social.

Com que la trobada es va gravar, la presentem en vídeo. Es pot veure als enllaços següents:



[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 1](#)

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 2](#)

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 3](#)

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 4](#)

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 5](#)

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Part 6](#)

. . .

[Trobada de cooperatives de Terrassa. Audio](#)

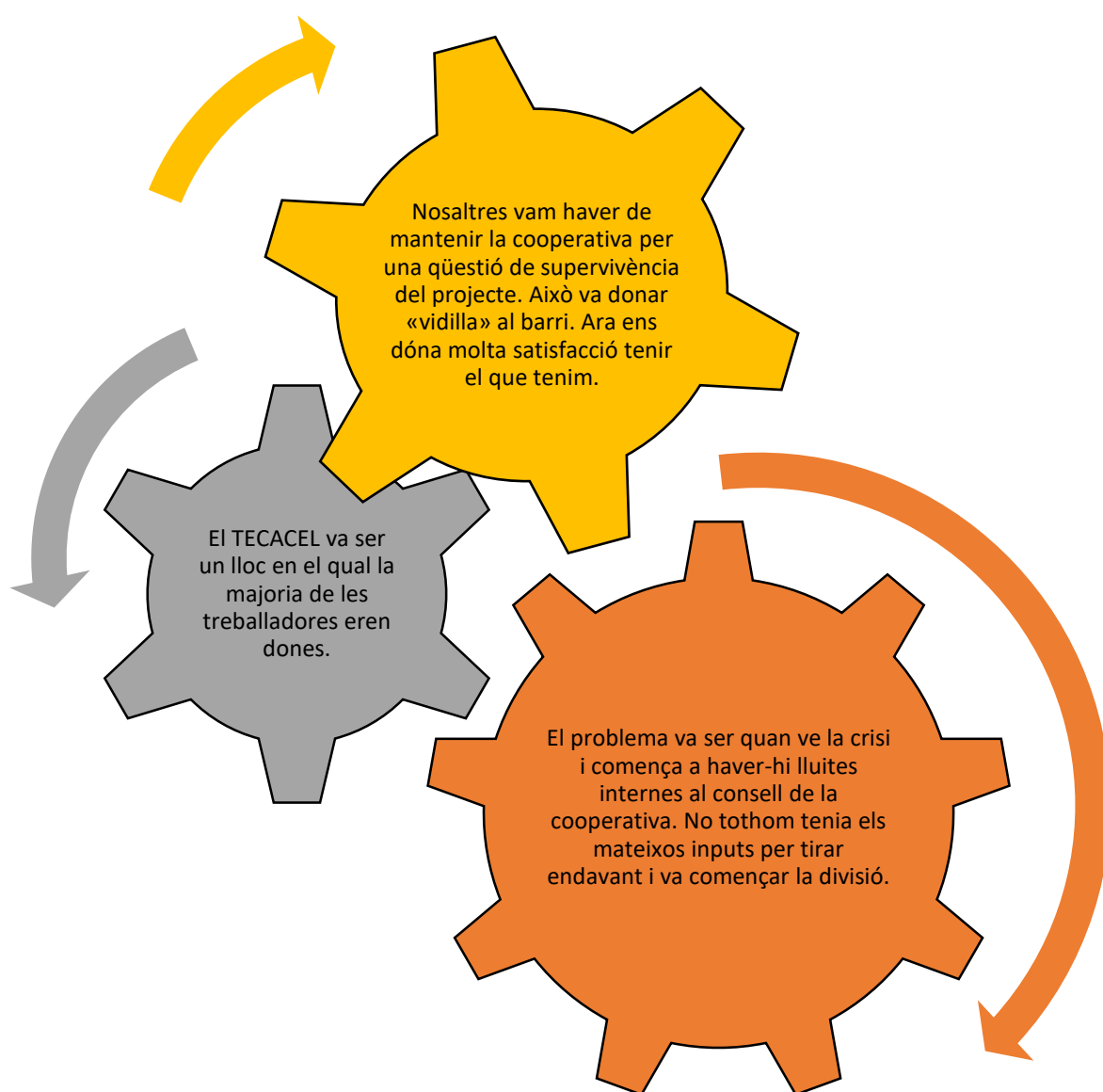
De tot allò que es va comentar, recollim frases que pensem que són significatives del que es va parlar:

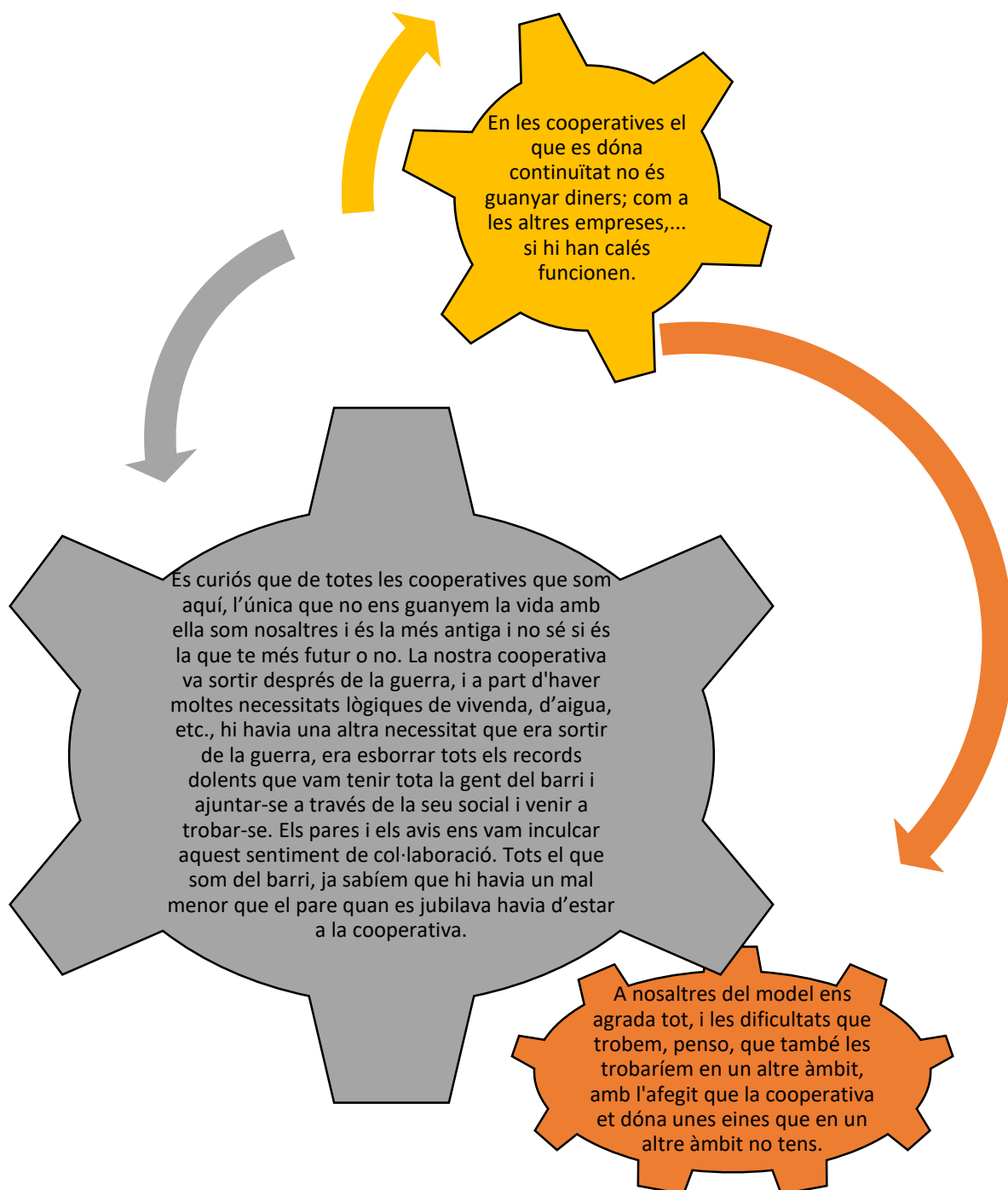


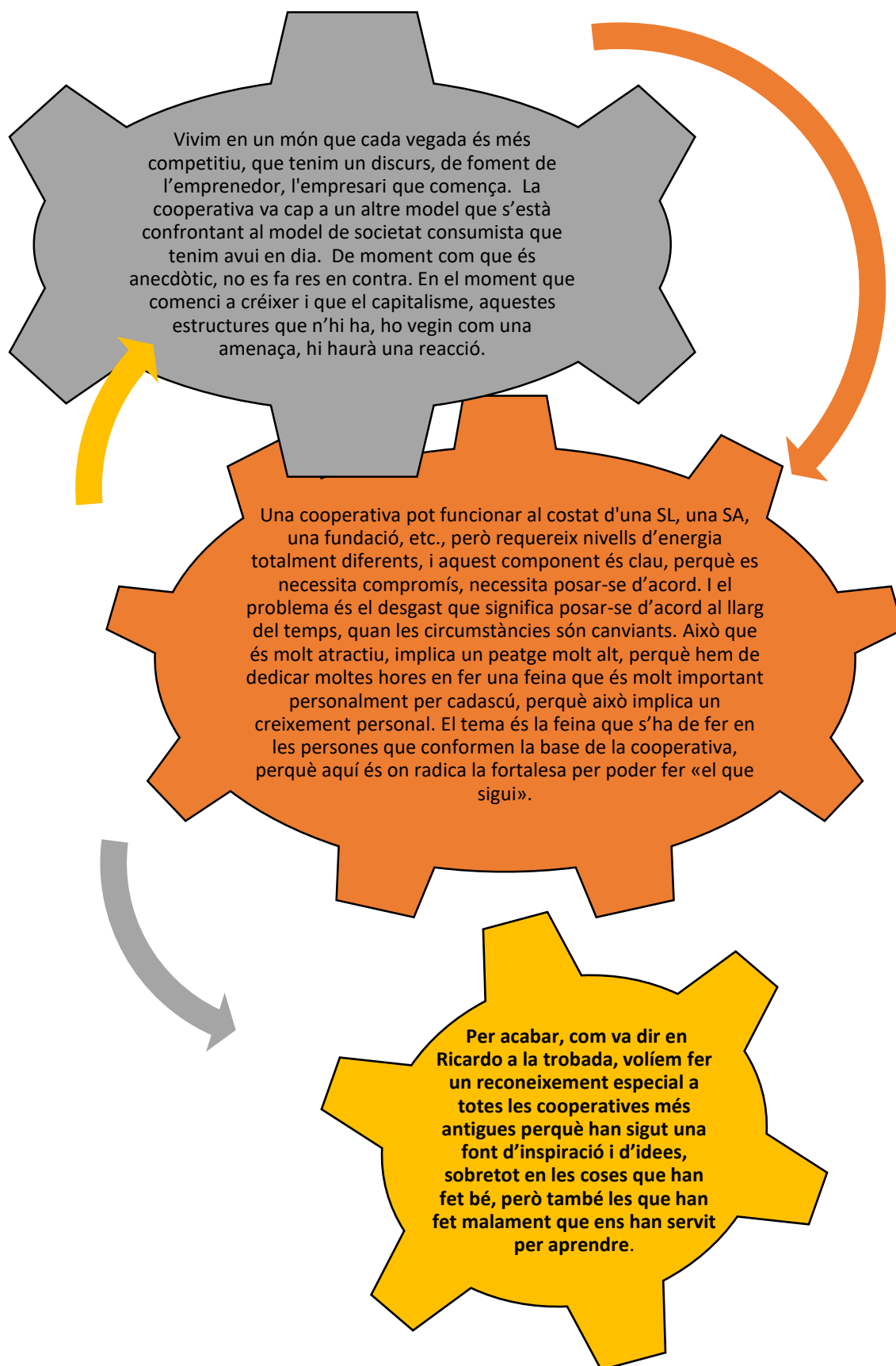












10. Conclusions

Quan vam començar el nostre treball de recerca pensàvem que, a banda de mirar i mirar documentació, que era el que esperàvem, la tasca més grossa seria ordenar i fer una anàlisi i cronologia de tots els moviments cooperatius a la nostra ciutat.

Res més lluny de la realitat. Terrassa es presenta com una ciutat on el de venir dels moviments associacionistes eren més aviat particulars, i la nostra idea va canviar fins a aprofitar aquesta diferència, i recollir tot allò que van trobar, però des d'una perspectiva diferent: analitzar cada associació i cooperativa des de la dimensió que els escassos documents ens oferíem i recollir l'essència viva que resta avui a la ciutat.

I quina és aquesta diferència? Per una banda, el fet que Terrassa abans de la industrialització fos netament rural, és un indicador important. Existia una “pseudoburgèsia” rural propietària i petits camperols que subsistien a dures penes amb petites explotacions i treballant a la vegada pels grans terratinents. Els moviments obrers de mitjans del segle XIX no van arrelar entre els treballadors.

D'una altra banda hem d'assenyalar el caràcter paternalista dels “amos” de les explotacions, que va continuar durant el període preindustrial. Els petis artesans, que eren propietaris dels telers, imposaven els seus horaris a les fàbriques i compaginaven aquesta feina amb els seus petits conreus. Va ser la demanda per part dels empresaris d'imposar un horari, la causa d'una de les primeres vagues d'aquest període, i tot i que aquesta partida la van guanyar els teixidors, la classe treballadora era més aviat conformista i acceptava la situació de desigualtat social: «l'amo és l'amo i nosaltres hem de menjar cada dia».

Les corrents revolucionàries no van tenir gran repercussió. L'església es va encarregar de mantenir l'ordre social, amb l'adoctrinament del “bon treballador” que sap on està el seu lloc en la societat, omplin els seus escassos temps de descans amb associacions d'índole catòlic radical a l'abast dels senyors. És l'eterna aliança entre la classe dominant i l'església.

Amb la revolució industrial, la capacitat d'aquesta classe social pudent, es veu augmentada per les seves inversions en fàbriques tèxtils a l'abric de les innovacions tecnològiques, telers mecànics que van desplaçant als petits artesans i les noves oportunitats de negoci que la conjuntura econòmica oferia. Així, deixen les explotacions agrícoles i els conreus per establir-se als centres urbans i formar una nova classe social: la burgesia propietària i “ama” de les fàbriques i de tot el procés de producció.

En aquest marc de paternalisme, on l'amo es presenta com la garantia de la supervivència dels obrers, la influència de l'església, i una classe treballadora que continua amb el seu talant conformista, sense recursos i allunyada dels centres on es desenvolupaven moviments revolucionaris sembla difícil que qualsevol intent de cooperativisme obrer pogués triomfar.

Les cooperatives documentades d'aquesta època són de caràcter patronal i vinculades a un món agrari que es resisteix a desaparèixer.

Les dades de l'època mostren una gran diferència amb ciutats més a prop de Barcelona on el moviment cooperatiu era important, i encara que no és tema d'aquest treball analitzar els seus orígens, sembla que les circumstàncies socials del moment érem ben distintes.

Així i tot, a principis del segle XX, pot ser perquè els corrents anarquistes arriben amb força a Terrassa, pel naixement d'una nova consciència social i el suport d'alguns dirigents polítics, l'associacionisme obrer agafa força i ja tenim ben documentades cooperatives, algunes de les quals han arribat fins avui com la COOPERATIVA POPULAR ELS AMICS.

Però, hem de dir que tot i això, no s'arriben als nivells de poblacions properes. La Guerra Civil va causar un gran retrocés en el desenvolupament social. Les petites cooperatives que s'havien creat, passen a mans de la nova classe dirigent, adepta al nou regiment, i que les considera un «nido de rojos» i es converteixen en centrals de subministraments per a una població amb gana i sense recurs. De nou, el primer és sobreviure.

Ja, al final de la dictadura, el moviment cooperatiu ens mostra exemples dignes de menció: INDUCAR, de la que hem parlat en un capítol. Sembla curiós que en una ciutat amb un passat com el que hem explicat, va néixer la cooperativa més important de Catalunya. La resposta és clara: la crisi econòmica de finals dels anys seixanta i principis dels setanta va fer que moltes empreses es reconverteixin en cooperatives en mans dels treballadors i aquest és un exemple immillorable.

Més endavant, en 1982, TEIXIDORS es va crear amb el suport dels Serveis Socials que van apostar per la integració laboral de minories amb exclusió social, el que avui diem com “persones amb capacitats diverses” i, en paraules d’un dels seus socis fundadors “perquè era la forma més fàcil per portar endavant el projecte”.

Significa això que a Terrassa no hi ha un moviment cooperatiu? Ni de bon tros. El fet de ressorgir de xarxes d’economia social i solidària, ha facilitat la visibilització i posada en marxa de projectes associatius i cooperatius molt interessants en la nostra ciutat. L’EINA, un altre exemple del que hem parlat, és una mostra del fet que les cooperatives estan vives. Pot ser, no hem tingut un passat que, com en altres indrets, hagi facilitat el camí, però, hem agafat un tren em marxa, hem ocupat un lloc en primera fila, i no sembla que hi hagi bitllet de tornada.

I, a més a més, comptem amb la memòria viva de les persones que van fer, fan i faran de l’economia social i solidària en totes les expressions ètiques del seu significat, una forma de vida. Com deia en Joan Cuartero de la Cooperativa Popular Els Amics, als seus 89 anys, **“era una cosa de companyerisme”**.

11. Bibliografia

- *Actas Cooperativas*. Arxiu Roca Galès, Barcelona. (1946).
- Arxiu Tobella. (1990). *Terrassa 1990- Col.lecció Anual*. Terrassa.
- B.O.P. Barcelona. (2001). Anunci.
- Badiella, A. A. (11 de març de 2016). La petita Revolució d'Inducar. *Diari de Terrassa*.
- Baró, A. P. (1966). *De Cooperació i cooperativisme*. Barcelona.
- Baró, A. P. (1974). *Història de la cooperació catalana*. Barcelona: Nova Terra.
- Boladeras, M. (Setembre de 1984). Cens de Cooperatives a Terrassa 1984. *Al Vent* (73).
- Castarlenas, L. i. (1907). *Guia pràctica de Terrassa*. Centro administrativo Llafriu i Castarlenas.
- Catells, J., Palomares, M., & Torrella, F. (1939). *Terrassa i els Terrasenses*.
- Celada, R. (1988). *Aproximació a l'Atlas Cooperatiu de Catalunya fins 1936*. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball. Institut per a la Promoció i la Formació de Cooperatives.
- Colom, J. (2003). *Republicanisme i cultura republicana a Terrassa. De la I República a la Setmana Tràgica*. Terrassa: Torre del Palau.
- Dalmau, E. F. *Memoria presentada a la Junta Diocesana de Acció Catòlica*.
- de Andrés, A. <http://blogs.km77.com>. Obtenido de (<http://blogs.km77.com/arturoandres/el-bocanegra-su-creacion-y-su-recuerdo/>) (2 de enero de 2016).
- Diari de Terrassa. (6 de març de 1993). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (13 de novembre de 1993). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (22 de abril de 1995). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (16 de desembre de 1995). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (2 de desembre de 2000). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (19 de març de 2005). *Diari de Terrassa*.
- Diari de Terrassa. (19 de març de 2005). *Diari de Terrassa*.
- Diari El Dia. (2 de Novembre de 1922). *El Dia*, pág. 6.
- Diari El Dia. (17 de gener de 1924). El problema de l'habitatge obrer. *El Dia*, pág. 6.
- Diari El Dia. (25 de octubre de 1925). *El Dia*, pág. 1.
- Diari El Dia. Casas barates ver a obrers. *El Dia*(589), pág. 1.
- Diari El Espejo 130. (7 de desembre de 1901).
- Diari El Espejo. (mayo de 1901). *El Espejo*.
- Diari El Espejo 196. (21 de Març de 1903).
- Diari El Obrero. (7 de Gener de 1872).
- Diari El País. (25 de abril de 1995). *El País*.
- Diari La Vanguardia. (19 de maig de 1902).
- Diari La Vanguardia. (26 de setembre de 1934). *La Vanguardia*.
- Domènec, J. M. Diccionari Terrassenc. Terrassa: Arxiu Històric Comarcal del Valls- Arxiu Històric de Terrassa.
- Equip Professors de la Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Economia i Empresa. *Estudio socioeconómico de las cooperativas a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball. Institut per a al Promoció i la Formació de Cooperatives.
- Freixa, M. (1980). La ciutat industrial i el problema de l'habitatge massiu. *III Congrés Espanyol d'Història de l'Art a Sevilla*.
- Fuster, P. G. (19 de juny de 2014). *viaempresa*. http://www.viaempresa.cat/empresa/antoni-amat-estampa-del-lideratge-empresarial-6938_102.html
- Hernández Hernández, B. *Moviment catòlic i associacionisme popular obrer a Terrassa 1868-1923*.
- J.Ll.A. Una gran empresa creada con el esfuerzo de todos. *Diari de Terrassa*. (31 de març de 1993).
- La Voz del Pueblo. (12 de novembre de 1910). *La Voz del Pueblo* (26).
- Laboratori Químic Microbiològic de la Ciutat. (1913). *Trabajos realizados durante 1913*. Laboratori Químic Microbiològic de la Ciutat. Terrassa: Impremta Ventanyol.
- Lorca i Simon, J. (2088). La cooperativa agrícola, punt final de l'agricultura terrasenca. *Terme* (23), 165.
- Marcet i Gisbert, X. La Guerra Civil a Terrassa. (A. Tobella, Ed.)
- Marimon, J. (1985). Una Col·lectivitat Industrial. Terrassa 1936-1939. *L'Avenç* (82), 10-14.
- Màrquez i Berrocal, M. (2002). Com s'organitzaven els obrers. *Terme* 17, 63.
- Morillas González, A. (1975). El societarisme Terrassenc. En A. Morillas González, *Terrassa 1900-1914. Un estudio socio-económico*.

- Nació Digital. (25 de abril de 2017). *Nació digital*. Obtenido de <https://www.naciodigital.cat/motor/noticia/1120/govern/terrassa/proposa/nou/model/seat/sigui/seat/egara>
- Paradis, A. (s.f.). *Memòria que para la Asamblea de Societats Catòliques de la Diòcesi de Barcelona presenta el consiliari del centre social de Tarrassa*.
- Puy i Juanico, J. (1987). *Història de Terrassa*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa.
- Ragón, B. *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de la Guerra Civil*. (A. Tobella, Ed.)
- Roca Fabregat, P. (1998). Terrassa abans de les fàbriques. *Història Industrial de Terrassa*.
- Salcedo, E. (s.f.). *Cuidando las formas y los fondos*-. Obtenido de <http://www.cuidandolasformas.com/historias.html>
- Serrano i Blanquer, J. (2010). *Joan Salas Antón. Cooperativistes Catalans*. Barcelona: Cossetània Edicions. Fundació Roca i Galès.
- Una mica d'història. Treball. (2018). *gencat.cat*. Obtenido de http://treball.gencat.cat/ca/ambits/economia_social/que_es_l_economia_social/coneixer_l_economia_social/una_mica_d_historia/
- Unión Territorial de Cooperativas industriales de Cataluña y Baleares. (1961). *Nuevas Cooperativas constituidas. Cooperación*.

12. Agraïments

Volem fer una menció especial a totes aquelles persones i institucions que ens han brindat el seu suport i coneixements per tal d'elaborar aquest treball:

- . A la Cooperativa Popular Els Amics, en particular a Hermies Busquets, Joan Cuartero, Hilari Fernández, Carme Flores i Alfred Pérez per explicar-nos les seves experiències i cedir-nos el seu local social per realitzar la taula rodona.
- . A Juan Ruiz i Joan Sala de Teixidors per donar-nos una visió de primera mà de la trajectòria de la cooperativa.
- . A Tomás Lomo, Manuel Cuadra i Dolors Lacueva de Inducar, per ser la memòria viva de la cooperativa més gran de Catalunya.
- . A Ricardo Ramírez i Jordi Folch de L'Eina per la seva aportació per mantenir l'esperit cooperatiu actual.
- . A Elena Salcedo per permetre la reproducció del seu article sobre Teixidors.
- . A Miquel Gordillo de Malarrassa per la seva participació en la gravació de la taula rodona.
- . A Rosa García, per la seva labor de moderadora en la taula rodona i el seu acompanyament al projecte.
- . A Rosó, Jordi, Joan, Xavi, Montse, Manuel, Clara, Irene, Joan, Rosa, Carles, Jordi, Alfred, Hilari, Hermies, Sebastián, Ricardo, Juan, Carme i Dolors per participar en la Trobada de Cooperatives de Terrassa.
- . A L'Egarenca ecobotiga.
- . A La Revolta.
- . A L'Ateneu Terrassenc.
- . A Josep Lluís Lorca, Alan Capellades i Manel Màrquez de l'Arxiu Històric de Terrassa.
- . A Mar Masip, Elisenda Dunuyó, Xavi Palos i Josep Edo de la Fundació Roca i Galès.
- . A L'Arxiu Tobella de Terrassa.
- . A la Biblioteca Central de Terrassa.
- . A Aracoop, programa del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.
- . A l'Ateneu Cooperatiu del Vallès Occidental.
- . Al Departament d'Emprenedoria i Empresa de l'Ajuntament de Terrassa.